

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Mgr. Bc. Iva Lhotová

**PROBLÉM TRANZICE VE
STŘEDOASIJSKÝCH POSTSOVĚTSKÝCH
REPUBLIKÁCH**

Olomouc 2016

Vedoucí práce: Mgr. David HAMPL, Ph.D.

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a všechny použité zdroje informací jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci, dne 8. dubna 2016

.....

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala především svému vedoucímu Mgr. Davidu Hamplovi, Ph.D. za jeho ochotu, rady, ale i trpělivost při konzultacích mé práce. Současně bych také chtěla poděkovat své rodině a svému okolí, za podporu při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Totalitarismus, autoritářské režimy a proces tranzice.....	8
1.1 Politické režimy	8
1.2 Režimy s historickou minulostí.....	9
1.3 Režimy klasifikované dle obsahu	10
1.4 Autoritářství a totalitarismus.....	11
1.5 Proces tranzice	15
2 Politický systém Sovětského svazu.....	21
2.1 Nástup a období totalitarismu v SSSR.....	21
2.2 Politický vývoj v SSSR po smrti Stalina	25
3 Střední Asie a její postavení v rámci SSSR	30
3.1 Dobývání Střední Asie	31
3.2 Vývoj v regionu po vzniku Sovětského svazu.....	33
4 Politický vývoj v regionu po rozpadu SSSR.....	36
4.1 Situace ve střední Asii po rozpadu SSSR	36
4.1.1 Kazachstán	37
4.1.2 Kyrgyzstán	40
4.1.3 Tádžikistán	43
4.1.4 Turkmenistán	46
4.1.5 Uzbekistán.....	50
5 Tranzice politických systémů států Střední Asie	54
5.1 Ukončení předchozího režimu	54
5.2 Nastolování nového režimu	55
6 Komparace politických systémů Kyrgyzstánu a Uzbekistánu.....	58
6.1 Srovnání států z hlediska politické kultury	59
6.2 Statistické srovnání Kyrgyzské republiky a Republiky Uzbekistán	61

7	Současný vývoj v zemích Střední Asie.....	64
7.1	Organizace spojených národů a Světová obchodní organizace	64
7.2	Regionální uskupení v rámci středoasijského regionu.....	66
7.3	Otázka bezpečnosti ve středoasijském prostoru.....	68
8	Pedagogická aplikace tématu	72
8.1	Zařazení tématu do RVP pro gymnázia	72
8.2	Využití tématu ve výuce	75
	Závěr	80
	Seznam zkratek	82
	Zdroje:	83
	Prameny a literatura:	83
	Elektronické zdroje:	84
	Přílohy	
	Anotace	

Úvod

Tato práce si klade za cíl zhodnotit proces politické tranzice na území dnešních států Střední Asie. Jedná se o státy, které v minulosti byly součástí Sovětského svazu. Problematika tranzice zde tedy zahrnuje několik aspektů: od vytvoření nezávislých států po vytvoření nového politického režimu, který ale vychází z toho sovětského. Tento politický systém se během existence Sovětského svazu pohyboval na rozhraní mezi autoritářstvím a totalitarismem, za vlády Stalina i za hranou totality. Smyslem práce je osvětlit současnou situaci v politickém dění Střední Asie.

Práce bude členěna do osmi kapitol, které se věnují jednotlivým tématům, které jsou pro práci stěžejní. První kapitola se zaměřuje na teoretický aspekt problematiky tranzice obecně, ale i na jednotlivé typy nedemokratických režimů. V rámci této kapitoly budou podrobně popsány režimy jako autoritářství a totalitarismus. Bude následovat popis možností přechodu k demokracii a typologie nově vzniklých režimů.

Kapitola druhá bude obsahovat popis politického dění v Sovětském svazu, jeho změny a vývoj. V práci bude kladen důraz především na změny systému, které se udály za vlády jednotlivých představitelů Sovětského svazu. V první části se bude jednat o popis éry vládnutí Josifa Visarionoviče Stalina, kdy se Sovětský svaz stal zemí se znaky totality. Druhá část kapitoly bude věnována následujícím sovětským vůdcům a politickému vývoji v období po Stalinově smrti.

Třetí kapitola se bude věnovat postavení Střední Asie v rámci Sovětského svazu. Neboť toto období výrazně ovlivnilo budoucí vývoj regionu. V období sovětské nadvlády zde byly položeny základy systémů, které formovaly budoucí politickou situaci středoasijských republik. V úvodu této kapitoly bude také region Střední Asie geograficky vymezen.

V rámci čtvrté kapitoly bude popsán politický vývoj Střední Asie po zániku Sovětského svazu. Prostor zde bude věnován jednotlivým nově vzniklým státům. U každého státu bude popis jeho politického zřízení vývoje. Zvláštní prostor bude věnován postavám prezidentů a procesu voleb.

Následovat bude kapitola věnovaná problematice tranzice středoasijského regionu. Tato kapitola bude vycházet z teoretických poznatků o tranzici z první kapitoly a současně zde bude využito faktických údajů z kapitoly předchozí. Součástí by také mělo být klasifikování nově vzniklého režimu.

Obsahem šesté kapitoly bude srovnání dvou středoasijských států, které z hlediska hodnocení úrovně svobody od organizace Freedom House pohybují na opačných koncích žebříčku. Tato kapitola bude v první části zaměřena na porovnání obou států ohledně jejich politické kultury a svobody. Druhou část kapitoly bude tvořit porovnání států s pomocí různých indexů a žebříčků stanovovaných nezávislými organizacemi. Pro účely této kapitoly bude využita komparativní metoda.

Současnému vývoji a situaci v regionu Střední Asie se bude věnovat kapitola sedmá. Ta se bude zaměřovat především zapojení států do světového dění skrze účast v mezinárodních organizacích jako je Organizace spojených národů (OSN) či Světová obchodní organizace (WTO). Ale i rizikům, která mohou ohrozit stabilitu a bezpečností situaci v těchto zemích. Mezi rizika zde patří především hrozba terorismu spojená s radikálním islámem.

Závěrečná, tedy osmá, kapitola bude zaměřena na využití tématu ve výuce. Téma bude nejprve zařazeno do Rámcových vzdělávacích plánů jednotlivých stupňů škol. Následovat bude plán výukového bloku, který se zaměřuje na problematiku demokracie, přechodu k ní obecně a na současnou politickou situaci ve Střední Asii.

Pro účely této práce bude nutná práce s literaturou věnující se politologické teorii. A to především tématům jako charakteristika nedemokratických režimů či problematika tranzice. Zde lze využít děl Vladimíry Dvořákové a Jiřího Kunce, Ladislava Cabady, Giovanniho Sartori nebo Fareeda Zakariy. Vhodným pramenem, který se zabývá problematikou Sovětského svazu, jsou díla jako: *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* od autorů Stanislava Balíka a Michala Kubáta, *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi* od Zdeňka Mlynáře nebo dílo britského politologa Archieho Browna *Vzestup a pád komunismu*. Asi jediným českým autorem, který se věnuje oblasti Střední Asie je Slavomír Horák, jeho díla, proto jeho díla budou také pro účely této práce využity. Avšak protože české zdroje o středoasijském regionu jsou poměrně omezené, budou zde využity různé ročenky organizací (např. organizace Country Watch), články zahraničních deníků a zprávy, které na svých webových stránkách zveřejňují mezinárodní uskupení jako OSN či WTO.

1 Totalitarismus, autoritářské režimy a proces tranzice

Kapitola Totalitarismus, autoritářské režimy a proces tranzice je úvodní kapitolou této práce, která se zabývá především teoretickým aspektem různých politických režimů, jejich znaků a projevů. Samotná kapitola je členěna do několika podkapitol, které se věnují jednotlivým typům především nedemokratických režimů. Jedná se o režimy, historické, které se již dnes ve světě nevyskytují, ale i režimy, jež dodnes jsou ve světě velmi časté. A mnohé z nich se ve Střední Asii objevily a některé tam přetrvávají dodnes. Takovým příkladem jsou různé formy autoritářství.

1.1 Politické režimy

Ve světě se nachází dle Organizace světových národů 193 nezávislých států, které se od sebe v mnohém odlišují.¹ Tyto státy se od sebe liší v mnoha ohledech, ať už dle velikosti, lidnatosti či politologických charakteristik. Ve světě nenajdeme jediné dva státy, které bychom mohli prohlásit za identické. Jedním ze způsobů, jak je od sebe odlišit z hlediska politologie je rozdělení dle státního zřízení, formy vlády, struktury státu a politického režimu. Tato práce se bude zabývat rozdíly, ale i společnými znaky v politických režimech v oblasti Střední Asie. Avšak pro lepší pochopení celé problematiky, je nutné se blíže podívat na to, co je to politický režim a jaké je jeho dělení.

Současná politologie definuje politický režim jako metody vládnutí neboli jako způsob, kterým stát vykonává svoji státní moc. Každý politický režim obsahuje svůj právní systém, skrze který je možné uskutečňovat a regulovat státní moc. Politický režim jako právní instituce nám také udává pravidla, jak může sám využívat státní moc při tvorbě a využití práva. Podle toho jaké metody vládnutí režimy využívají, je můžeme rozdělit na demokratické, nedemokratické a hybridní.²

Z našeho pohledu, který je často také vnímán jako západní pohled na svět, je demokracie doplněná o tržní ekonomiku s minimálními zásahy státu považována za nejideálnější politický režim z těch, které lidstvo dosud vymyslelo. Avšak v mnohých státech světa jsou dodnes uplatňovány nedemokratické režimy s různou mírou totality.

---

¹ About the UN. *United Nations* [online]. [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/about-un/index.html>

² DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s. 141.

Ve většině těchto zemí chybí jakákoliv demokratická minulost, která přechod k ní velmi ztěžuje. Proto v tomto případě budeme těžko hledat paralelu s Českou potažmo Československou republikou. Pokud se blíže podíváme na nedemokratické režimy, zjistíme, že přestože některé znaky mají společné, tak ve výsledku je nemůžeme považovat za totožné.

V politologii za nedemokratické režimy považujeme takové, kde moc je soustředěna v rukou malé skupiny lidí či jedné instituce. Ve většině případů se jedná o vysoce centralizované státy, kde je ústředním bodem jedna vládnoucí síla či vládní ideologie. Nedemokratické režimy se také vyznačují porušováním lidských a občanských práv, neexistencí svobodných voleb, politického a náboženského pluralismu.³ Avšak tato definice je nedostatečná pro pochopení rozdílů mezi jednotlivými typy nedemokratických režimů. Proto zde uvádím dělení nedemokratických režimů tak, jak se využívají v politologii:

- režimy s historickou zkušeností
- režimy klasifikované dle obsahu
- autoritářství
- totalitarismus

1.2 Režimy s historickou minulostí

Jedná se o režimy, ke kterým můžeme přiřadit určité historické období události. Společnost již má s těmito formami vlády jistou zkušenost, podle které lze tyto režimy klasifikovat. Řadíme sem pojmy jako absolutismus, autarchie, despotie a tyranie. Spojovacím prvkem těchto režimů je vysoce absolutistická vláda, kdy moc je v rukou vládce.

Pro nás asi nejznámější pojem absolutismus je spojen s monarchiemi během 16. až 18. století ve Francii, Anglii, Rusku, ale i v Habsburské monarchii za vlády Josefa II. Jedná se o formu vlády, kdy panovník má ve svých rukou absolutní moc, která není omezována ani podřízena žádnému jinému právu.

---

³ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s.143

Pojem autarchie je svým významem velmi blízký absolutismu, kdy zdrojem práva je samotný panovník, který současně stojí nad právem. Za autarchického panovníka je považován francouzský král Ludvík XIV. Despocii a tyranii můžeme charakterizovat jako absolutistickou vládu bez právní legitimacy. Despocií označujeme dědičné formy vlády ve starodávných východních monarchiích, jako byl Egypt, Persie či Sumer. Oproti tomu ve starověkém Řecku byla forma vlády nazývaná tyranii, kdy se tyran populistickými kroky v znesvářené společnosti stal vůdcem nespokojených občanů a následně převzal moc, kterou ale používal pouze pro svůj prospěch.⁴

1.3 Režimy klasifikované dle obsahu

Jedná se o režimy teoretické, které se tak pevně nepojí s historickými obdobími jako režimy předešlé, a jsou definované na základě svého obsahu a struktury. Dana Hellová⁵ sem řadí následující režimy: autokracie, diktatura, oligarchie, plutokracie a teokracie. Často se tyto režimy také označují jako strukturální.

Oligarchii a plutokracii můžeme definovat velmi podobně, neboť u obou forem vlády se jedná o vládu nevelké skupiny lidí, do které společnost nemůže nijak zasahovat. V oligarchických režimech jsou u moci lidé, jež k tomu předurčuje aristokratický původ a v plutokraciích lidé, kteří disponují dostatečným majetkem, bohatstvím, které jim určuje vůdčí roli. V teokracii je moc odvozena od Boha a ve státech je nejčastěji představována duchovenstvem. Příkladem může být Vatikán, který má v současnosti ze všech států k této formě vlády nejbližší.

Diktatura v dnešním významu se dá charakterizovat jako neústavní vláda, kdy veškerá moc je soustředěna v rukou vládce-diktátora. Přestože na začátku své vlády se diktátor většinou těší velké popularitě, tak postupně svou oblibu ztrácí především kvůli velmi striktním nařízením, mocenskému vystupování a potlačování opozice. Velmi často se diktatury pojí s režimy, kdy se do čela země dostávají ozbrojené síly skrze různé vojenské převraty a puče. Jedním z předpokladů, který umožňuje vznik diktatury je nestabilní politický systém, nízká úroveň politické kultury, ale i špatná hospodářská situace v zemi. Ovšem takto diktaturu chápeme až od 20. století a nástupu fašismu,

---

⁴ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT (2007): *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 333.

⁵ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s. 144.

v antickém Římě byla diktatura považována za jedinou formu vlády, která mohla zabránit chaosu a nestabilitě státu.⁶

Na rozdíl od diktatury pojem autokracie je již pouze pojem teoretický a je chápán jako opak demokracie. S touto definicí přišel Giovanni Sartori⁷, když se snažil vymezit demokracii na základě jejího protikladu. Podle toho je v autokracii moc soustředěna do rukou vůdce či malé skupiny lidí a vše ostatní je ve státě, ať už ústava či státní orgány, plně závislé na rozhodování tohoto mocenského subjektu.

1.4 Autoritářství a totalitarismus

Oba tyto pojmy jsou novodobé, jejich vznik se pojí s obdobím 20. století, kdy se oba tyto typy režimů hojně vyskytovaly. To ovšem neznamená, že dnes je už nikde nenajdeme, právě naopak. Oba tyto režimy se ve světě v různých formách a obdobích neustále nacházejí. Ovšem přestože se může zdát, že se jedná o synonyma, tak opak je pravdou. Někdy bývají pojmy zaměňovány ve snaze zhoršit v očích veřejnosti daný režim, neboť označení totalitní stát vyznívá hůř než autoritářský. V následující části se na oba tyto koncepty podíváme podrobněji a vymezíme jejich rozdílnost.

Výraz autoritářství je spojen s pojmem autorita, který ovšem primárně nemá negativní význam, neboť autorita jako morální síla je i pro demokracii nezbytná. Avšak v autoritářských režimech je autorita zneužita ve prospěch zničení svobody a ve spojení s tímto režimem je chápána negativně. Giovanni Sartori ve svém díle *Teória demokracie* nahlíží na pojem autorita v historickém kontextu. Kdy původně se jednalo o osobu mající autoritu, která ovlivňovala běh událostí. Autorita tedy nedílně patřila k tradicionalistické koncepci společnosti. Až po současnou definici zveřejněnou organizací UNESCO, která uvádí, že autorita je akceptovaná a legitimně uznávaná moc.⁸

Ve starší politologické literatuře, například v dílech Juana Josého Linze, je možné nalézt i výraz autoritarismus, ovšem toto označení je dnes již považováno za

---

⁶ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANEŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s.145

⁷ SARTORI, Giovanni (1993): *Teória demokracie*. Bratislava: Archa, s. 207.

⁸ Tamtéž, s. 189

zastaralé. V českém prostředí se nejčastěji setkáváme právě s definicí nedemokratických režimůdle Juana Josého Linze, který „definoval autoritářský politický systém jako:

- systém s limitovaným politickým pluralismem,
- systém bez vedoucí ideologie,
- systém bez intenzivní nebo extenzivní politické mobilizace,
- systém, kde je moc v rukách vůdce, nebo úzké skupiny osob s nejasnými, ale zjiřitelnými hranicemi.“⁹

To znamená, že v autoritářském státě může fungovat politická opozice, ovšem tyto hnutí, strany či organizace v praxi nemají žádný vliv na dění v zemi. Současně také systém umožňuje existenci církví, různých kulturních institucí, které mají vlastní autonomii. Z toho zřetelně vyplývá, že vládnoucí jedinec či skupina osob nemají žádnou ideologii, kterou by vnucovali svým občanům. Současně také vůdce nemá neomezenou kontrolu nad životy svých občanů a ti se nemusí účastnit veřejného či politického života ve státě, v podstatě si v rámci pravidel mohou žít po svém. Avšak musí respektovat to, že politická moc je zde pouze pro vládnoucí autoritu, tedy diktátora nebo velmi často vojenskou juntou.¹⁰

Juan José Linz mimo definice autoritářství také vytvořil klasifikaci těchto režimů, kdy charakterizoval sedm typů. Prvním typem je *byrokraticko-vojenský režim*, ve kterém malá skupina (úředníci či vojáci) drží moc, avšak nemají společnou ideologii. Často také neexistují politické strany, či naopak pouze jedna, ovšem účast obyvatel je minimální. Tento typ byl velmi častý v Latinské Americe ve 20. století.

Jako druhý typ Linz uvádí *organický etatismus*, kde politické strany jsou nahrazeny korporacemi, např. různé sociální sdružení. Obyvatelé jsou členy těchto spolků a jejich zájmy, se tak dále promítají i v politickém dění. Příkladem tohoto typu je Portugalsko za vlády Salazara. *Mobilizační autoritarismus v postdemokratických zřízeních* je reprezentován evropskými státy v období mezi dvěma světovými válkami, kdy v těchto státech sice existovala demokracie, ale ta nebyla schopna řešit aktuální problémy. A následně se v těchto státech projevila fašistická mobilizace. Čtvrtý typ autoritářského režimu je zastoupen *mobilizačním postkoloniálním autoritarismem*.

---

⁹ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANEŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s. 152.

¹⁰ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT (2007): *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 336.

Jedná se postkoloniální státy především v Africe, ve kterých se po konci koloniální nadvlády ujali moci výrazní jedinci či politické strany.

Rasový a etnický autoritarismus je režimem, ve kterém je jedna skupina, často majorita, vyloučena z politického života. Příkladem je Jihoafrická republika v období apartheidu, kdy bělošská menšina diskriminovala černošské obyvatelstvo. Přestože v rámci bělošské komunity fungovala demokratická pravidla, nelze tento režim označit za demokratický. Předposledním typem je *netotalitní autoritativní režim*, který se snaží dosáhnout totalitního zřízení, avšak ještě nemá všechny znaky totality. Jednalo se například o východoevropské státy po konci druhé světové války.

Poslední typem je *posttotalitní autoritarismus*, kdy se taktéž jedná o přechodný režim, avšak od totalitarismu k autoritarismu. Typickým znakem je vláda jedné strany, ale ostatní znaky totalitarismu již slábnou. Tento typ byl charakteristický pro komunistické státy druhé poloviny 20. století.¹¹

Pojem totalitarismus pochází z Itálie z období fašistické vlády Benita Mussoliniho, podle kterého měl vzniknout takový stát, ve kterém by vše podléhalo totální kontrole. Ovšem paradoxně tento termín poprvé použili Mussoliniho odpůrci a později ho použili i u kritiky komunismu. Po druhé světové válce se o totalitním režimu nejčastěji hovoří ve spojení s vládami jedné strany, jako byly Sovětský svaz, Čína či některé státy střední Evropy.

V období po druhé světové válce se studiem totalitarismu zabývalo mnoho vědců, kteří vytvořili několik teorií a charakteristik tohoto režimu. Autory nejčastěji používané definice jsou Carl Joachim Friedrich a Zbigniew Kazimierz Brzeziński. Ve své teorii stanovili šest hlavních charakteristických znaků, jež totalitarismus obsahuje:

- existuje jedna oficiální ideologie, která je závazná pro všechny členy společnosti,
- masová hierarchicky uspořádaná politická strana v čele s vůdcem, tato strana je nadřazena veškerým státním orgánům,
- politické straně je podřízena všechna ozbrojená moc ve státě,
- úplná kontrola prostředků masové komunikace politickou stranou,

---

¹¹ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s. 153-154.

- teroristická policejní kontrola společnosti (psychologická i fyzická),
- totální dohled a řízení ekonomické činnosti (centrální a plánovaná ekonomika).¹²

Na rozdíl od předešlých autorů se Hannah Arendt ve své charakteristice totalitního režimu více zabývá základními cíli systému než jeho znaky. Důraz klade především na „roli ideologie a snahy státní moci o ovládnutí všech aspektů života společnosti.“¹³ Představitelé moci neusilují pouze o ovládnutí politiky, ale i o kontrolu nad soukromými životy lidí, což je jeden ze zásadních rozdílů mezi totalitarismem a autoritářstvím. V totalitní společnosti by podle Hannah Arendt měl být člověk přeměněn skrze politickou indoktrinaci a masový teror na jedince, jenž plně podléhá straně a státu. Základem takovéto společnosti je jedna politická strana v čele s vůdcem a masová společnost, která se odpoutala od tradičních sociálních struktur.

Podobně jako Juan José Linz vytvořil klasifikaci autoritářských režimů, tak Wolfgang Uwe Friedrich klasifikoval tři typy totalitních režimů dle míry použití teroru a ideologie. Jako první uvádí *teroristický totalitní režim*, kde hlavním znakem je použití teroru a řadí sem Sovětský svaz za vlády Lenina a Stalina, Pol Potův režim v Kambodži nebo vládu Mao Ce-Tunga v Číně. Dalším typem je *byrokratický režim*, který je charakterizován všeobsažnou ideologií vládnoucí byrokracie. Příkladem je SSSR v éře po smrti Stalina. *Teokratický totalitní režim* je zastoupen Íránem v čele s ajatolláhem Chomejním, kde byla ustanovena vláda Božího práva s totalitní strukturou státu.¹⁴

Následující tabulka porovnává autoritářství a totalitarismus. Již na první pohled je zcela zřetelné, že mimo základní charakteristiky nedemokratičnosti, toho společného příliš nemají. Na druhou stranu veřejnost tyto pojmy často zaměňuje a směšuje dohromady.

¹² CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT (2007): *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 338.

¹³ Tamtéž, s. 339

¹⁴ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s. 150.

Tabulka 1: Srovnání autoritarismu a totalitarismu¹⁵

	autoritarismus	totalitarismus
autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	ano	ne
kontrola všech aspektů života společnosti	ne	ano
absolutní kontrola ekonomické činnosti	ne	ano
vůdčí kontrola jediné masové strany	ne/omezená	ano
ovládnutí správních struktur představiteli vládnoucí strany	ne	ano
legální či semilegální opozice	omezeně	ne
existence vůdčí ideologie	ne	ano
masový teror doléhající na celou společnost	ne	ano
vypořádání se s politickými protivníky prostřednictvím násilí	ano	ano
politická mobilizace obyvatel	ne/omezená	ano
snaha o expanzi	ne	ano
vzor pro jiné země	ne/omezeně	ano

1.5 Proces tranzice

Proces tranzice nebo také přechod k demokracii označuje změnu, kdy se režim autoritativní mění na demokratický. Ovšem v praxi to není tak jednoduché, přestože cílem takové změny je ve většině případů demokracie tak, jak ji známe u nás či v západní Evropě, tak výsledek není vždy zaručen. Do procesu vstupuje mnoho

¹⁵ CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT (2007): *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 64.

proměnných, které mohou situaci zvrátit na obě strany, tedy jak na stranu původního režimu, tak na stranu nového, ale také může proces ustrnout někde na půli cesty.

Proto je obtížné obecně popsat, jak takový proces probíhá, neboť v každém státě se tak děje jinak. V našem prostředí se nejčastěji uvádí definice Vladimíry Dvořákové a Jiřího Kunce, kdy přechod je: „*interval mezi jedním a druhým politickým režimem. Pro přechod je charakteristické, že v jeho průběhu nejsou trvale definována a všeobecně přijímána pravidla hry. Aktéři bojují nejen za uspokojení svých bezprostředních zájmů (a zájmů těch, koho se domnívají reprezentovat), ale také o určení pravidel a procedur, jejichž konfigurace rozhodne o vítězích a poražených v budoucnu.*“¹⁶

Existuje mnoho důvodů, které mohou nastartovat proces tranzice. Často se jedná o nespokojenost se současnou situací, která je zapříčiněná krizí. Může se jednat o krizi politickou, kdy současné vládnoucí elity nemají dostatečnou podporu, nebo o krizi ekonomickou, kdy stát se svým autoritářským přístupem již nedokáže zemi vést k uspokojivému hospodářskému výsledku, ale také se může jednat o celkovou nespokojenost společnosti. Proces tranzice může také ovlivnit tlak zvnějšku, například ze strany různých mezinárodních organizací, ten může být jak vojenský, tak politický či ekonomický.

Ať už je impulz ke změně režimu jakýkoliv, je několik možností, jak přechod bude vypadat. Přestože se většinou hovoří o přechodu od autoritářství k demokracii, tak při *odstranění vnější zásahem* je možný i přechod od totalitarismu. Příkladem je ukončení vlády Rudých Khmerů v Kambodži. Avšak u autoritářství je možné i to, aby změna vyšla ze samotného režimu, kdy se v rámci vládnoucí skupiny prosadí zastánci drobných změn a ti posléze jednají s opozicí. Velmi často pak následuje *sjednaný přechod*, ve kterém se původní vládnoucí garnitura dohodne s opozicí na klidném předání moci. Toto nastává v případech, kdy si původní vláda uvědomí, že situace je již dále neudržitelná. Jako se tomu stalo v Polsku koncem 80. let 20. století. V případech, kdy sama vládnoucí elita dá impulz k demokratizačním změnám, tak mluvíme o *vnucení*. Elita, obvykle vojenská junta, předá moc civilní vládě. Posledním druhem přechodu je *kolaps*, tak nazýváme situaci, kdy se původní režim zhroutí a moc je

---

¹⁶ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a Jiří KUNC (1994): *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 77.

následně převzata opozicí. Takto je definována i změna v Československu, přestože proběhla relativně bez problémů.¹⁷

Pro první fázi přechodu k demokracii se vžil název *liberalizace*. Jako počátek považujeme moment, kdy dosavadní autoritářská vláda přizná jedincům další práva. V tomto okamžiku ovšem ještě není jisté, zda proces neustrne jenom na mírném rozšíření práv jedinců. Neboť vláda se stále ještě pevně drží moci a její odpůrci mají, pouze omezené možnosti, jak jednat. Ovšem je zřejmé, že pouze několik změn ze strany vlády nemůže stačit k procesu tranzice. To ve svém modelu liberalizace tvrdí i Adam Przeworski, který tvrdí, že pro zahájení liberalizace je nutný tlak shora i zdola.¹⁸ Proto samotný proces liberalizace je tvořen vzájemným vztahem rozštěpené autoritářské vlády, občanské společnosti a jejích organizací.

Druhou fází je *demokratizace*, která navazuje na úspěšně proběhlou liberalizaci. Demokratizací nazýváme tvoření demokratických institucí, rozhovory mezi původní vládou a zastánci demokracie o podobě nových pravidel, principů ve státě. Součástí je také tvoření nových politických subjektů, které se často odštěpí od skupiny odpůrců původního režimu. Z toho je patrné, že demokracie je vždy výsledkem jednání, kompromisem mezi jednotlivými účastníky procesu. Důležitou roli hrají i první svobodné volby, jejichž výsledek ukazuje, zda obyvatelé státu sympatizují s nově nastaveným režimem a také, zda skrze ně politické subjekty získávají důvěru svých voličů.

I v případě, že demokratizační proces proběhne úspěšně, ještě není jisté, zda se situace bude vyvíjet tím správným směrem, neboť nastává období *konsolidace demokracie*. Konsolidací v tomto případě míníme ustálení režimu a vznik perspektivy toho, že demokracie nebude jen jakousi krátkou epizodou v historii země. Nový demokratický režim potřebuje ke svému fungování souhlas všech zúčastněných aktérů, také se netýká jen politiky, ale celkového fungování společnosti od sektoru ekonomického, přes právní po společenský. Na rozdíl od procesu tranzice, který může proběhnout velmi rychle, tak konsolidace demokracie může trvat i poměrně dlouhou

---

¹⁷ HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO (2011): *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, s.54.

¹⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a Jiří KUNC (1994): *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 84.

dobu, neboť se jedná o velice komplikovaný proces zasahující do mnoha sfér a struktur celého státu.¹⁹

Za předpokladu, že všechny fáze proběhnou úspěšně, tak můžeme samotnou tranzici považovat za skončenou a zdařilou. Neboť stát přejde od autoritářského režimu, ve kterém jsou jedincům upírány především jejich politická práva, k režimu demokratickému, který naše západní společnost považuje za nejlepší možný v současnosti. Ovšem může se stát i to, že přechod neproběhne dobře a situace se nezmění a autoritářský režim tak zůstane zachován. Může nastat i taková situace, kdy stát ustrne na půli cesty mezi oběma režimy. Poté hovoříme o tzv. hybridním režimu.

Hybridní režim je „posttranzitní typ nedemokratického režimu“²⁰, který zůstává na pomezí autoritářství a demokracie a kombinuje v sobě tak znaky obou. Někdy tyto hybridní režimy také nazýváme *postnedemokratické režimy*. V těchto režimech moc zůstala v rukou úzké skupiny lidí, která používá autoritářské praktiky, ale současně existují různé demokratické instituce, může existovat i demokratická ústava, ale ta většinou funguje jen na oko. Občanům není umožněna účast v politických stranách, ale existují volby, které ovšem nesplňují kritéria svobodných demokratických voleb. Avšak jednotlivé hybridní režimy se od sebe liší, u každého najdeme trochu odlišné znaky obou režimů. V podstatě záleží na vedoucí elitě, jak bude tento režim vypadat.²¹

Ani nastolení demokracie není zárukou úplných lidských svobod a práv, neboť na světě existuje mnoho podob demokracie od liberální po značně nesvobodné. Autorem, který se zabýval typologií neliberálních demokracií je Fareed Zakaria. Zakaria ve svém díle *Budoucnost svobody* uvádí, že v zemích, kde dříve panoval komunismus, je velmi častý režim ve formě neliberální demokracie, který spojuje prvky autoritářství a liberální demokracie. Příkladem může být Rusko za vlády Borise Jelcina, který sice proklamoval demokracii, ale jinak se choval autoritářsky. Nejnápadněji se to projevilo při předání moci Vladimíru Putinovi, kdy ještě několik měsíců před prezidentskými volbami ho jmenoval výkonným prezidentem země a následující volby tak spíše jen potvrdily tuto skutečnost, než aby reprezentovaly skutečný souboj o moc. Rusko je také příkladem země, kde je oslaben pluralitní systém a to především tím, že

---

¹⁹ HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO (2011): *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal, s.55.

²⁰ DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANĚŠ (2010): *Úvod do politologie*. Praha: Grada, s. 157.

²¹ Tamtéž, s. 157-158

prezident ve svých rukách postupně hromadí moc rozhodovat o dalších institucích v zemi. Podobně jsou na tom i státy Střední Asie, to je dáno především jejich dědictvím po Sovětském svazu, ale i geografickou blízkostí k Rusku. Zakaria toto nazývá volenou demokracií, sice zde existují volby, ale jejich výsledek je často znám již předem a ostatní demokratické principy jsou v zemi porušovány.²²

Jiní autoři používají pojem defektní demokracie. Wolfgang Merkel tak označuje režimy, které již nejsou autokraciemi, ale zároveň ani nejsou liberálními demokraciemi. Dle Merkela lze stanovit tři typy defektních demokracií a to: *exkluzivní demokracie*, *doménní demokracie* a *neliberální demokracie*. V exkluzivní demokracii je část obyvatelstva vyloučena z podílení se na politické moci a to především z rasových nebo náboženských důvodů. Doménní demokracie umožňuje určité skupině, často ozbrojeným složkám, vetovat rozhodnutí demokraticky zvolených představitelů vlády. A neliberální demokracie charakterizuje režim, kdy demokraticky zvolená vláda porušuje základní lidská práva, ovlivňuje soudnictví a také porušuje vládní principy, např. vydáváním prezidentských dekretů namísto zákonů vzešlých z parlamentu.²³

V českém prostředí se touto problematikou zabývá Lubomír Kopeček, který používá pojem *delegativní demokracie*.²⁴ Jedná se o formu demokratického režimu, jež zdědil mnohé problémy po předešlém režimu, a to především problémy sociální a ekonomické. Dalším znakem této formy demokracie je minimální či žádná demokratická tradice, na kterou by šlo navázat. Delegativní demokracie nastává v okamžiku, kdy se demokraticky zvolený představitel ujme svého úřadu a následně získá velmi silný mandát. U prezidentských systémů se tak zvolený kandidát stává volbou lidu a představitelem celého národa. Takto zvolený jedinec se nemusí ve svém rozhodování ohlížet na ostatní politické instituce, neboť ty podléhají jemu, případně je obchází.

Poznatky a pojmy uvedené v této kapitole jsou teoretickým východiskem pro následující části práce. Další kapitoly proto vycházejí z definic a charakteristik politických režimů a systémů zde uvedených. Avšak je nutné si uvědomit, že každý politolog může na jednu věc nahlížet jinak než druhý a pro ten samý typ vlády mohou

---

²² ZAKARIA, Fareed (2004): *Budoucnost svobody*. Praha: Academia, s. 110.

²³ HORÁČEK, Jakub (2005): *Hybridní demokracie* [online]. E-polis.cz, [cit. 2015-11-06]. Dostupné z <http://www.e-polis.cz/clanek/hybridni-demokracie.html>.

²⁴ HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK (2007): *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, s. 285 – 295.

mít odlišné názvy. Tento přehled politických režimů proto nelze brát jako konečný a definitivní. Jedná se pouze o základní údaje a rozdíly, a to především mezi totalitarismem a autoritářstvím, které jsou pro tuto práci nejdůležitější.

2 Politický systém Sovětského svazu

Následující kapitola se věnuje problematice politického systému v Sovětském svazu. Jeho proměnám pod vedením komunistických představitelů SSSR jako byli: V. I. Lenin, J. V. Stalin, N. S. Chruščov, L. I. Brežněv, J. V. Andropov, K. U. Černěnko a M. S. Gorbačov. Neboť politické dění v centrálním Sovětském svazu se přímo odráželo na situaci v ostatních svazových republikách. Přestože středoasijské svazové republiky tvořily periferii SSSR, tak politický systém a řízení plně záviselo na dění v Moskvě. Tento autoritářský, za vlády Stalina až totalitní, režim neovlivňoval pouze tehdejší dění, ale jeho následky si státy nesou dodnes.

2.1 Nástup a období totalitarismu v SSSR

Rusko se snad během každého období snažilo zvětšit své území, získat nadvládu nad sousedními zeměmi a státy. Nebylo tomu jinak v minulosti a není tomu jinak ani dnes. Už za carského Ruska se carovi s pomocí svých vojsk, ale i úředníků podařilo ovládnout území Střední Asie. V té době sice již vznikla závislost těchto státních útvarů na Rusku, ale přesto jim byla ponechána alespoň zdánlivá nezávislost. Ovšem situace se výrazně změnila s bolševickou revolucí v roce 1917, kdy byl nejprve svržen car Mikuláš II. a později jeho místo obsadili bolševici v čele s Vladimírem Iljičem Leninem. To předznamenalo velké změny v politickém systému i v směřování celého Ruska.²⁵

Rusko, a potažmo celý Sovětský svaz, se postupně změnilo na totalitní stát, ve kterém se ústřední ideologií stal marxismus doplněný Leninem o další poznatky. Jeho hlavním příspěvkem bylo určení komunistické strany jako průkopníků proletariátu, což mělo vést k tomu, aby se hlavní sociální skupinou ve státě stali dělníci skrze tzv. diktaturu proletariátu. Komunistická strana, která získala monopolní moc, byla původně stranou bolševiků, tedy profesionálních revolucionářů, jejich úkolem bylo svržení původního carského režimu. Tato strana vznikla na vůdcovském principu a demokratickém centralismu, což v praxi znamenalo to, že členové strany mohou mezi

---

²⁵ Říjnová revoluce v Rusku. *TOTALITA.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vrsr.php>

sebou volně diskutovat o politických záležitostech, ale ve chvíli kdy je přijato rozhodnutí, tak je závazné pro všechny. Později tento demokratický centralismus Lenin využíval k likvidaci odporu. V momentě, kdy se objevil, byl za pomoci nátlaku nebo síly odstraněn.²⁶

Mimo vytvoření diktatury proletariátu a vlády jedné strany zde bylo ještě několik dalších činitelů, které napomohly vzniku politického systému sovětského typu. V počátečním období se jednalo ještě o polofeudální zemi, která měla úplně jiný dosavadní vývoj než ostatní státy Evropy, kde se prosazoval kapitalismus. Chyběla zde buržoazie, kapitalistické struktury, ale i jakákoliv demokratická tradice. Proto zde nemohla být uplatněna marxistická teorie ve své původní podobě. Na politický systém také měly vliv dvě války, a to první světová válka a válka občanská. Rusko bylo taktéž izolováno od zbytku Evropy, nejprve se jednalo o blokádu ze strany západu, později šlo o svobodné rozhodnutí Sovětského svazu. A jednou z hlavních věcí, která pomohla ustanovit nový sociálně politický systém, byla světová hospodářská krize, které komunistická strana využila ke kritice kapitalismu a demokracie, a také následný vzestup totalitních diktatur především v Německu a Itálii.²⁷

Tehdejší režim dovedl využít obou válek a především té občanské ke svému prospěchu. V důsledku toho všeho zavedl tzv. *zaopatřovací diktaturu s plánovaným hospodářstvím a socializací produkce*. Výsledkem byly ovšem rozsáhlé hladomory, hospodářský chaos, proto byl tento válečný komunismus nahrazen v roce 1921 *Novou ekonomickou politikou*(NEP). Ta přinesla částečnou liberalizaci hospodářství, obnovila peněžní směnu, avšak toto období netrvalo dlouho a bylo vystřídáno kolektivizacemi hospodářství a industrializací.²⁸

To vše vedlo také v roce 1922 ke vzniku Svazu sovětských socialistických republik, do kterého byly postupně začleněny území, jež po zániku carství získaly na čas samostatnost. Mezi tyto státy patřily: Ukrajina, Bělorusko, Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán a poté Moldávie a dnešní Pobaltské státy. Celý Sovětský svaz byl řízen z Moskvy, proto i jeho satelity přímo podléhaly Komunistické straně a jejím vůdcům.

---

²⁶ BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT (2004): *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, s. 125-126.

²⁷ MLYNÁŘ, Zdeněk (1991): *Krize v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s. 11.

²⁸ BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT (2004): *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, s. 126 - 127.

Rok 1922 byl celkově zlomový, neboť mimo vzniku samotného SSSR je to rok, kdy se Josif Vissarionovič Stalin stal generálním tajemníkem strany. Jeho touha po moc zde neskončila a on postupně získal do svých rukou veškerou moc. K tomu mu dopomohla i smrt V. I. Lenina. V boji o moc se Stalin nebál použít jakýchkoliv jemu dostupných metod, včetně fyzické likvidace svých soupeřů, a tak koncem 30. let 20. století byla veškerá moc v zemi soustředěna v jeho rukách. Byl to právě J. V. Stalin, kdo ukončil politiku NEPu a zahájil masovou kolektivizaci a industrializaci. Pro mnohé oblasti kolektivizace znamenala obrovský chaos, který znamenal rozvrat původního zemědělství a vedl k několika hladomorům, především na Ukrajině. Skrze industrializaci, kterou představovala především elektrifikace, a kolektivizaci získal režim totální kontrolu nad obyvatelstvem.²⁹

Zdeněk Mlynář ve svém díle *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi: příspěvek k teoretické analýze* charakterizoval hlavní rysy stalinistického politického systému, který v SSSR panoval od roku 1927 do roku 1953. Tedy v době, kdy byl u moci právě J. V. Stalin. Mlynář zde popsal osm základních znaků:

- „Úplné splynutí politické a ekonomické moci.
- Podstatná závislost sociálního postavení společenských skupin a jednotlivců na politické moci.
- Koncepce moci v rukou aparátu komunistické strany a centralizace rozhodovacích procesů.
- Institucionalizovaný politický systém nezajišťuje důležité zpětné vazby mezi společností a politickou mocí.
- Masový politicko-policejní teror.
- Informační izolace společnosti.
- Politická moc předepisuje určitý povinný způsob myšlení a potlačuje vše, co mu odporuje.
- Sovětský sociálně politický systém sám sebe považuje za nadřazený jiným systémům.“³⁰

---

²⁹ BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT (2004): *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, s. 128.

³⁰ MLYNÁŘ, Zdeněk (1991): *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s.11 - 14.

Nyní se blíže podíváme na jednotlivé znaky, kterými se vyznačoval stalinistický režim. V Sovětském svazu politická moc ovládala i moc ekonomickou, neboť všechny podniky i družstva patřily státu. Proto právě strana a její ústřední výbor rozhodovaly o tom, kolik se čeho bude vyrábět, jaká bude cena, v podstatě to znamenalo umělou regulaci trhu státem, kde poptávka a nabídka nehrála žádnou roli. Současně také politická moc rozhodovala o tom, která skupina obyvatel bude zvýhodněna oproti ostatním, v tomto případě to byli převážně fyzicky pracující, naopak postihována byla inteligence či buržoazie.

Komunistická strana ve svých rukou třímala nejen politickou moc zakotvenou v ústavě, ale i moc týkající se zákonodárství, moc soudní, hospodářskou a kulturní. V podstatě zde nebyl žádný kontrolní mechanismus, který by nějak mohl omezit absolutní moc strany a jejího aparátu. Podobně tak nelze obsazovat významnější pozice, ať už ve školství, soudnictví či hospodářství, bez souhlasu této absolutní moci. Tyto funkcionáře musel schvalovat stranický orgán. To vše vedlo k centralizaci, kdy nebylo možné přijmout jiné rozhodnutí než to, které vzešlo z komunistické strany. Jakákoliv kritika byla považována za špatnou a často byli její zastánci potrestáni. Současně instituce systému prosazují vůli politické moci. Tyto instituce vznikly za účelem šíření oficiálního názoru, ideologie tak, aby zde nezbyl prostor na názory jiných, patřily sem odbory, organizace mládeže a různé svazy.

Nedílnou složkou stalinistického systému byl politicko-policejní teror. Tajná policie vznikla již za vlády V. I. Lenina, který ji považoval za nedílnou součást revoluce. Za jeho vlády byla tato tajná policie pojmenována Čeka. Jejím úkolem bylo upevňovat vedoucí pozici strany skrze teror a dohled nad veřejností. Tento obrovský policejní aparát během své existence několikrát změnil název. Od původního názvu Čeka přes NKVD po KGB.³¹ S nástupem J. V. Stalina se objevily také často vykonstruované soudní procesy s odpůrci režimu, církevními představiteli, kulaky, ale i členy a představiteli strany. Mnoho těchto lidí skončilo ve vězeních, v koncentračních táborech či byli rovnou popraveni. Vězni v koncentračních táborech byli využíváni jako otrocká pracovní síla na stavbách, na kterých strana reprezentovala svoji velikost. Jednalo se například o bělomořsko-baltský průplav a Bajkalsko-amurskou magistrálu. Celkově se počty obětí sovětského režimu odhadují na dvě desítky milionů. Lidé

---

³¹ MLYNÁŘ, Zdeněk (199)1: *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s.14.

podílející se na tomto teroru podléhali přímo moci komunistické strany, přesto mnozí z nich především na významnějších pozicích využívali moci ke svému osobnímu prospěchu.³²

Během vlády J. V. Stalina byla společnost informačně izolována od dění mimo hranice Sovětského svazu. K obyčejným lidem se dostávaly pouze oficiální informace a taková sdělení, které se komunistické straně hodily. Strana tuto izolaci využívala k manipulaci s občany. K tomu jí sloužilo několik nástrojů: cenzura zpráv v masových médiích, ale i v soukromém životě; omezení svobody pohybu a shromažďování a tím i vztahů mezi různými skupinami lidí; státem kontrolované informace o hospodářské činnosti.

Součástí celého tohoto systému byla oficiální ideologie, konkrétně marxismus-leninismus, která vyjadřovala názory, hodnotové orientace a myšlenkové postupy, které byly pro všechny občany povinné. Cílem této ideologie je dosažení cíle, a to komunistické společnosti, kde každý bude žít v blahobytu a svobodě. Současně také ideologie obhájí veškeré postupy, které politická moc využívá k dosažení cíle. Vedle této oficiální ideologie již nezůstává další prostor pro církve ani jiné názorové proudy.

Toto období skončilo v roce 1953 smrtí J. V. Stalina, ale nelze říci, že by tím i skončil režim s prvky totalitarismu. Přestože se země již nikdy poté znovu nestala zemí s totalitním režimem, stále ještě některé jeho znaky vykazovala. Například byla omezena moc policejního aparátu, který ztratil své nadřazené postavení a dále byl plně podřízen politické moci a straně.³³

2.2 Politický vývoj v SSSR po smrti Stalina

Velkým zlomem byl v roce 1956 XX. sjezd KSSS, kde Nikita Sergejevič Chruščov vystoupil se svým proslovem, ve kterém odsoudil předešlý policejní teror, politické vedení i samotného Stalina. V reakci na to vše nastalo mírné uvolnění ve společnosti i státě. Začala platit zásada zákonnosti, která do té doby nebyla dodržována, také se zlepšilo postavení dělníků ve státních podnicích. Tyto změny vedly ke zvýšení důvěry lidí v reformy vedené shora, čímž byla posílena pozice vedoucí strany a oslabena možnost vzniku protestů z důvodů sociálního napětí ve společnosti.

---

³² BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT (2004): *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, s. 129.

³³ Tamtéž, s. 131.

Přes změny, které proběhly, měla hlavní rozhodovací moc strana a této politické byrokracii byl podřízen státní i hospodářský aparát, stejně tak i armáda. Ovšem ani změny v řízení a plánování hospodářství nevedly k lepším výsledkům sovětské ekonomiky. I proto byl v roce 1961 přijat Program KSSS, jenž hlásal, že období *diktatury proletariátu* skončilo a SSSR se stane *všelidovým státem* a později i *všelidovou demokracií*. K tomu měla dopomoci nová ideologie, kdy hlavním mottem bylo: *sblížení různých tříd a pracujících*.³⁴

Přes všechnu snahu o reformy stávajícího systému nebyla Chruščovova opozice ve straně, která postupně sílila, s těmito kroky spokojena, a tak byl Nikita Sergejevič Chruščov v říjnu 1964 zbaven moci. Opozice byla tvořena především nespokojenými skupinami z řad hospodářské a státní byrokracie, policejního aparátu a také z části sovětské generality, jež nesouhlasily s reorganizacemi systému vedení státu i hospodářství.

Po odchodu N. S. Chruščova do důchodu, jak bylo veřejnosti prezentováno jeho odvolání z pozice prvního tajemníka ÚV KS, se do čela strany postavil dosavadní druhý tajemník Leonid Iljič Brežněv. Období jeho vlády bývá nazýváno obdobím stabilizace či stagnace. Za jeho vlády v letech 1965 až 1982 nedošlo k žádným politickým reformám a hospodářský růst klesal, současně byla také zrušena většina reforem a reorganizací zavedených za vlády Chruščova.

Nástup Brežněva k moci byl doprovázen postupnou výměnou vrcholných politiků, ale i stovek funkcionářů, kteří své úřady zastávali v dobách Chruščovových. Tyto výměny lidí ve funkcích se staly typickým průvodním jevem při změně vládnoucí garnitury. Současně je omezena možnost opozice kritizovat stranu a její činnost skrze tisk, kulturu či vzdělávací aktivity. Stoupenci opozice byli například propouštěni ze zaměstnání, docházelo k zákazu publikační činnosti a zákazu vykonávání určitých povolání. To později vedlo ke vzniku disidentských hnutí a šíření tzv. samizdatové literatury.³⁵

Dalším znakem Brežněvovy vlády byla byrokratická stabilita, kdy politici mohli ve svých funkcích v poklidu zestárnout beze strachu ze sesazení či odvolání. Jednalo se jak o tajemníky, tak ministry či členy politbyra. To však vedlo k tomu, že vedení strany

---

³⁴ MLYNÁŘ, Zdeněk (1991): *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s.51.

³⁵ Tamtéž, s. 52.

a tedy i státu postupně stárlo a na mnohých představitelích se pokročilý věk značně projevil a následně ovlivnil jejich rozhodovací schopnosti.³⁶

70. léta 20. století a Brežněvova vláda byly považovány za úspěšné z toho pohledu, že Sovětský svaz byl považován za světovou velmoc. K tomuto postavení mu dopomohly investice do vojenství, ale i obrovské surovinové zdroje, které se staly základem exportu. Na druhou stranu byla domácí ekonomika negativně ovlivněna vysokými dotacemi do neefektivního zemědělství a také dále setrval přídělkový systém u základních potravin a nedostatek mnoha produktů.

Oficiální ideologie se v tomto období taktéž ustálila, obhajovala stávající praxi ve jménu budoucích cílů. Z toho vycházel i předpoklad, že drobné změny politické praxe jsou možné, neboť komunistická politika je podřízena komunistické teorii. Postupně se hlavní ideologií stala ideologie *reálného socialismu*. Také byla v roce 1977 vydána nová ústava, která prohlašuje: „*sovětský stát – stát nového typu*“³⁷, který se má stát hlavním prostředkem v dosažení socialismu a komunismu. Zajímavostí je, že ústava hovoří pouze o sovětech a vládě, nikoliv o jiných správních orgánech. Tím se vlastně celý státní aparát dostává mimo ústavu a jejich činnost tak není ústavou nijak omezena. Reálná moc tedy i nadále zůstává v rukou představitelů strany. Ústava také uvádí mnohá sociální práva občanů státu, ovšem nejedná se o občanská práva tak, jak je chápeme dnes my. Ale spíše o výčet práv typu právo na byt, práci a podobně.

Období stabilizace se také vyznačuje růstem počtu členů Komunistické strany. Od dob Stalina se počet členů zvýšil v řádech milionů, ze 7 až na 17,5 milionů členů za vlády Brežněva. Důvodem růstu tohoto čísla byl rostoucí počet vzdělaných lidí ve společnosti, kteří pro vykonávání svého povolání museli být ve straně, či jim členství přinášelo výhody.³⁸

Ovšem i v tomto relativně klidném období bylo nutné dohlížet na obyvatele a kontrolovat jejich chování, jednání a názory. Tento politicko-policejní dohled už neplnil především represivní roli, ale spíše představoval preventivní dohled na společnost. Patřila sem jak politická policie se svými informátory, tak i civilní aparát, vykonávající tento dohled. Na každém pracovišti, ale i v politických organizacích fungovalo tzv. kádrové oddělení, jež shromažďovalo údaje o politickém chování

---

³⁶ BROWN, Archie(2011): *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, s. 489.

³⁷ MLYNÁŘ, Zdeněk (1991): *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s.54.

³⁸ Tamtéž, s. 57.

obyvatel. Součástí byly i policejní odposlechy bytů, telefonů, ale i sledování osob. Avšak na rozdíl od období stalinismu tento dohled plnil spíše evidenční roli a tím přispíval k autocenzuře.³⁹

Po téměř dvaceti letech, kdy byl ve funkci generálního tajemníka KSSS L. I. Brežněv, nastalo období střídání představitelů moci. To vše byl důsledek období relativní stabilizace, kdy většina funkcionářů zestárla ve svých funkcích a do čela strany se tak postavil Jurij Vladimirovič Andropov ve věku 68 let. Za patnáct měsíců, kdy zastával svoji funkci, se mnoho ve fungování státu nezměnilo, i přestože byl zastáncem mírných změn. Po jeho smrti se generálním tajemníkem stal Konstantin Ustinovič Černěnko. Ovšem ani on ve funkci dlouho nevydržel a ve věku 73 let zemřel po pouhých třinácti měsících v nejvyšším politickém úřadě Sovětského svazu. Avšak jeho politika byla značně zpátečnická a konzervativní, takže žádnou velkou změnu nepřinesla.⁴⁰

Nová situace v Sovětském svazu nastala až s nástupem Michaila Sergejeviče Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS. V SSSR se naplno projevila krize způsobená jak nedostatečným ekonomickým růstem, tak jako důsledek závodů ve zbrojení, ale i nepružností celého systému, který ještě v této době lze považovat za vysoce autoritativní. Aby mohla nastat nějaká změna, bylo nejprve nutné vyměnit dosavadní přestárlou brežněvovskou politickou garnituru, jež změnu nepovažovala za nutnou.

S nástupem M. S. Gorbačova se začínají objevovat slova jako: *uskorenije, perestrojka a glasnost*. Tedy „urychlení, přestavba a otevřenost“. Prvním krokem bylo podepsání dohody s tehdejšími prezidentem USA Ronaldem Reaganem o ukončení závodů ve zbrojení a později i o likvidaci jaderných zbraní. „Přestavba“ se týkala především ekonomického a politického systému, neboť ten dosavadní Gorbačov a jeho přívrženci považovali za zastaralý a neefektivní. Gorbačov původně přestavbu označoval jako reformu, ale později ji označoval jako revoluci. V hospodářství se měly začít více uplatňovat principy tržní ekonomiky a nikoliv pouze centrální plánování. Podniky si mohly v určitém rozsahu rozhodovat o sobě samy a podobně bylo uvolněno i vlastnictví ve výrobní sféře.

---

³⁹ MLYNÁŘ, Zdeněk (199)1: *Krize v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s 59.

⁴⁰ BROWN, Archie(2011): *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, s. 581 - 583.

V politické sféře se začalo více mluvit o zapojení občanů do politiky, ať už v rámci „glasnosti“, tedy otevřenosti vůči občanům a svobodě projevu, ale i o možnosti role voleb. Stále byla zachovávána myšlenka vlády jedné strany, avšak s možností ji kritizovat a ovlivňovat obsazování funkcí. To postupně vedlo ke zhroucení tzv. nomenklatury, kdy všechny funkce byly podřízeny vůli strany.

Výsledky těchto reforem ovšem nebyly tak úspěšné, jak si vládnoucí špičky představovali. Až na úspěchy v zahraniční politice, lze mluvit spíše o neúspěchu pro udržení stávajícího politického systému. Hospodářská situace se příliš nezlepšila, v některých ohledech se krize dokonce prohloubila, neboť životní úroveň obyvatel se zhoršila. Část společnosti oceňovala větší otevřenost politiky, ale na druhou stranu oslabení policejní moci vedlo k vyšší kriminalitě. Navíc proti přestavbě se otevřeně postavily mocenské skupiny reprezentující policii, armádu a také funkcionáři, kteří se dříve podíleli na řízení ekonomiky státu. Neboť tyto skupiny ztratily moc a vliv na dění ve státě. Všechny tyto kroky vedly k oslabení koncentrace moci komunistické strany. Což postupně vedlo ke zhroucení celého sovětského systému.

Od roku 1989 se pozvolna ukazovalo, že ani politika přestavby nezabrání obnově systému, ani nenastartuje ekonomický růst. Současně se v tomto období začal socialismus hroutit v ostatních zemích sovětského bloku a brzy následoval kolaps i v samotném Sovětském svazu.⁴¹

Proměna ruského impéria od carství, přes totalitní zemi po silně autoritářský stát nezasáhla jenom Rusko, ale i státy a území, které se staly součástí Sovětského svazu. A přestože se jednalo o periferie, chudé a často i zaostalé regiony, tak vše, co se dělo v Moskvě, zasáhlo i je. Mnohdy i mnohem více než samotné Rusko. Vytvořený politický, byrokratický či policejní aparát se tak stal dědictvím všech nástupnických států a bylo jen na nich, zda a jak se s tím dokážou vyrovnat.

---

⁴¹ MLYNÁŘ, Zdeněk (199)1: *Krise v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. Praha: Prospektrum, s.125 - 131.

3 Střední Asie a její postavení v rámci SSSR

Úkolem této kapitoly je nabídnout stručný přehled dějin regionu Střední Asie a to konkrétně od 18. století do období konce Sovětského svazu. Přestože dějiny oblasti sahají mnohem hloub, pro účely této práce nejsou nezbytné. První podkapitola se zabývá tzv. Velkou hrou o Střední Asii, jak Slavomír Horák nazývá zápolení Ruska a Velké Británie o zisk a posílení moci v oblasti. Druhá část této kapitoly ukazuje dění ve Střední Asii jako celku v období Sovětského svazu. Jsou zde také uvedeny některé důsledky, ať už pozitivní či negativní, sovětské nadvlády.

Region Střední Asie leží na rozhraní mezi Evropou a Asií, proto vždy byl strategicky velmi důležitý a projevovaly se tu zájmy světových mocností. A tento zájem přetrvává dodnes, přestože dnes už to není souboj Velké Británie a Ruska, ale Číny, Ruska a západních mocností zastoupených především Evropskou unií. Ovšem vymezení tohoto regionu nebylo vždy příliš jednoznačné. Německý přírodovědec Alexander von Humboldt vymezoval Střední Asii zeměpisnou šířkou, a to jako území nacházející se mezi 39,5° severní šířky do 49,5° severní šířky, západní hranici podle něj tvořilo pobřeží Kaspického moře, ovšem vymezení východní hranice nebylo již tak jednoznačně popsáno. Dnes se nejčastěji používá definice Střední Asie vycházející z Velké sovětské encyklopedie, která sem řadí bývalé sovětské republiky jako Uzbekistán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a jih Kazachstánu. Ovšem někteří autoři do středoasijského prostoru řadí i státy jako je Afghánistán, Ujgursko či zakavkazské státy. Např. dle definice organizace UNESCO, která vychází z historicko-kulturních souvislostí, se sem řadí mimo Afghánistán i Mongolsko, Sin-t'iang, západ Iránu či příhraniční oblasti Indie (příloha 1).⁴²

Pro účely této práce je region Střední Asie vymezen státy Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán (příloha 2). A to především z důvodů geografické blízkosti těchto států a společné sovětské minulosti.

---

⁴² Střední Asie. *Stránky o Střední Asii* [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.central-asia.su/sa.php>.

3.1 Dobývání Střední Asie

Státy Střední Asie, tak jak je známe dnes, nemají původ v dávné historii, ale až ve 20. století. Ovšem historie Střední Asie jako regionu je mnohem delší a bohatší. Vždyť už ve starověku tudy vedla kupecká stezka známá pod názvem Hedvábná. Již v té době se začala rozvíjet města jako Samarkand, Kokand, Buchara či Chíva (příloha 3). Později kolem těchto měst začaly vznikat nezávislé státní útvary, avšak jednalo se o malá vzájemně relativně izolovaná území. Ovšem s rozvojem námořní dopravy začal význam Hedvábné stezky, a stejně tak i měst kolem ní, klesat.

Větší zájem o tento region se rozvinul až v 18. století, kdy na zdejší území začali pronikat Britové a Rusové. Avšak cílem jejich expedic bylo spíše soupeření o pozici velmoci v regionu a právě Střední Asie se stala nárazníkovým pásmem. Během první poloviny 19. století začal do regionu pronikat ruský vliv, kdy byly k území carského Ruska připojeny kazašské hordy a současně zde byla nastolena ruská státní správa.⁴³

V ostatních částech Střední Asie, ať už šlo o Bucharský emirát, Kokandský či Chívský chanát, situace nebyla zpočátku tak přímočará. Tyto nezávislé územní celky sice s Ruskem vyjednávaly, ale i nadále si zachovávaly svoji nezávislost. Zlom nastal ve druhé polovině 19. století, kdy v Rusku převládl názor, že pokud oblast nekolonizují oni, tak to udělají Britové. To by vedlo k tomu, že by Rusko ztratilo část své geopolitické moci. Asi největší krok v ovládnutí Střední Asie učinili vojenští velitelé, kteří začali postupně obsazovat zdejší území. Jako první bylo dobyté město Taškent, jež předtím spadalo do Kokandského chanátu. To byl první krok k ovládnutí celého chanátu. Následovalo uzavření mírové dohody s bucharským emírem Muzaffarem, neboť obě strany si uvědomovaly, že válečný konflikt by byl zbytečně nákladný pro obě strany. Dohoda vedla k růstu závislosti Buchary na Rusku, ať už v ekonomickém či politickém ohledu.⁴⁴

Oproti tomu Chíva se pokusila ruským vojskům vzdorovat, avšak byla poražena a chívský chán musel podepsat smlouvu, která omezila jeho moc. Chíva se tak stala podřízenou Rusku jak v otázkách vojenských, tak politických i hospodářských. Během druhé poloviny 19. století se Chíva spolu s Bucharou staly součástí jednotného ruského celního prostoru, v otázkách vnějších vztahů se staly plně závislými na Rusku a jejich nezávislost se týkala pouze některých vnitřních záležitostí. V roce 1876 byl Kokandský

---

⁴³ HORÁK, Slavomír (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, s. 44.

⁴⁴ Tamtéž, s. 46.

chanát začleněn do nově vzniklé Turkestánské gubernie a tím v podstatě přestal existovat. V čele gubernie stál ruský generál Konstantin Petrovič Kaufmann.⁴⁵

Podřízenost Rusku se projevila i v hospodářství, kdy na trh byly dováženy levnější ruské produkty, které postupně vytlačily místní výrobky. Rusko také ovládlo trh s bavlnou, kdy většina obchodu byla v rukou ruských obchodníků. To vedlo ke zvyšování ploch bavlníkových polí, což na druhou stranu ubíralo prostor pro tradiční zemědělskou výrobu určenou k obživě místních obyvatel. V budoucnu požadavky Sovětského svazu na dodávky bavlny vedly až k vysychání Aralského jezera, k jedné z největších environmentálních katastrof 20. století. Jež měla negativní dopady na životy mnoha lidí v oblasti. Na druhou stranu plynuly do regionu ruské investice, které napomohly rozvoji železniční a lodní dopravy. Ruský vliv tak sice do oblasti přivedl železnici, zavedl určitá pravidla v oblasti soudnictví a hospodářství, ale postavil Střední Asii do role dodavatele surovin a odbytiště ruských výrobků.

Oblast Střední Asie nebyla nikdy jednotná, žilo zde mnoho různých etnických a národnostních skupin, které mluvily různými jazyky a uznávaly různé tradice. Přestože spojujícím prvkem mohlo být náboženství, tak tomu tak nebylo. To se začalo měnit teprve ve 20. století, kdy se objevilo několik hnutí usilujících o rovnoprávnost s Ruskem nebo rovnou o vyhlášení nezávislosti v menších státních útvarech. Ovšem to vše se změnilo s vypuknutím první světové války a především únorovým převratem v roce 1917, kdy v Rusku došlo ke svržení carského režimu. Načas došlo k uvolnění vztahů mezi Ruskem a Střední Asií, kde vznikly nezávislé státy jako Turkestánská republika v Ašchabadu nebo Turkestan Muchtorijati s centrem v Kokandu.

Tyto snahy neměly dlouhého trvání, poté co bolševici upevnili svoji moc v centrálním Rusku, se opět začali zajímat i o dění ve Střední Asii. Během let 1918 až 1920 bolševici skrze vojenskou sílu ovládli region, v Buchaře a Chívě proběhl jimi podporovaný převrat, kdy panovníci obou území byli svrženi a byly zde vyhlášeny formálně samostatné republiky. Ale jako tomu bylo již dříve, jejich samostatnost byla později Ruskem omezena a ony se opět staly plně závislými.⁴⁶

---

⁴⁵ HORÁK, Slavomír (2007): *Závislá nezávislost ve střední asii: proč střední asie potřebuje být závislá na vnějších silách?* [online]. *Studia Territorialia: Acta Universitatis Carolinae* [cit. 2015-09-26]. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/view/233>.

⁴⁶ HORÁK, Slavomír (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, s. 52 – 54.

3.2 Vývoj v regionu po vzniku Sovětského svazu

Se vznikem SSSR v roce 1922 se začala uplatňovat národnostní politika. Přestože původní administrativní celky byly nejprve zachovány, tak později se bolševici rozhodli vytvořit nové umělé autonomní sovětské republiky. Postupně byly do roku 1936 vytvořeny středoasijské republiky ve svých hranicích tak, jak je známe i dnes. Komunistické vládě se podařilo zcentralizovat celý region politicky, ekonomicky i společensky a tím i ovládnout zdejší dění.

Středoasijské republiky o sobě nemohly rozhodovat samy, všechna rozhodnutí přicházela z Moskvy a Komunistické strany. Místní obyvatelé měli na dění minimální vliv i proto, že jen nepatrná část jich vstoupila do strany. Zde je nutné podotknout, že Sovětský svaz přinesl do středoasijské oblasti modernizaci, hospodářský a kulturní rozvoj. Příkladem může být zavedení povinné školní docházky a to i pro dívky. Vzrostl tak počet nejenom gramotných skoro na sto procent, ale i počet univerzitně vzdělaných lidí, včetně žen. Také byla snížena kojenecká úmrtnost a celkově zlepšení hygienických podmínek populace. Na druhou stranu pokrok diktovaný totalitní komunistickou mocí nepřipouštěl odpor, část společnosti musela změnit svůj tradiční kočovný způsob života a usadit se. Během prvních patnácti let trvání SSSR klesl počet obyvatel středoasijských republik bezmála o jeden milion.

Se vznikem nových států bylo nutné vytvořit národní jazyky, čímž vzrostla i bariéra mezi nimi a ostatními sousedními státy. Neboť jazyky v sovětských republikách byly ovlivněny ruštinou, zatímco např. v blízkém Turecku to byl především britský a francouzský vliv. Ještě více byla ovlivněna náboženská situace v zemi, zprvu teoretický ideologický boj proti islámu později přešel v otevřené pronásledování věřících a především představitelů islámu. Důkazem může být pokles počtu mešit, kdy v roce 1912 se zde nacházelo více jak 26 tisíc mešit, zatímco v roce 1941 již jen 1 312.⁴⁷

Velký dopad na středoasijskou společnost měla rusifikace obyvatelstva. Ze Střední Asie odešlo mnoho lidí, kteří byli napojeni na původní režimy, ať už chánské, vírské či carské. Na druhou stranu do regionu přišlo mnoho Rusů, ale i dalších obyvatel z různých koutů Sovětského svazu. Nejprve se jednalo o nuceně přesídlené vězně a později i inteligenci, jako byli učitelé, lékaři a inženýři. Ovšem příchod importované inteligence zpomalil proces vytváření místní vzdělané vrstvy. S rostoucí vzdělaností šlo

---

⁴⁷ ROUX, Jean-Paul (2007): *Dějiny Střední Asie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, s. 330.

ruku v ruce upřednostňování ruštiny na školách, ale i změna písma nejprve od arabského na latinku a poté azbuku, která znamenala zpřetrhání vazeb na dřívější kulturu. Oproti kolonizaci v dobách carství, kdy převládala především formální kontrola oblasti. Tak v Sovětském svazu to byl „*jednotný politický, ekonomický, ideologický a do značné míry také společenský systém na celém prostoru Sovětského svazu.*“⁴⁸ Stejně jako v dalších oblastech SSSR i tady převládala těsná vazba na centrum, tedy Moskvu.

Stejně jako v centrálním Rusku i zde se období Stalinovy vlády vyznačovalo hlavně politickými čistkami, kdy tak likvidoval své odpůrce, i ty domnělé, a místní elity. Buď byli posláni do vězení, gulagů či rovnou fyzicky zlikvidováni. A na jejich místa si dosazoval lidi, kterým věřil a především, kteří ho následovali. Současně také masivní přesídlování znamenalo to, že ve městech se vytvořila ruská většina. Pro původní obyvatele se stalo nutností stát se příslušníky nově vytvořených a Moskvou schválených národů, protože pokud někdo setrval u své původní neschválené národnosti, tak se vystavovali hrozbě represí.

Jako v celém Sovětském svazu, i zde se režim po Stalinově smrti uvolnil, do vedoucích pozic ve straně i státní správě byli více dosazováni místní obyvatelé. Byl odstraněn systém teroru a systém národnostní byl přeměněn na koncept sovětského člověka. Pojem *homo sovieticus* v sobě skrýval internacionální přístup k určení národnosti, kdy si všichni občasně SSSR měli být rovni a neměly zde být etnické rozdíly. Během 60. let 20. století se změnil i poměr mezi původními obyvateli a přistěhovalými Rusi, neboť ti se začali stěhovat zpět do sovětského Ruska. Napomohla tomu i rostoucí porodnost v regionu.

Současně také místní elity (např. Dinmukhamed Kunaev v Kazachstánu) dokázali lépe využívat vztahu s Moskvou, za slíbení věrnosti Kremlu získali určitou svobodu v rozhodování. Což dále vedlo k upevnění klanové politiky a zvýhodňování rodinných příslušníků. S tím ale souvisela i korupce prorostlá do nejvyšších pater politiky. Na toto také mělo vliv přátelství L. I. Brežněva s prvním tajemníkem ústředního výboru uzbecké komunistické strany Šarafem Rašidovem. Díky kterému mohl nechat v Uzbekistánu rozbíjet klientelismus a korupci zasahující i mezi nejvyšší politické představitele. Moskva se tak o vnitropolitické dění v Uzbekistánu nezajímala a jedině, o co jí šlo, byly obrovské a mnohdy nesplnitelné dodávky bavlny.⁴⁹

---

⁴⁸ HORÁK, Slavomír (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, s. 56.

⁴⁹ Historie. *HedvabnaStezka.cz* [online]. 2009 [cit. 2016-02-16].

Dostupné z: <http://www.hedvabnastezka.cz/zeme/asie/uzbekistan/asie-uzbekistan-historie/>.

80. léta 20. století přinesla do Střední Asie ještě větší nárůst byrokratismu a upevňování významu nacionalismu, který byl ovšem vytvořen uměle. Současně prvním tajemníkům jednotlivých republik šlo především o zachování stabilizovaných vztahů s Moskvou, díky kterým země získávaly finanční dotace. Později byla ve všech státech zavedena pozice prezidenta, kterou s výjimkou Kyrgyzstánu obsadili dosavadní první tajemníci. To vše si spolu s klanovou strukturou středoasijský region přenesl i do dalšího období své existence. A to období nezávislých států.⁵⁰

Pokud bychom se pokusili shrnout vývoj Střední Asie, tak dospějeme k závěru, že se jednalo o oblast s několika nezávislými územími a s národy, které vyznávaly kočovný způsob života. A lidé, kteří zde žili, žádný státní celek nevytvářeli, neboť pro svůj způsob života ho nepotřebovali. Bylo to až rozhodnutí Josifa Stalina, které vedlo k tomu, že zde vzniklo několik státních celků s umělými hranicemi, které mnohdy i rozdělily dosavadní národy. V těchto státech vše probíhalo pod vedením místních komunistických stran, které byly plně podřízeny ústřednímu vedení z Moskvy. To vedlo k potlačování jakékoliv opozice a výsledek byl ten, že po zisku nezávislosti jediná správa země, která byla schopna fungovat, byla ta, která vzešla z původního socialistického řízení, včetně politiků komunistických stran i dosavadních úřadů.

---

⁵⁰ FRENI, Salvatore J. (2013): *The Soviet Nationality Policy in Central Asia* [online]. *Student Pulse* [cit. 2015-09-26]. Dostupné z: http://www.studentpulse.com/articles/731/the-soviet-nationality-policy-in-central-asia?ab=content_recs&utm_expid=22625156-1_HyAAxXdT4Cb3b9ocWvJYA.1&utm_referrer=http%3A%2F%2Fwww.studentpulse.com%2Farticles%2F731%2F%2Fthe-soviet-nationality-policy-in-central-asia%3Fab%3Dcontent_recs.

4 Politický vývoj v regionu po rozpadu SSSR

Následující kapitola rekapituluje politický i společenský vývoj v jednotlivých postsovětských státech Střední Asie v období od zisku jejich nezávislosti po poslední volby, které se odehrály v rozmezí let 2010-2013. Každému státu je zde věnována samostatná podkapitola, ve které jsou zachyceny důležité okamžiky jednotlivých států, jako byly prezidentské a parlamentní volby, reakce na ně jak ze strany mezinárodních pozorovatelů, tak i opozice. Tyto milníky samostatné historie jednotlivých středoasijských republik jsou doplněny o závažné okamžiky, které také ovlivnily vnitrostátní vývoj. Mezi ně patří např. občanské války, pronásledování opozice, ale i náboženský extremismus a mezinárodní terorismus.

4.1 Situace ve střední Asii po rozpadu SSSR

Na rozdíl od střední Evropy či Pobaltí sovětské státy ve Střední Asii neusilovaly o svoji samostatnost, nezávislost na Moskvě. Nebyla zde žádná demokratická zkušenost, na kterou by šlo navázat. Středoasijské státy byly v podstatě Moskvou uměle vytvořené republiky, které před vznikem Sovětského svazu neexistovaly. Ve střední Evropě i Pobaltí existovala výrazná politická opozice, která měla zájem na pádu socialistických režimů v daných zemích. Proto v těchto zemích se mohla po pádu režimu, který byl vyvolán vnitřními příčinami a událostmi, opozice chopit moci. Ve většině případů byly zpřetrhány vazby na komunistickou a socialistickou vládu. A země se tak vydaly demokratickou cestou, kdy své směřování obrátily západním směrem. Ovšem středoasijské republiky nebyly na nezávislost připraveny, neměly žádnou dostatečně silnou politickou opozici, či jiné uskupení, které by mohlo převzít moc. A proto především zpočátku dosavadní lídři zůstali u moci. Někde sice proběhly svobodné volby, ale ty sloužily pouze k tomu, aby jejich postavení bylo legitimní. V parlamentech těchto států zůstávali členové komunistických stran, které se postupně přejmenovávaly, ale jinak se zde mnoho nezměnilo.⁵¹

Jednotlivé státy se vydaly různými cestami, aby se vyrovnaly se svojí minulostí, ale i nečekaným ziskem samostatnosti. Ve většině republik se prezidentům podařilo vybudovat si silné postavení, které jim umožnilo získat absolutní moc nad politickou situací. Současně se zde projevilo několik rysů zdejších tradičních společností, např.

---

⁵¹ HORÁK, Slavomír (2010): *Střední Asie v proměnách času*. [online]. Geografické rozhledy, [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2010/06/9-11.pdf>.

klanová politika, kdy prezident na významné posty jmenoval členy své rodiny, zástupce svého klanu. Představitelé státu si také mnohdy k obrazu svému upravovali ústavu tak, aby mohli u moci zůstat po neomezenou dobu. Pro prezidenty je výhodná také hospodářská situace států, kdy s výjimkou Kazachstánu, je ekonomika značně nerozvinutá a z velké části závislá na těžbě nerostných surovin, především zemního plynu. Firmy těžící surovinové zdroje jsou často v rukách státu, kde největší slovo má prezident, a tudíž i zisky, nebo se jedná o zahraniční společnosti, které aby si zajistily v zemi pevné postavení, poskytují prezidentům finanční zdroje.⁵²

Přestože se situace v každém ze středoasijských států od sebe mírně liší, lze říct, že se jedná o autoritářské státy se silným postavením prezidenta, kde opozice nemá mnoho prostoru pro svoji činnost. Buďto je opozice zatlačena do ilegality, vyhnána ze země, či je její postavení marginalizováno. V následujícím textu je stručně nastíněn politický vývoj v jednotlivých republikách v období od rozpadu SSSR do současnosti.

4.1.1 Kazachstán

Republika Kazachstán je největší a ekonomicky nejsilnějším státem Střední Asie. Díky její poloze na rozhraní Evropy a Asie a především jako sousední stát s Ruskem má poměrně silnou pozici v regionu, ale i nejpevněji provázané vztahy právě s Ruskem. Po rozpadu Sovětského svazu byl Kazachstán poslední z nástupnických zemí, který vyhlásil svoji nezávislost. Do čela země se postavil Nursultan Abišuly Nazarbajev, jenž byl politicky aktivní již v rámci SSSR, kdy byl nejprve poslancem, poté prvním tajemníkem a nakonec v roce 1990 i prezidentem sovětského Kazachstánu. V historicky prvních prezidentských volbách v samostatné historii Kazachstánu byl jediným kandidátem, jeho volební období mělo trvat pět let. Ale prezidentem je díky různým změnám v ústavě dodnes.⁵³

Pokud se podíváme na rozložení moci, tak již od počátku měl v zemi silné postavení prezident jako představitel výkonné moci, dále tu byl parlament a moc soudní. Dle ústavy, která vešla v platnost v roce 1995, je Kazachstán jednotnou zemí s prezidentským systémem. Prezident stojí v čele státu, má právo jmenovat vládu i další státní úředníky, ale také vetovat zákony. V podstatě ústava zaručuje prezidentovi

---

⁵² HORÁK, Slavomír (2010): *Střední Asie v proměnách času*. [online]. Geografické rozhledy, [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2010/06/9-11.pdf>.

⁵³ *Politický systém Střední Asie* [online]. Hospodářská a kulturní studia, [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki1/doku.php?id=politicke_systemy_stredni_asie.

neomezenou moc. Existují jedině dva případy, kdy by mohl být parlamentem odvolán a tozrada a celková slabost jeho osoby. Moc zákonodárná je zde reprezentována parlamentem, který byl původně jednokomorový a plynule navázal na Nejvyšší sověť. Je tedy zcela zřejmé, že zpočátku byl tvořen členy původní kazašské komunistické strany. Tento parlament byl z popudu prezidenta Nazarbajeva rozpuštěn a v roce 1995 podle nové ústavy nahrazen parlamentem dvoukomorovým. Ten je tvořen Senátem a Medžlisem (název pro parlament či jednu z jeho komor používaný na Blízkém východě). Již v prvních volbách, které probíhaly v roce 1995 a 1996, našli zahraniční pozorovatelé mnoho pochybení a nesrovnalostí ohledně průběhu i výsledku voleb. Ačkoliv by moc soudní měla být nezávislá, tak soudci jsou jmenováni na své posty prezidentem a nemají pevně stanovené funkční období. Systém soudů v podstatě kopíruje soudnický systém bývalého SSSR. Ovšem celé rozdělení soudní moci je poměrně nejasné, neboť v zemi např. fungují tři nejvyšší soudy: Nejvyšší soud, Státní arbitrážní soud a Ústavní soud.⁵⁴

Nursultan Nazarbajev je dodnes jediným člověkem, který v Kazachstánu zastával a stále zastává funkci prezidenta. Poprvé byl zvolen jako prezident země už v roce 1991, tehdy ještě platily zákony, že prezident je volen na pět let a maximálně na dvě období v řadě. Avšak už v roce 1995 se konalo v zemi referendum o prodloužení jeho mandátu až do roku 2000. Asi není nikterak překvapivé, že referendum dopadlo v jeho prospěch. Podobně proběhlo jeho prodloužení mandátu i v roce 1999, tentokrát do roku 2005. Druhé prezidentské volby proběhly v roce 2005. Podle pozorovatelů OBSE zde sice došlo ke zlepšení situace ohledně voleb, ale k těm demokratickým měly stále daleko. Voleb se účastnilo celkem pět kandidátů: dosavadní prezident Nazarbajev a čtyři opoziční kandidáti. Ovšem jejich možnosti předvolební kampaně byly značně omezené a tak zcela jasně zvítězil Nazarbajev ziskem 91 % hlasů. Následně kazašský parlament schválil dodatek ústavy, v němž stojí, že prezident Nazarbajev může na post prezidenta kandidovat neomezeně krát. Pro ostatní platí pravidlo dvou volebních období.⁵⁵

Během Nazarbajevovi vlády již několikrát došlo k posílení jeho moci na úkor parlamentu. Během roku 2011 parlament prodloužil aktuální funkční období prezidenta na sedm let. Téhož roku také proběhla volba prezidenta, v níž Nazarbajev opět hladce

---

⁵⁴ *Kazakstan- Structure of Government* [online]. Country Studies [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/kazakstan/33.htm>.

⁵⁵ *Kazakhstan* [online]. The European Forum for Democracy and Solidarity [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.europeanforum.net/country/kazakhstan>.

zvítězil s více než 95 % hlasů nad svými třemi protikandidáty. Toto volební období mělo trvat až do roku 2016, ale vzhledem k tomu, že by došlo k souběhu parlamentních a prezidentských voleb, tak ty prezidentské se konaly již v roce 2015. Do těchto voleb se sice přihlásilo mnoho kandidátů, ale většina z nich byla z voleb z různých důvodů vyloučena. Nakonec zůstali jen tři kandidáti a to: prezident Nazarbajev, Turghyn Syzydyqov z Komunistické strany lidové a předseda kazašských odborů Abdelghazy Kussainov. Ovšem volby byly opět spíš jen na oko, již předem bylo jasné, že znovu zvítězí Nazarbajev. Tentokrát se ziskem dokonce 97 % hlasů.⁵⁶

Situace ohledně parlamentních voleb je velmi podobná té okolo prezidentských. Přestože do roku 2000 bylo složení parlamentu poměrně pestré z hlediska počtu stran, tak vždy šlo o strany podporující prezidenta, poté se počet stran rapidně snížil. Na druhou stranu postavení parlamentu je v Kazachstánu velmi slabé, neboť většinu pravomocí drží v rukou prezident. Parlament pouze schvaluje návrhy zákonů vzešlé od prezidenta, sám sebe nemůže ani rozpustit, neboť demisi vlády musí opět schválit prezident. Jak již bylo napsáno výše, tak parlament je dvoukomorový, kdy většinu dolní komory ovládá prezidentova strana Nur Otan (Vlast). Zajímavostí je, že mandát zde drží vždy strana, nikoliv zvolený zástupce. Pokud tedy tento zástupce opustí stranu a už z vlastní vůle, či je ze strany vyobcován, tak ztrácí i své křeslo v parlamentu. V roce 2007 byl také změněn volební systém do dolní komory, kdy jeho členové již nejsou voleni většinovým systémem, ale poměrným. Z celkového počtu 107 poslanců jich je 98 voleno skrze stranické kandidátky a dalších devět je jmenováno Shromážděním kazašského lidu. Což je instituce jmenována prezidentem, která má zastupovat etnické menšiny. Horní komoru parlamentu tvoří senát, který má 47 členů. Třetina z nich je přímo jmenována prezidentem a zbývající dvě třetiny jsou voleny v jednotlivých regionech Kazachstánu.⁵⁷

V roce 2007 se konaly první volby do Medžlisu již dle nových pravidel. Uspěla v nich ale pouze jedna strana, která obsadila všech 98 volených míst. Byla to strana Nur Otan, v jejímž čele stojí prezident Nazarbajev. Jednobarevná dolní komora se ovšem později usnesla, že v zájmu větší demokratičnosti by to chtělo volby nové, aby v parlamentu bylo zastoupeno více stran. Prezident toto volání vyslyšel a v listopadu 2011 Medžlis rozpustil s tím, že v únoru proběhnou nové volby. V těch sice znovu

---

⁵⁶ *Kazakhstan Country Report* [online]. Netherlands Helsinki Committee [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: http://www.nhc.nl/country_descriptions/kazakhstan_country_report/.

⁵⁷ *Kazakhstan* [online]. The European Forum for Democracy and Solidarity [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.europeanforum.net/country/kazakhstan>.

zvítězila jeho strana Nur Otan, ale získala již jen 83 křesel. Do parlamentu se tak dostaly ještě dvě strany umírněné opozice. Byly jimi Demokratická strana Kazachstánu a Komunistická lidová strana Kazachstánu.⁵⁸

I přes nepřilíš otevřenou a svobodnou politickou situaci se zemi hospodářsky daří. Velký podíl na tom mají surovinové zdroje, ale i poměrně zdařilé ekonomické reformy v devadesátých letech. Na druhou stranu jsou v zemi stále ještě porušována lidská práva, politická opozice je často pronásledována a média v zemi jsou kontrolována státem. Přestože je Kazachstán zemí s prezidentským systémem, který je reprezentován poměrně autoritativní osobou prezidenta Nazarbajeva, tak v rámci regionu patří Kazachstán k těm svobodnějším státům.

4.1.2 Kyrgyzstán

Republika Kyrgyzstán, která je dnes považována za nejdemokratičtější stát v regionu, se stejně jako ostatní státy musela vypořádat s nově vzniklou situací na počátku devadesátých let. Již ke konci 80. let vzniklo několik politických uskupení, které protestovaly proti tehdejšímu režimu a správě země. Právě z nich vzešly první politické strany, jež uspěly v prvních svobodných volbách. Nejvýznamnější z nich bylo Demokratické hnutí Kyrgyzstán, jež usilovalo o demokratizaci politiky a ekonomické reformy. Situaci v nově vzniklé zemi také ovlivnily poslední volby tehdy ještě ve Svazové republice Kyrgyzstán, ze kterých vzešla i první politická reprezentace nezávislého státu.

Po etnických nepokojích v roce 1990 se do čela Nejvyššího sovětu postavil Askar Akajev, který se později stal i prvním kyrgyzským prezidentem. Akajev sice zpočátku podporoval myšlenku na zachování Sovětského svazu, ale později, když viděl, že situace je již dále neřešitelná, přešel k podpoře myšlenky nezávislého státu. A tak když v říjnu 1991 probíhaly první prezidentské volby v již nezávislém Kyrgyzstánu, byl jediným kandidátem. Akajev podporoval již od počátku své vlády vznik politických stran a uskupení, deklaroval zavedení demokratických principů, rozvoj soukromého sektoru, posílení občanské společnosti. I proto byl Kyrgyzstán nazýván „ostrovem

---

⁵⁸ KOČAK, Konur Alp (2015): *Kazakhstan: political situation* [online]. 2015 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/554187/EPRS_ATA\(2015\)554187_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/554187/EPRS_ATA(2015)554187_EN.pdf).

demokracie“. Ačkoliv jak se později ukázalo, byly Akajeovy plány a sliby značně nadnesené a neuskutečnitelné.⁵⁹

V tomto prvním období byl prezident současně i předsedou vlády a mohl vydávat vlastní dekrety postavené na úroveň zákonům. Ovšem to netrvalo dlouho, neboť během roku 1993 byla vyhlášena postkomunistická ústava, která jeho moc omezila. Prezident je volen všelidovým hlasováním na pětileté období. Podmínkou kandidatury je znalost kyrgyzského jazyka, doba pobytu v zemi delší než patnáct let, věk v rozmezí 35 až 60 let a také zisk 50 000 podpisů na jeho podporu. Především pravidlo znalosti jazyka vyvolalo velký nesouhlas a v roce 2000 znamenalo vyřazení několika kandidátů z voleb. Ve volbách v roce 1995 opět zvítězil dosavadní prezident Akajev, když předtím neúspěšně usiloval o prodloužení mandátu skrze referendum. Někteří z jeho protikandidátů byli obviněni z falšování podpisů na svoji podporu a z voleb vyloučeni.⁶⁰

Na rozdíl od prezidentského úřadu, kde svobodné volby proběhly ihned po vyhlášení nezávislosti, v parlamentu proběhly první svobodné volby až v roce 1994. Do té doby existovalo jen Nejvyšší shromáždění, které bylo přímým nástupcem Nejvyššího sovětu Kyrgyzské republiky. Od roku 1995 tak fungoval dvoukomorový parlament se 105 členy. Ve volbách do Národního sovětu v roce 1990 v podstatě všechny křesla obsadili zástupci komunistické strany, v tomto složení fungoval parlament až do voleb v roce 1994. V prvních svobodných volbách uspěli především zástupci regionálních uskupení, kteří reprezentovali zájmy daného regionu či klanu. Tento trend přetrvává v kyrgyzské politice dodnes. Z politických stran dopadla nejlépe Sociálně demokratická strana složená z členů bývalé komunistické strany. Složitá situace v parlamentu, kdy bylo nutné uzavírat koalice před každým hlasováním, vedla k tomu, že prezident získal více moci ve státě.⁶¹

Přestože Kyrgyzstán v první polovině 90. let 20. století působil jako stát, kde proces tranzice proběhne velmi snadno a rychle, čas ukázal, že tomu tak úplně nebude. Na rozdíl od ostatních středoasijských republik, novináři v Kyrgyzstánu měli volnost v tom, o čem budou psát a jak, největším problémem tak byla finanční situace deníků a médií. Sice roku 1994 byl na prezidentův popud zakázán deník *Svobodny gory*, ale ostatní mohli ve své činnosti pokračovat. Stejně jako tisk se rozvíjela občanská

---

⁵⁹ KOKAISL, Petr a Jan PARGAČ (2006): *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, s. 130.

⁶⁰ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 163.

⁶¹ Tamtéž, s. 166.

společnost, kdy zákony umožnily vznik mnoha sdružení a spolků. Činnost těchto sdružení byla velmi pestrá, od politické přes sportovní po kulturní. Avšak zapojení širší veřejnosti do těchto aktivit bylo poměrně malé. Mnohé spolky velmi brzy zanikly a jiné vznikaly pouze s cílem se obohatit skrze různé fondy (např. z peněz Evropské unie).

Západní svět nahlížel na zdejší dění s optimismem. V hodnocení různých žebříčků svobody jako je např. Freedom house získával Kyrgyzstán nejlepší hodnocení ze všech bývalých států SSSR. Ale situace se brzy začala měnit. Neboť prezident Akajev se rozhodl, že bude ústavě navzdory kandidovat potřetí na prezidentské křeslo. Prezidentské i parlamentní volby se konaly v roce 2000.⁶²

Proti kandidatuře současného prezidenta Akajeva se ohradila jak opozice, tak i nevládní organizace, neboť ústava povolovala prezidentovi pouze dvě volební období ve funkci. Akajev se bránil tím, že jeho první zvolení nebylo upraveno stávající ústavou a že se v podstatě nepočítá. Volby Akajev vyhrál se ziskem 74,5 % hlasů. V parlamentu byl výsledek jednoznačný pro tzv. nezávislé kandidáty, kteří získali skoro 80 % křesel. Z politických stran největší úspěch zaznamenala Komunistická strana Kyrgyzstánu. Avšak pro většinu voličů byla situace ohledně kandidátů nepřehledná, vysoká volební účast byla způsobena spíše zvykem z dob SSSR nežli zájmem o politiku. I to byl důvod, proč uspěli především regionální zástupci.⁶³

Silná kritika obou voleb zazněla i ze strany OBSE, která zjistila, že několik stran bylo z voleb vyloučeno a u prezidentských voleb nebyly dodrženy demokratické standardy. Tyto události spustily nejen mezinárodní kritiku samotného prezidenta, ale i jeho rodiny. Objevilo se mnoho dohadů o tom, kterak Akajev získal svůj majetek či jak obsazuje posty ve vládě. To vyvrcholilo v březnu 2002, kdy ozbrojené složky rozehnaly střelbou demonstraci na podporu uvězněného opozičního politika. Podle organizace Human Rights Watch se režim v Kyrgyzstánu stal autoritativním. Neboť opozice byla násilně potlačována, politické organizace zavražďovány a mnozí novináři pronásledováni.

Ale to ještě ke změně ve vedení státu nestačilo. Napjatá situace trvala až do roku 2005, kdy se konaly další parlamentní volby. Opozice i OBSE kritizovala průběh prvního i druhého kola voleb. V březnu ve městech Oš a Džalalabád vyšli do ulic na protest tisíce lidí. K protestům se přidávalo postupně stále více obyvatel, až nepokoje

---

⁶² KOKAISL, Petr a Jan PARGAČ (2006): *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, s. 135 - 138.

⁶³ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 165.

dorazily do hlavního města Biškeku. Tam nespokojení občané vedení radikály zaútočili na sídlo prezidenta, který ve strachu i s rodinou uprchl ze země. Nepokoje se později změnilly v chaos a rabování, to bylo potlačeno až opozičním politikem Kurmanbekem Bakijevem, jenž se později stal hlavou státu.⁶⁴

Poté co se k moci dostal Bakijev, začal svět opět doufat v návrat demokratických principů. Avšak Bakijev začal stejně jako Akajev shromažďovat moc ve svých rukou a na pozice svých spolupracovníků obsazovat členy rodiny. Ruské velvyslanectví Bakijeva obvinilo ze zneužití úvěru, který měl být poskytnut kyrgyzskému státu. Opozice byla potlačena, svobodná média v zemi v podstatě neexistovala. To vše vedlo opět k růstu nespokojenosti napříč celým Kyrgyzstánem. Napětí eskalovalo v dubnu 2010, kdy lidé opět vyšli do ulic na protest, a prezident se rozhodl použít ozbrojené složky k rozeznání davu. Tato situace, která trvala dva dny, umožnila zástupcům opozice návrat ze zahraničí. Později se k nim připojili i ti, co byli do té doby uvězněni. Opozice tak mohla převzít moc, zatímco prezident Bakijev uprchl ze země.⁶⁵

Tímto se do čela země dostala Roza Otumbajevová, dřívější ministryně zahraničí, která stála v čele opozičních sil. Byla ustanovena prozatímní vláda na dobu šesti měsíců. Během roku 2010 byla zavedena nová ústava, která omezila moc prezidenta a posílila demokratické instituce. Současně také proběhly nové parlamentní a prezidentské volby v roce 2011. V těch zvítězil se ziskem více než 60 % Almazbek Atambajev, který stojí v čele země dodnes.⁶⁶

4.1.3 Tádžikistán

Republika Tádžikistán je nejmenším státem regionu Střední Asie, navíc leží na jeho okraji v sousedství s Čínou a Afghánistánem. To a jeho velmi členitý povrch s malým počtem obyvatel a nejslabší ekonomikou ze všech středoasijských států ho předurčuje k tomu, že se jedná o stát s nejmenším vlivem na dění v regionu.

---

⁶⁴ KOKAISL, Petr a Jan PARGAČ (2006): *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, s. 141.

⁶⁵ TEMIRKULOV, Azamat (2010) *Kyrgyz "revolutions" in 2005 and 2010: comparative analysis of mass mobilization. Nationalities papers* [online]. Abingdon: Carfax Publishing Co., [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4f952161-a916-4a12-89a0-a2ea7bcee915%40sessionmgr4001&vid=4&hid=4202>.

⁶⁶ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Tajikistan: 2015 Country Review*. [online]. [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4f952161-a916-4a12-89a0-a2ea7bcee915%40sessionmgr4001&vid=12&hid=4202>.

Po zisku nezávislosti se země vydala cestou zachování politických institucí z dob éry Sovětského svazu. Do roku 1994 vládla v zemi původní vláda představovaná Nejvyšším sovětem zvoleným v roce 1990 a doplněným o post prezidenta. Ve vládě zasedali převážně komunističtí politici, kteří byli zastánci konzervatismu a protireformních myšlenek. Prvním prezidentem ještě sovětského Tádžikistánu byl Kachar Machkamov, o rok později ho nahradil vítěz celonárodních voleb Rahmón Nabijev. Ovšem tyto volby byly opozicí označeny za zmanipulované. Ale v listopadu 1992 byl prezidentský úřad zrušen a jeho post byl sloučen s pozicí předsedy Nejvyššího sovětu. Současný předseda Akbaršo Iskandarov byl z funkce odvolán a na jeho místo byl parlamentem zvolen Emómali Rahmonóv, který je v čele státu dodnes.⁶⁷

V roce 1994 byla po řadě konzultací s různými odborníky i ze Západu přijata nová ústava. Tato ústava obnovila post prezidenta, uznala občanské svobody a vlastnická práva. Součástí ústavy bylo i přejmenování parlamentu na Nejvyšší shromáždění. Z hlediska rozdělení moci ústava zaručovala všem třem složkám poměrně vyrovnané zastoupení, včetně pravomocí prezidenta. Podle této nové ústavy proběhly v roce 1994 prezidentské volby a v roce 1995 parlamentní. Paradoxem je to, že prezidentské volby probíhaly současně s referendem o přijetí této nové ústavy. Volby vyhrál dosavadní předseda parlamentu Rahmonóv. V parlamentních volbách uspěli především kandidáti, kteří sympatizovali s prezidentem, např. členové Komunistické strany a Lidové strany i mnozí nezávislí kandidáti.⁶⁸

Na podobě politické situace se podílela i bezpečnostní situace v zemi, kdy zde probíhaly nejprve opoziční demonstrace a později i ozbrojený konflikt. Vše začalo protivládními demonstracemi proti prvnímu prezidentovi Nabijevovi. Ten svolal vlastní demonstraci a později nechal svým stoupencům rozdat zbraně, v odpovědi na to druhá strana vytvořila domobranu. V konfliktu se promítla jak klanová politika, tak i geografické rozdělení země, kdy jednotlivé části země soupeřily o politickou moc s ostatními. Výsledkem toho byl krvavý konflikt, který se odehrával v letech 1992 až 1997. Do řešení konfliktu se zapojily nestranné subjekty jako OSN, OBSE, ale i Rusko. Bylo dosaženo proporčního zastoupení opozice v parlamentu, země se relativně stabilizovala a centrální vláda ovládla celé území. Nakonec se tím jen upevnilo

---

⁶⁷ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 122 – 124.

⁶⁸ *Tajikistan. Governemnt Structure*[online]. Country Studies [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/tajikistan/38.htm>.

Rahmonovo postavení v čele státu, který navíc mnohé své kroky hájil tím, že bojuje s islamistickými radikály.⁶⁹

Rok 1999 přinesl změny do tohoto relativně vyváženého stavu. V zemi proběhlo další referendum, tentokrát o změně ústavního zřízení. Poté nastal posun od prezidentsko-parlamentního systému k prezidentskému. Parlament se stal dvoukomorovým a třetina parlamentu byla jmenována prezidentem, nikoliv volena. Současně v tomto roce proběhly taktéž prezidentské volby, kterých se účastnil pouze Rahmonov a opoziční kandidát Usmonov. Důvodem, proč byli pouze dva kandidáti, byla podmínka, že každý kandidát musí získat na svou podporu podpisy 5 % voličů. Ostatním kandidátům byl různými cestami získání podpisů znemožněn. Vítězem se stal Rahmonov, mělo se jednat o jeho druhé volební období a podle ústavy tedy i poslední.⁷⁰

Další parlamentní volby se odehrály v roce 2000, volební účast dosáhla čísla 93 % a vítězství získaly strany podporující prezidenta. Jedinou opoziční stranou, která se dokázala dostat do parlamentu, byla Islámská strana obrody. Tato strana získala pouhé dva mandáty. Na základě průběhu i výsledku byly tyto volby ze strany mezinárodních pozorovatelů označeny za ne zcela demokratické a průkazné.

Velkým problémem země se stala její nedostatečně rozvinutá ekonomika, která vedla k nárůstu obchodu s drogami se sousedním Afghánistánem. Pro mnoho obyvatel se pašování drog stalo jediným příjmem. To spolu s událostmi ze září 2001 vedlo k navýšení spolupráce s OSN, USA, ale i Ruskem. Toho využil prezident Rahmonov, který prohlásil, že boj proti terorismu a náboženskému extremismu je prioritou celého Tádžikistánu.⁷¹

Rahmonova touha udržet se u moci vedla k tomu, že v roce 2003 nechal vyhlásit referendum o tom, zda prodloužit volební období na sedm let a povolit kandidaturu i v dalších po sobě jdoucích obdobích. Tímto referendem byla ústava změněna a Rahmonov si tak otevřel cestu k moci v podstatě na doživotí. To samozřejmě vyvolalo kritiku z řad opozice, ale to bylo tak jediné, co s tím mohli dělat. Prezident tak posílil ještě více svoji pozici, na jeho návrh parlament v roce 2004 schválil trest smrti, opozice začala být ještě více pronásledována než dříve. Například představitel Islámské strany obrody byl obviněn z terorismu a uvězněn, podobně dopadl i lídr demokratické strany

---

⁶⁹ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 148 – 158.

⁷⁰ Tamtéž, s. 125.

⁷¹ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Tajikistan: 2015 Country Review*. [online]. [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4f952161-a916-4a12-89a0-a2ea7bcee915%40sessionmgr4001&vid=12&hid=4202>.

Iskandarov, který byl zatčen v Moskvě a obviněn z korupce, terorismu a obchodu se zbraněmi.⁷²

Parlamentní volby konané v roce 2005 a prezidentské v roce 2006 nepřinesly žádnou faktickou změnu ve vedení státu. Mezinárodní pozorovatelé označili parlamentní volby za zmanipulované a nedemokratické, ale přesto byly uznány jako platné. Prezidentské volby potvrdily Rahmonova jako stabilizační prvek v zemi, který jí zajišťuje mír. Podobně dopadly i další parlamentní volby v roce 2010, kdy jasně zvítězila prezidentova Lidově-demokratická strana a prezidentské v roce 2013. V těch vyhrál Rahmonov, který si ovšem začal říkat Rahmón, aby se zbavil svého ruský znějícího jména. Jediná opoziční kandidátka Oynihol Bobonazarová, aktivistka za lidská práva, byla vyřazena z voleb s tím, že nenasbírala dostatečný počet podpisů na svoji podporu.⁷³

Tádžikistán je příkladem státu, kde si silný prezident může upravovat politické prostředí podle sebe. V zemi sice probíhají řádné volby, ale ty bývají označovány za zmanipulované či nedemokratické, ale stejně je svět uznává jako platné, protože nechce narušit relativní stabilitu země, která sousedí s mnohými nestabilními regiony (např. Afghánistán). Opozice sice může legálně v zemi působit, ale jakmile by mělo dojít k nějaké změně je zdiskreditována či jinak poškozena ze strany vládnoucích sil. Rozhodně tedy nelze mluvit o svobodné demokratické zemi, ale spíše zemi nesvobodné, se silným postavením prezidenta.

4.1.4 Turkmenistán

Postavení Turkmenistánu je poměrně komplikované. Stát o sobě tvrdí, že z hlediska mezinárodních vztahů je neutrální, jeho neutralita byla potvrzena i Organizací spojených národů, ovšem na druhou stranu Turkmenistán má malý vliv na dění ve svém okolí. Příčinou toho je politika uzavřenosti, která převládala v 90. letech 20. století, a také relativně slabá ekonomika, kdy jediné, co Turkmenistán může nabídnout je zemní plyn, ale s výjimkou Ruska a Iránu ho v podstatě nemá kam vyvážet.

---

⁷² HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 125.

⁷³ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Tajikistan: 2015 Country Review*. [online]. [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4f952161-a916-4a12-89a0-a2ea7bcee915%40sessionmgr4001&vid=12&hid=4202>.

Přestože dnes mluvíme o Turkmenistánu jako o nesvobodné a nedemokratické zemi, tak vlastní ústavu měla země jako první z bývalých republik Sovětského svazu. Jednalo se o poměrně demokratickou ústavu, zaručující občanům mnohá práva. Avšak jak už tomu často bývá, jednalo se spíše o teoretický koncept. V roce 1995 prošla ústava změnou v souvislosti se schválením neutrality. Došlo k posílení Lidové rady (*Halk maslahaty*) na úkor parlamentu (*Medžlis*), zrušení trestu smrti a prezident získal svůj mandát doživotně. Další změna z roku 2003 ještě více upevnila pozici Lidové rady a oslabil parlament.⁷⁴

V Turkmenistánu je velmi silné postavení prezidenta, zastává pozici předsedy vlády, předsedy jediné povolené Demokratické strany, předsedy Rady stařešinů a je také nejvyšším velitelem ozbrojených sil, navíc může vydávat prezidentské dekrety. Po zisku nezávislosti zůstala sovětská politická struktura v podstatě zachována, jen byla přejmenována. Z bývalé Komunistické strany Turkmenistánu se tak například stala Demokratická strana. V čele státu stál prezident Saparmurat Nijazov, který byl do této funkce zvolen již v roce 1991, ještě za sovětské éry, předtím v zemi vykonával post prvního tajemníka strany. Nijazov si později v zemi vybudoval silné postavení, které později přešlo až v kult osobnosti. V roce 1993 ho parlament prohlásil za otce všech Turkmenů a udělil mu titul Turkmenbaši. Během prvních svobodných prezidentských voleb, které byly vyhlášeny v roce 1992, získal Nijazov 99,5 % hlasů. Původně pětiletý prezidentský mandát byl v roce 1994 prodloužen na desetiletý a poté v roce 1999 mu byl Lidovou radou udělen titul prezidenta doživotně.⁷⁵

Halk maslahata představuje nejvyšší reprezentativní orgán, jehož součástí je prezident, členové vlády a parlamentu, generální prokurátor, předseda nejvyššího soudu a pak ještě volení lidoví zástupci. Celkem má tato Lidová rada 2 507 členů, neboť sem patří i představitelé administrativních jednotek, primátor Ašchabadu, předsedové politických stran a další významné postavy Turkmenistánu. Halk maslahaty přijímá rozhodnutí tradičním způsobem, kdy se musí důležité osobnosti, dříve kmene dnes Turkmenistánu, dohodnout. Tato lidová rada má kontrolu nad všemi složkami státní moci, může vyhlášovat referenda, měnit hranice i ústavu. Avšak změnu ústavy musí schválit parlament, který je ale také součástí Halk maslahaty, která navíc roku 1999 od něj získala zákonodárnou iniciativu. V roce 2003 byla oddělena pozice předsedy této

---

⁷⁴ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 84 – 85.

⁷⁵ *Turkmenistan- Government Structure* [online]. Country Studies, [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/turkmenistan/28.htm>.

organizace od postu prezidenta. Paradoxně ale byl na tuto pozici zvolen prezident Turkmenbaši, který jmenoval velkou část zástupců rady. Pozice Halk maslahaty je nadřazená ostatním složkám státní moci.⁷⁶

Medžlis, parlament nebo také národní shromáždění, sestává z 50 členů volených na pět let. Jedná se v podstatě o orgán, který svou strukturou navazuje na dřívější Nejvyšší sovět Turkmenistánu. Původně se jednalo o legislativní orgán, který se ale postupně svých pravomocí vzdal ve prospěch prezidenta a Lidové rady. V podstatě parlament jen schvaluje zákony, které vydávají jiní. Zajímavostí je, že parlament může být rozpuštěn prezidentem, Lidovou radu, skrze referendum, ale také sám sebou. V případě volených členů lze spíše mluvit o prezidentových kandidátech, neboť on vybírá ty, kdo mohou být voleni. Volby jsou zdepovinné a manifestační, takže o svobodných volbách nemůže být v Turkmenistánu řeč. Později mohla kandidáty navrhnout i prezidentova Demokratická strana a poté i společenské organizace schválené státem.⁷⁷

Podobně funguje i soudní moc, kdy soudci jsou jmenováni prezidentem na pětileté období, a Rada stařešinů, která má představovat turkmenskou tradici. Tato rada má pravomoc radit prezidentovi, vybírat prezidentské kandidáty, ale v jejím čele stojí opět sám prezident.

Za Turkmenbašihovo vlády byla většina opozičních hnutí donucena ukončit svoji činnost, jejich představitelé končili ve vězení či byli jinak perzekuováni. K takovým uskupením patřila organizace Agzybirlik založená již v roce 1989 nebo Demokratická strana v čele s Dyrdymyratem Hodžamammedovem. Po zisku nezávislosti byla jakákoliv opozice prezidentem zakázána, představitelé opozice tak čekalo buď vězení, nebo exil. Opoziční aktivisté poté působili z Moskvy či severovýchodních států, kam uprchli před pronásledováním. Další vlna odporu proti režimu se zvedla po roce 2000, především z řad dosavadních přívrženců prezidenta, ovšem poté co byl její vůdce dřívější ministr zahraničí Boris Šichmuradov zatčen, tak i tento odpor ztratil na významu.⁷⁸

Nejenom že se prezidentu Turkmenbašimu podařilo během své vlády soustředit do vlastních rukou v podstatě veškerou moc ve státě, ale on se rozhodl změnit životy i obyčejných lidí. Příkladem může být jím vybudovaný kult osobnosti, ke kterému

---

⁷⁶HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 85 – 86.

⁷⁷Turkmenistan- Government Structure [online]. Country Studies, [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/turkmenistan/28.htm>.

⁷⁸HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 91 - 92.

využíval jak propagandy v médiích, tak i různá nařízení a opatření. Patřilo k nim povinné užívání turkmenštiny, přechod od azbuky k latině, vybudování nového hlavního města Ašchabadu s obrovskou zlatou sochou prezidenta, která se otáčí za sluncem, různé památníky oslavující prezidenta (příloha 4) a jeho rodinu, přejmenování názvů měsíců a v neposlední řadě sepsání knihy samotným prezidentem, tzv. Ruhnamy, která má být zdrojem duchovního života národa.

S politickou izolací země souvisí i špatná ekonomická situace. Proto když v roce 2003 byla zrušena omezení týkající se vycestování ze země (např. zdlouhavé vyřizování víz), tak počet obyvatel odcházejících ze země výrazně stoupl. Současně také prezident rozhodl o zrušení možnosti mít dvoje občanství, to vedlo k odchodu mnoha Rusů z regionu, kteří se nechtěli vzdát svých ruských pasů. Turkmenbašihovo nařízení a doporučení postupně nabývala na absurdnosti, kdy upřednostňoval přirozený vzhled zubů před zlatými náhradami, zakázal nošení dlouhých vlasů a vousů u mužů apod. Koncem roku 2004 proběhly v Turkmenistánu parlamentní volby, které měly být ukázkou demokracie. Ale vítězství v nich opět slavila Demokratická strana Turkmenistánu, neboť opozice se voleb neúčastnila. Ze strany zahraničních pozorovatelů byly volby označeny za podvod. Nadále pokračovalo pronásledování opozice, ale i zatýkání ve vlastních řadách.⁷⁹

Konec Turkmenbašihovy vlády přišel až s jeho smrtí, prezident Saparmat Nijazov zemřel v prosinci 2006 na selhání srdce. Jeho pohřeb se konal 24. prosince. Ovšem Nijazov před svou smrtí nestanovil svého nástupce. Volba nástupce byla problematická, neboť všechny důležité posty v zemi dosud v podstatě ovládal Nijazov. O post prezidenta se nakonec utkali dva kandidáti. A to předseda parlamentu Ovezgeldy Atayev a místopředseda vlády Kurbanguly Berdymukhamedov. Berdymukhamedov narychlo svolal Národní bezpečnostní radu státu, na které Atayeva obvinil z účasti na kriminální činnosti a sám se jmenoval na pozici hlavy státu. Jeho pozice byla potvrzena v prezidentských volbách v roce 2007, kdy získal 89 % hlasů.⁸⁰

Přestože v úvodním projevu Berdymukhamedov prohlásil, že bude následovat cestu prezidenta Nijazeva, tak se časem ukázalo, že tomu tak nebude. V prvních letech své vlády Berdymukhamedov postupně zlikvidoval Nijazevův kult osobnosti. Zlatá socha z hlavního města byla odstraněna a kalendář se vrátil do své původní podoby.

---

⁷⁹ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Turkmenistan: 2015 Country Review* [online]. Houston, [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f6415d8c-d920-4090-be7e-3b02f9573a2f%40sessionmgr4001&vid=2&hid=4102>, s. 14.

⁸⁰ Tamtéž, s. 16.

V roce 2008 byla schválena nová ústava, díky které se zvýšil počet křesel v parlamentu a také byl položen základ systému více politických stran. Ovšem je otázkou, jak politická pluralita měla fungovat, neboť když v roce 2012 proběhly zatím poslední prezidentské volby, tak kandidáti byli pouze z Demokratické strany Turkmenistánu a jasně zvítězil Berdymukhamedov s 97 % hlasů.⁸¹

Přestože Berdymukhamedov a jeho režim nemůže být označen za demokratický, lze zde vidět jistý posun od režimu Nijazeva. Ten lze jasně označit za personalistický a autoritářský i se všemi jeho výstřelky, jako bylo přejmenování názvů měsíců v roce podle jmen členů jeho rodiny. Oproti tomu Berdymukhamedov v zemi zavedl jistý pluralitní systém, povolil existenci i jiných politických stran, ale přesto si drží silné postavení v zemi.

4.1.5 Uzbekistán

Republika Uzbekistán se nachází v centru středoasijského regionu, to ji spolu s největším počtem obyvatel předurčuje k tomu, aby se stala regionální velmocí. Tento předpoklad je dále umocněn poměrně dobrou situací v otázce zdrojů surovin a potravinové soběstačnosti. Na druhou stranu negativní vliv na vývoj země má striktní hospodářská politika, která je stále ještě z velké části centrálně plánovaná a omezuje volný pohyb kapitálu. Dalším faktorem je uzavřenost země, která komplikuje vztahy s okolními státy.

Již v dobách SSSR získal Uzbekistán velký vliv na okolní dění a stal se tak důležitou ruskou základnou. Významná byla osobnost Šarafa Rašidova, prvního tajemníka uzbecké Komunistické strany, který díky svým vztahům s Leonidem Brežněvem, měl velký vliv i na dění v Moskvě.

Základním pilířem, který upravuje rozdělení pravomocí v zemi, je ústava, která byla přijata 8. prosince 1992. Text samotné ústavy byl ještě před jejím přijetím konzultován s odborníky na ústavní právo ze západních zemí. I proto samotná ústava splňuje principy demokracie, avšak slouží spíše pro vnější prezentaci země. Samotná správa Uzbekistánu funguje trochu jinak. Dle ústavy se jedná o prezidentskou republiku, což ve zdejším regionu není nic výjimečného. Původně byl prezident volen na maximálně dvě pětiletá volební období za sebou, později byl jeho mandát prodloužen

---

⁸¹ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Turkmenistan: 2015 Country Review* [online]. Houston, [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f6415d8c-d920-4090-be7e-3b02f9573a2f%40sessionmgr4001&vid=2&hid=4102>, s. 18.

na sedm let. Podobně tomu bylo i s pravidlem, které určovalo, že věk prezidentského kandidáta nesmí být vyšší než 65 let. I to bylo časem zrušeno. Samotný prezident má mnohé pravomoci, včetně vydávání dekretů, je velitelem armády, jmenuje a odvolává vládu, navrhuje členy a předsedy významných institucí v zemi a mnohé další. Na druhou stranu sám je prakticky neodvolatelný.⁸²

Post prezidenta samostatného Uzbekistánu obsadil tehdejší dosavadní první tajemník Komunistické strany Uzbekistánu Islom Karimov, jak to bylo obvyklé i v ostatních středoasijských republikách. Později bylo jeho postavení potvrzeno v prvních samostatných prezidentských volbách v roce 1992, kdy získal 86 % hlasů. Během samotných voleb proběhlo několik podvodů s hlasovacími lístky, ale s největší pravděpodobností by Karimov zvítězil, i kdyby volby proběhly řádně. V následujících letech Karimov soustavně pracoval na tom, aby post prezidenta získal nadosmrti. Nejprve v roce 1995 vypsals referendum o prodloužení jeho mandátu do roku 2000. V roce 2000 volby samozřejmě vyhrál. Poté nechal vypsats další referendum o změně ústavy, které by mu dovolilo kandidovat znovu, neboť předchozí dvě období se již nebudou započítávat. V podstatě si tak zajistil možnost být prezidentem až do roku 2019, kdy mu má být 81 let.⁸³

V zemi taktěž funguje parlament, který je od roku 2002 dvoukomorový, do té doby měl pouze jednu komoru. Přestože parlament měl zákonodárnou moc, tak tím že se scházels pouze několikrát do roka, nezvládl zákony navrhopvat a pouze schvaloval zákony vzešlé od prezidenta a jeho nejbližšího okolí. Ale i po této změně je jeho fungování spíše jen formální a symbolické. Neboť kandidáti pro parlamentní volby jsou navrhováni schválenými politickými stranami, místními úřady či skupinami voličů. Takže zde zasedají lidé loajální s vedením státu, navíc prezident Karimov může i tak zasahovat do dění v parlamentu v případech, že zde panují neshody. A on tak vystupuje jako nestranný rozhodčí orgán. Ovšem o jeho nestrannosti se dá pochybovat, zvlášť v případech, kdy část poslanců je členy proprezidentské strany.⁸⁴

Se ziskem nezávislosti mohly v Uzbekistánu po více jak 60 letech opět fungovat opoziční strany. Jednalo se především o stranu *Birlik* (Jednota) a *Erk* (Svoboda). V boji o politickou moc v zemi se jejich hlavním soupeřem stala bývalá komunistická strana nyní Lidově-demokratická strana. Avšak hned v roce 1994 v prvních volbách do

---

⁸² HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 49 - 50.

⁸³ *Uzbekistan- Government* [online]. Country Studies. [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/uzbekistan/44.htm>.

⁸⁴ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 53.

parlamentu, byla účast povolena pouze dvěma stranám, a to Lidově-demokratické straně a straně *Vatan Terakkiyeti* (Strana rozvoje vlasti). Později v zemi proběhlo referendum o prodloužení mandátu parlamentu a také o jeho rozšíření. Během těchto prvních let se vláda v zemi stala velmi represivní, potlačovala demokracii i lidská práva. Mnoho opozičních aktivistů bylo uvězněno, popraveno či vyhoštěno ze země. Např. strany Birlík a Erk byly postupně vytlačovány na okraj politického hnutí, až byly v roce 2003 zakázány úplně. V druhých parlamentních volbách v roce 1999 kandidovaly v podstatě už jenom uskupení a strany, které podporovaly prezidenta.⁸⁵

Přestože stát se navenek tváří jako pluralitní, kde mohou existovat různá politická hnutí, tak jejich existence je ve skutečnosti značně omezená. Neboť každé uskupení, strana nebo hnutí, které chce v zemi legálně existovat, se musí registrovat na ministerstvu vnitra. Ovšem ministerstvo vnitra je podobně jako další orgány výkonné moci v podstatě ovládáno prezidentem, takže pokud se nová strana prezidentovi nelíbí, nemá ani šanci na to, aby mohla legálně fungovat. V prvních letech nezávislosti vznikla například islámská strana *Adolat* (Spravedlnost), která sice zprvu úspěšně prošla registrací, ale jak více rostl její vliv a ona začala zasahovat i do dění ve vyšší politice, začala se stávat nepohodlnou. Strana byla později zakázána, její členové zatýkáni, nejčastěji kvůli podezření z islamistické činnosti. Strana tak byla nucena přejít do ilegality. Jediným stranám, kterým se v systému podařilo přežít, jsou ty, které vznikly z prezidentova popudu. A to z toho důvodu, aby se zlepšil obraz země v zahraničí, aby vypadala více jako svobodná demokratická země s pluralitním systémem.⁸⁶

Na dalším vývoji v zemi se podepsala jak špatná ekonomická situace způsobená jednak tím, že země nepřistoupila k větší transformaci ekonomiky, tak i menší úrodou bavlny v roce 2003 než bývalo obvyklé. Současně země byla čím dál tím více kritizována ze strany mezinárodních organizací (Evropská banka pro rekonstrukci a rozvoj, Světová banka) za nedodržování lidských práv, nedostatečný ekonomický růst a celkovou špatnou situaci v zemi. K tomu se přidaly problémy s islamistickými radikály v sousedním Afghánistánu a s tím související bombové útoky v samotném Uzbekistánu. To vše vedlo k masovým protestům ve městě Kokand. A za této výbušné atmosféry se konaly v roce 2004 další parlamentní volby, ze kterých byla, jak již se stalo tradicí, opozice vyloučena a z vítězství se tak radovaly strany podporující

---

⁸⁵ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Uzbekistan: 2015 Country Review* [online]. Houston, [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f6415d8c-d920-4090-be7e-3b02f9573a2f%40sessionmgr4001&vid=5&hid=4102>, s. 10-11.

⁸⁶ HORÁK, Slavomír (2005): *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, s. 56.

prezidenta Karimova. V následujícím roce ještě více vzrostly protesty lidí, které vyvrcholily v Andižanu střetem demonstrantů a uzbeckými ozbrojenými silami. Výsledkem bylo několik stovek zabitých civilistů, mnoho lidí uvězněných na 15 až 20 let za podněcování nepokojů s účelem svržení státu.⁸⁷

Situace v Uzbekistánu je v podstatě stále stejná dodnes. Prezidentské volby vyhrává Islom Karimov, i přestože by již správně neměl na post prezidenta ani kandidovat. Parlamentní volby vyhrávají proprezidentské strany, opozice zde nefunguje, neboť její členové jsou pronásledováni a zatýkáni za smyšlené zločiny. Mezinárodní organizace sice kritizují situaci v zemi, OBSE prohlašuje volby za neplatné, ale prezident ani uzbecká vláda si z toho nic nedělají. A dříve v zemi působící lidsko-právní organizace (např. Human Rights Watch) byly ze země vykázány. Uzbekistán je proto považovaný autoritářský stát se silným postavením prezidenta, který v podstatě drží veškerou moc ve svých rukách. Otázkou je, co nastane po jeho smrti, neboť Karimovi je v současnosti 77 let.

Středoasijské státy, které na počátku své nezávislosti stály na stejné startovní pozici, se se svým osudem vypořádaly různě. Prošly si vývojem od autoritářských států se znaky socialismu přes prezidentské státy po státy s různým stupněm demokracie. V každém z těchto států dnes panuje odlišný politický režim, kdy žádné dva nejsou totožné. Spojujícím prvkem je silné postavení prezidenta a upřednostňování klanové politiky před volnou demokratickou soutěží. Čím se však státy liší je jejich ekonomická vyspělost, povětšinou vázána na nerostné bohatství státu, ale i jejich přístup k mezinárodní politice. Zde nejvíce vyčnívá Turkmenistán, který se svojí politikou uzavřenosti a později neutrality, dostal do izolace. Za státy, které mají k demokracii namířeno nejlépe lze považovat Kyrgyzstán a Kazachstán. První z nich je nejsvobodnějším státem oblasti a ten druhý zase ekonomicky nejsilnější.

---

⁸⁷ COLEMAN, Denise Youngblood (2015): *Uzbekistan: 2015 Country Review* [online]. Houston, [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f6415d8c-d920-4090-be7e-3b02f9573a2f%40sessionmgr4001&vid=5&hid=4102>, s. 15 - 18.

5 Tranzice politických systémů států Střední Asie

Tato kapitola v sobě propojuje teoretické poznatky z části práce zabývající se procesem tranzice s faktografickými poznatky z kapitoly předchozí. Kdy jednotlivé fáze přechodu jsou doplněny příklady ze středoasijského prostoru. V první podkapitole jde především o způsob ukončení předchozího režimu, na což státy nebyly připraveny a musely se tak s nově nastalou situací vyrovnat. Ve druhé části jde především o jednotlivé fáze procesu tranzice, jako je liberalizace a demokratizace, a o to, jak či dokonce zda vůbec v jednotlivých státech proběhly.

5.1 Ukončení předchozího režimu

Státy Střední Asie byly až do zisku nezávislosti nedílnou součástí Sovětského svazu, z čehož plyne i to, že jejich politický systém byl totožný s tím sovětským. Jednotlivé sovětské republiky byly závislé na rozhodnutích z Moskvy, neboť jejich politické struktury kopírovaly sovětský systém. V republikách sice existoval parlament, ale ten se skládal pouze z členů vládnoucí strany. Po zániku SSSR tak nástupnické státy převzaly stávající politické instituce v zemi, které se staly základem pro budoucí režimy nových nezávislých republik.

Během sovětské nadvlády ve středoasijském prostoru existoval převážně autoritářský politický režim, mnohdy s prvky totality, v období Stalinovy vlády se jednalo dokonce o režim totalitní. Právě s tímto politickým dědictvím se nově vzniklé státy musely vyrovnat, protože jak se ukázalo na příkladu Sovětského svazu, tento politický systém už byl do budoucna neudržitelný a byla nutná změna.

V nově vzniklých středoasijských republikách nastala situace, kdy vládu převzali tehdejší reprezentanti komunistické strany, tím tedy i sovětského systému. Důvodem tohoto kroku bylo to, že země nebyly na nezávislost připraveny a ani o ni neusilovaly. Proto v zemích nebyla žádná významnější opozice, která by mohla vládu v zemi převzít. Do čela států se tak dostali prezidenti v podstatě zvolení ještě v sovětských dobách, kteří tak měli pravomoc rozhodnout o budoucím směřování zemí. Z hlediska typologie ukončení nedemokratické režimu dle Alfreda Stepana⁸⁸ se tedy jednalo o *redemokratizaci zahájenou zevnitř autoritářského režimu*, konkrétně provedenou politickým vedením státu. Avšak jak Stepan uvádí, nastolení demokracie je

---

⁸⁸ ŘÍCHOVÁ, Blanka (2000): *Přehled moderních politologických teorií: [empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě]*. Praha: Portál, s. 242.

v tomto procesu velmi nejisté, neboť je závislé na schopnostech aktérů změny navázat kontakt se společností, s představiteli opozice a dalšími zainteresovanými subjekty, a především následně předat moc představitelům nového režimu. A to, jak je patrné z předchozí kapitoly, se ve Střední Asii nepodařilo. Prezidenti nezávislých republik naopak dělali vše pro to, aby se udrželi u moci a navíc jí pro sebe získali co nejvíce. Jediným středoasijským státem, kde se prezidentem nestal představitel sovětské republiky, byl Tádžikistán. Ale ani v tomto případě nelze mluvit o příliš demokratickém vývoji. Neboť tyto první nezávislé prezidentské volby byly označeny za zmanipulované.

Přestože byl nový režim nastolován shora, tedy přímo z řad představitelů původního autoritářského režimu, tak zde nedošlo k tzv. *sjednanému přechodu*, o kterém se většina politologů vyjadřuje jako o nejvhodnějším při předání moci a nastolení demokracie. Důvodem bylo to, že původní představitelé moci sice podnikli demokratické kroky, jako vyhlášení svobodných voleb, ale nebyli ochotni se vzdát své moci. V podstatě tak zabránili vzniku nové politické síly, která by převzala jejich roli.

5.2 Nastolování nového režimu

V prvních letech nezávislosti převládal ve středoasijských republikách optimismus a očekávání v obrat k lepšímu, ať už z hlediska politických svobod, zlepšení ekonomické situace i celkové životní úrovně obyvatelstva. První kroky vlád tomu i nasvědčovaly, byly vyhlášovány svobodné prezidentské a parlamentní volby, země přijímaly nové ústavy. Tyto ústavy zaručovaly v zemích demokratické principy, nastavovaly pravidla pro prezidentské kandidatury a rozdělovaly moc ve státech. Na první pohled se zdálo, že ve středoasijském prostoru budou fungovat státy sice se silným postavením prezidenta, ale dodržující pravidla demokracie.

O první fázi tranzičního procesu tedy liberalizaci lze říci, že v zemích proběhla někde více, někde méně zdařile. Avšak samotná liberalizace ještě nezaručuje přechod k demokracii, jak se ukázalo ve většině středoasijských států, snad s výjimkou Kyrgyzstánu. Adam Przeworski⁸⁹ určil několik variant, kterými se může stát v procesu liberalizace vydat. Nejméně pravděpodobným výsledkem je právě demokracie, častěji se zachová původní stav či dojde k jeho modifikaci. Tedy k obnově autoritářství či režimům hybridním.

---

⁸⁹ ŘÍCHOVÁ, Blanka (2000): *Přehled moderních politologických teorií: [empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě]*. Praha: Portál, s. 251-253.

V druhé etapě, demokratizaci, jde především o to, aby byly vybudovány demokratické instituce, občanská společnost, stanoveny pravidla, systém se stává stabilizovanějším. Současně vznikají různá politická uskupení, kterým je zaručena možnost podílet se na rozhodování v zemi. Čímž by v zemi měla být zaručena fungující pluralitní demokracie. Jak je patrné z předchozí kapitoly, nejbližší k tomu měl Kyrgyzstán během 90. let 20. století a znovu po roce 2010, kdy se do čela země po 10 neklidných letech dostala Roza Otumbayevová.

Na rozdíl od Kyrgyzstánu v ostatních středoasijských státech nastala odlišná situace, kdy jednotliví prezidenti začali ve svých rukou postupně hromadit moc, svévolně si prodlužovat funkční období, měnit ústavu tak, aby mohli kandidovat neomezeně krát, nebo se nechali dokonce do funkce jmenovat doživotně. V podstatě dnes jedinou možností, jak dosáhnout legální cestou změny prezidenta, je jeho úmrtí, jak se to stalo například v Turkmenistánu. O těchto státech lze prohlásit, že zde panuje autoritářský režim se silným postavením prezidenta. Ovšem ani tyto autoritářské režimy nejsou identické.

Na počátku stály státy jako Kyrgyzstán, Uzbekistán a Tádžikistán na stejné startovní čáře, kdy se potýkaly se stejnými problémy, jakými byly: klanové a rodové rozdělení společnosti, slabý pocit národní identity, vliv muslimské kultury a také politické kultury ovlivněny 70 lety sovětské nadvlády. Kolaps Sovětského svazu postavil tyto státy do situace, kdy musely začít s politickou, ale i ekonomickou tranzicí. V Kyrgyzstánu se to prezidentovi Akajevovi zdařilo, a uvedl v praxi základní demokratické svobody. Také se nemusel potýkat s žádnými etnickými a ozbrojenými konflikty. Díky tomu se z Kyrgyzstánu během pár let stala země se semi-liberální demokracií. Kazachstán se o demokratické reformy sice pokusil, ale nepříliš úspěšně. Státy jako Uzbekistán a Turkmenistán se o větší demokratické změny ani nepokusily, režim se zde přetransformoval z komunismu na nový autoritářský režim. Extrémně silní prezidenti zde nahradili původní komunistický režim. V Tádžikistánu situaci v prvních letech samostatnosti velmi negativně ovlivnila občanská válka, která vypukla již v roce 1992. Jednalo se o spor severní a jižní části země, ve kterých žijí rozlišná etnika. Tento spor lze jednoznačně označit za důsledek klanové politiky.⁹⁰

---

⁹⁰ COLLINS, Kathleen.(2002): *CLANS, PACTS, AND POLITICS IN CENTRAL ASIA*[online]. [cit. 2015-11-21]. Dostupné z: <http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/Central%20Asia/Collins%20-%20Clans%20Pacts%20and%20Politics%20in%20Central%20Asia.pdf>.

Středoasijské státy lze taktéž označit za státy s hybridním režimem, který kombinuje prvky demokracie i autoritářství. Farred Zakaria tuto situaci nazývá neliberální demokracií, konkrétně volenou demokracií. Důvodem je to, že státy se oficiálně hlásí k demokracii, ale vlády a především prezidenti se chovají autoritářsky. Také volby se zde konají spíše jen pro formu, nežli pro opravdovou politickou soutěž, snad s výjimkou Kyrgyzstánu v posledních letech.

I přes nepřítomnost demokracie se jedná o stabilní region. Což je v dnešním neklidném světě velmi důležité, neboť středoasijský prostor se nachází v geografické blízkosti států jako Afghánistán, Írán či Pákistán, tedy států, jejichž bezpečnostní situace je poměrně nejasná a nestabilní. Právě to je nejspíš i důvodem, proč Západ respektuje situaci, která zde přetrvává. Ať už to jsou volby, které bývají ze strany mezinárodních pozorovatelů označovány za nesvobodné a značně zmanipulované, nebo pronásledování politické opozice. V současné době je totiž bezpečnost a stabilita regionu přednější, než prosazování demokracie a lidských práv zvnějšku.

6 Komparace politických systémů Kyrgyzstánu a Uzbekistánu

Kapitola Komparace politických systémů Kyrgyzstánu a Uzbekistánu se věnuje, jak již napovídá název, srovnání těchto dvou států z hlediska jejich politického systému, politických institucí i politické kultury. Současně zde také budou využity údaje a hodnoty z žebříčků a indexů organizací, které se věnují srovnávání států světa v různých ohledech. Půjde například o index lidského rozvoje (HDI) či index svobody.

Pro účely komparace byly zvoleny státy Kyrgyzstán a Uzbekistán, neboť se jedná o státy, které se podle organizace Freedom House, nacházejí na opačném konci žebříčku v rámci středoasijských států. V této statistice má Uzbekistán stejné hodnocení jako Turkmenistán, ale ten, jak je patrné z předchozích kapitol, se ve svém vývoji vydal vlastní cestou, naprosto odlišnou od zbytku středoasijského regionu. Organizace Freedom House srovnává státy z hlediska různých druhů svobody, ať už politické, náboženské nebo svobody tisku.

V rámci této kapitoly jsou využity postupy komparativních metod politologie, které srovnávají vybrané systémy z různých pohledů. Jako první je nutné si definovat objekt komparace, v tomto případě to jsou výše zmíněné státy, Kyrgyzstán a Uzbekistán. Druhým krokem je stanovení cíle, kterým zde je hledání společných znaků obou států, ale také odlišnosti sledovaných jevů v daných zemích. Posledním krokem je výběr kritérií, která budou v rámci analýzy použita. Tato kritéria zde byla stanovena následovně: přístup k dodržování ústavních zákonů (např. při volbě prezidenta), svoboda voleb, složení parlamentu, pozice občanské společnosti a ve druhé části statistické srovnání států z hlediska pozic na světových žebříčcích různých organizací.⁹¹

Následující komparace patří do kategorie synchronních, neboť zde budou porovnávány dva státy a jejich politické systémy ve stejném časovém období. Cílem je zjištění shod a odhalení rozdílů mezi státy, které si jsou blízké (historicky, kulturně, ale i svým politickým vývojem. Jedná se zde o kombinaci regionální statistické analýzy a analýzy procesů.⁹²

---

⁹¹ Říchová, Blanka in: CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT (2007): *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 79.

⁹² Tamtéž, s. 80 - 91.

6.1 Srovnání států z hlediska politické kultury

Každý stát je reprezentován svým oficiálním představitelem, což je v republice prezident. A již toto tvoří v zájmových státech velký rozdíl. Zatímco v Uzbekistánu je stále ještě u moci Islom Karimov, jenž se k moci dostal již v roce 1991, tak v Kyrgyzstánu se dodnes vystřídal již čtyři osobnosti na pozici prezidenta. O posledních volbách, ve kterých zvítězil Almazbek Atambajev, OBSE prohlásilo, že proběhly v souladu s demokratickými principy, ale přesto se vyskytlo mnoho nesrovnalostí.⁹³ Což ve srovnání s Karimovem, který by podle ústavy již ani neměl kandidovat, lze jednoznačně brát jako znak demokracie.

Rozdíl mezi zeměmi je i vidět na složení parlamentu. V posledních volbách, které proběhly v říjnu roku 2015 v Kyrgyzstánu, se do parlamentu dostalo celkem sedm politických stran, které si rozdělily 120 křesel. Vítězná Sociálně demokratická strana získala 38 křesel, jejím členem je i prezident Atambajev. Na druhém místě strana Respublika-Ata Jurt obsadila 28 křesel. Z čehož plyne, že žádná strana nebude mít v parlamentu jasnou většinu a pro jeho fungování bude nutné uzavřít koaliční dohodu.⁹⁴ V Uzbekistánu proběhly dvoukolové volby do parlamentu na přelomu roku 2014 a 2015, které vyhrála prezidentova Liberálně-demokratická strana Uzbekistánu se ziskem 52 křesel z celkových 150. Ovšem dalších 83 křesel obsadili zástupci stran, které jsou v zemi úředně schváleny a nejsou tak skutečnou opozicí. Zbývajících 15 křesel má zajištěné uskupení Ekologické hnutí Uzbekistánu. Mise OBSE označila volby za transparentní, ovšem bez jakékoliv skutečné politické soutěže a debaty.⁹⁵

Zajímavé je také srovnání obou států z hlediska neziskového sektoru, tedy existence a fungování různých nevládních organizací. Po rozpadu Sovětského svazu se ve středoasijských státech objevila možnost budování a posílení občanské společnosti, která do této doby byla zastoupena masovými organizacemi podřízenými centrálnímu vedení. Do regionu začaly přicházet jak mezinárodní nevládní neziskové organizace, tak zde vznikaly i místní. Ovšem pojetí zdejších organizací je trochu jiné, než jak je známe z našeho západního světa. V jejich náplni práce převažují sociální účely jako pomoc

---

⁹³ Kyrgyzové protestují proti prezidentským volbám. Měly je manipulovat tisíce najatých lidí. *HOSPODÁŘSKÉ NOVINY* [online]. 2011 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/asijsko-pacifik-cina/c1-53496690-kyrgyzove-protestuji-proti-prezidentskym-volbam-mely-je-manipulovat-tisice-najatych-lidi>.

⁹⁴ Final Results Confirmed in Kyrgyz Parliamentary Race. *The DIPLOMAT* [online]. 2015 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://thediplomat.com/2015/10/final-results-confirmed-in-kyrgyz-parliamentary-race/>.

⁹⁵ Uzbekistan country update. *European Forum for Democracy and Solidarity* [online]. 2009 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.europeanforum.net/country/uzbekistan#elections>.

chudým, zdravotně znevýhodněným či starším lidem. Zapojení organizací do politického života je zde minimální a značně omezené.

Jednoznačně nejlepší situace v tomto ohledu panuje v Kyrgyzstánu, kde existuje více jak 1 000 různých nevládních organizací. Na druhou stranu většina z těchto organizací funguje v rámci hlavního města Biškeku, důvodem je i to, že obyvatelé ve velkých městech jsou informovanější a více se zajímají o dění kolem sebe. Z hlediska zaměření i zde převládá orientace na sociální sféru, jako je pomoc ženám, mladistvým či lidem nemocným virem HIV. V posledních letech se ale zlepšuje i situace ohledně lepší komunikace mezi vládou a jednotlivými nevládními organizacemi. Některé z nich se i přímo zabývají politickou aktivitou (např.: Koalice pro demokracii a občanskou společnost, Občané proti korupci). Pozitivní přístup vlády se odráží i na financování organizací a jejich jednotlivých projektů, kdy se daří získávat finance především z mezinárodních organizací na dlouhodobé, několikaleté projekty.⁹⁶

Jednoznačnou výhodou Kyrgyzstánu je i upevnění existence různých občanských sdružení přímo v legislativě státu od počátku jeho nezávislosti na rozdíl od Uzbekistánu a dalších středoasijských zemí. První zákony o této problematice vzešly v platnost už v roce 1991, později se dokonce i nevládní organizace podílely na úpravě těchto zákonů a nařízeních. To v Uzbekistánu vznikla během 90. let mezinárodní pracovní skupina, která si kladla za úkol připravit legislativní podklady ohledně neziskového sektoru pro vládu, ale výsledek její činnosti nebyl příliš úspěšný a nevedl k brzkému přijetí odpovídajících zákonů.⁹⁷

Oproti Kyrgyzstánu v Uzbekistánu funguje přibližně jen 500 nevládních organizací, přestože počet obyvatel je zde pětinašobný. Ovšem aktivita organizací je velmi omezena autoritativním režimem, který v zemi vládne a nenabízí tak mnoho možností spolupráce. V Uzbekistánu jednoznačně převažuje sociální charakter činností zaměřených především na pomoc ženám. Nejspíš i kvůli tamní politické situaci jsou organizace financovány převážně na období jednoho roku, což vede k tomu, že mnohdy i úspěšné projekty po roce končí a již zde není další návaznost. Činnost některých organizací je zde dokonce úplně ignorována, jedná se hlavně o nevládní organizace zabývající se ochranou lidských práv či řešení etnických konfliktů. Pro mnoho takových

---

⁹⁶ NGOs in Central Asia. *Global Policy Forum* [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <https://www.globalpolicy.org/un-reform/31961.html>

⁹⁷ Country Reports: Newly Independent States / Central Asia. *The International Journal of Not-for-Profit Law* [online]. 1998, [cit. 2016-02-16]. ISSN 1556-5157. Dostupné z: http://www.icnl.org/research/journal/vol1iss1/cr_nis.htm

uskupení je problémem se vůbec i zaregistrovat a stát se tak oficiální organizací v zemi. A právě zde je největší problém asi v tom, že místní samosprávy a vláda nespolupracují s neziskovým sektorem, který by mohl pomoci vyřešit mnoho problémů v zemi, od pomoci malým podnikatelům přes rozvoj infrastruktury po řešení etnických a sociálních konfliktů. Zajímavostí je, že v zemi mimo nevládních neziskových organizací existují kvazi-nevládní organizace založené státem, které sice pomáhají občanům, ale jsou závislé na rozhodování státu.⁹⁸

6.2 Statistické srovnání Kyrgyzské republiky a Republiky Uzbekistán

Existuje mnoho způsobů, jak lze státy mezi sebou porovnávat a hodnotit. Od počtů obyvatel přes rozlohu či výkonnost ekonomiky po různé žebříčky a indexy vydávané mezinárodními a nevládními organizacemi. A právě údaje z těchto hodnocení budou stěžejní pro porovnání Kyrgyzstánu a Uzbekistánu.

Organizace Freedom House vytváří index svobody, ve kterém státy hodnotí ve dvou kategoriích. První kategorií jsou politická práva, druhou občanské svobody. Dohromady se obě kategorie skládají z 25 indikátorů, kdy část o politických právech se skládá z oblastí jako: *proces voleb, politický pluralismus a účast v něm a fungování vlády*. Občanské svobody jsou rozčleněny na otázky ohledně *svobody projevu a víry, práv spolků a organizací, právního řádu a osobní nezávislosti a individuálních práv*. Výsledkem je hodnocení na stupnici od 1 do 7, kdy 1 znamená nejlepší hodnocení. Dle dosažených hodnot jsou státy označovány jako svobodné, částečně svobodné a nesvobodné. Toto hodnocení vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv a pracuje s tvrzením, že nejvíce svobod mají lidé v liberálně demokratických státech. Dle tohoto hodnocení pro rok 2014, kdy bylo hodnoceno 195 nezávislých států, získal Kyrgyzstán označení částečně svobodný, ale s poznámkou, že oproti minulým letům zde došlo ke zhoršení situace, které ovšem nemá vliv na změnu ohodnocení. A Uzbekistán obdržel označení nesvobodný s tím, že patří mezi 12 zemí, které mají hodnocení 7 v obou kategoriích.⁹⁹

Index demokracie, který vydává americká společnost The Economist Intelligence Unit, sestává z 60 ukazatelů rozdělených do pěti oblastí a to: politické

---

⁹⁸ NGOs in Central Asia. *Global Policy Forum* [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <https://www.globalpolicy.org/un-reform/31961.html>

⁹⁹ FREEDOM IN THE WORLD 2015. *Freedom House* [online]. 2015 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: https://freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf

volby a pluralismus, občanské svobody, funkčnost vlády, účast v politickém životě a politická kultura. Dle těchto ukazatelů získávají státy hodnocení na stupnici od 0 do 10, kdy rozpětí 8-10 znamená úplnou demokracii, státy s hodnotami 7,9-6 spadají do kategorie demokracie s nedostatky, hodnoty 5,9-4 patří hybridním režimům a rating nižší než 3,9 označuje autoritativní režimy. Dle tohoto indexu patří pro rok 2014 třetina světových států do kategorie autoritativních režimů. Podle tohoto hodnocení náleží Kyrgyzstánu 95. místo ze 167 hodnocených států, kdy s ratingem 5,24 spadá do kategorie hybridních režimů. Nejlepší hodnocení získal Kyrgyzstán v části hodnotící politické volby a účast v politickém životě, naopak nejhorší oblastí je zde funkčnost vlády, která je na úrovni autoritativním režimů. The Economist Intelligence Unit řadí Uzbekistán na 154. místo a do kategorie autoritativních režimů. Celkové hodnocení Uzbekistánu je pouze 2,45 z 10 možných, v případě politických voleb a pluralismu je tato hodnota dokonce jen 0,08 a v oblasti občanských svobod 0,59. Dle tohoto hodnocení jsou za Uzbekistánem dokonce ještě dva středoasijské státy, Tádžikistán a Turkmenistán.¹⁰⁰

Se změnou režimu ve Střední Asii nesouvisí jenom politický vývoj, stav občanských svobod a dodržování lidských práv, ale i vývoj ekonomiky. Neboť ta byla původně centrálně plánovaná v rámci celé SSSR a po vzniku nezávislých států, se jednotlivé republiky musely s novou situací vyrovnat. V zemích proběhlo mnoho ekonomických reforem, které měly vést ke zlepšení hospodářské situace v jednotlivých zemích. A právě se změnami v hospodářství souvisí i index ekonomické svobody, který odráží situaci v zemích ohledně otevřenosti trhu, ale i zásahů vlády do ekonomiky. Tento žebříček je vydáván skupinou The Heritage Foundation ve spolupráci s deníkem The Wall Street Journal. V rámci tohoto indexu jsou hodnocena vlastnická práva v zemi, volný pohyb zboží a kapitálu, regulace trhu ze strany státu či svoboda podnikání. Pro rok 2015 bylo ohodnoceno 178 států světa, které jsou rozděleny do pěti kategorií: svobodné země, převážně svobodné, poměrně svobodné, převážně nesvobodné a nesvobodné země. Kyrgyzstán zde obsadil 82. místo a řadí se tak mezi poměrně svobodné země, zatímco Uzbekistánu patří až 160. místo v pořadí zemí a kategorie nesvobodné země.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Democracy Index 2014. *Country analysis, industry analysis* [online]. The Economist, 2014 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-index-2014.pdf&mode=wp&campaignid=Democracy0115>

¹⁰¹ Country Rankings: World & Global Economy Rankings on Economic Freedom. *The Heritage Foundation* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/ranking>

Zajímavým srovnáním je i ohroženost lidských práv v jednotlivých zemích světa. Touto problematikou se zabývá organizace Verisk Maplecroft, která provádí analýzu možných rizik v jednotlivých zemích světa. Podle této analýzy patří všechny středoasijské státy včetně Kyrgyzstánu mezi země s vysokým rizikem. Výjimku tvoří Uzbekistán, kde je riziko porušení lidských práv vyhodnoceno jako extrémní.¹⁰²

Z těchto různých statistik zcela jasně vyplývá, že situace ve středoasijském regionu není jednotná, neboť mezi jednotlivými státy jsou obrovské rozdíly v přístupu k politickým a ekonomickým svobodám nebo k dodržování lidských práv. Přestože Kyrgyzstán z tohoto srovnání vychází jednoznačně lépe, tak v celosvětovém měřítku se řadí přibližně doprostřed spektra států. Ovšem v rámci regionu Střední Asie se jedná o nejsvobodnější stát, zatímco Uzbekistán spolu s Turkmenistánem patří mezi ty nejméně svobodné.

---

¹⁰² World: Human Rights Risk Index 2014. *ReliefWeb* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://reliefweb.int/map/world/world-human-rights-risk-index-2014>

7 Současný vývoj v zemích Střední Asie

Současný svět je velmi komplikovaný, již neplatí rozdělení na demokratický západ, socialistický východ a tzv. třetí svět. Dnes státy mezi sebou uzavírají různé dohody, vstupují do mezinárodních organizací a hledají tak své místo v dnešním politickém i ekonomickém světě. Spolu s rozvojem moderních komunikačních technologií se svět stále více zmenšuje, propojuje. Symbolem dneška je globalizace. Neboť to, co se stane v jedné části světa, může ovlivnit jak celou planetu, tak i pouze místa velmi vzdálená. V mezinárodní politice dnes převažuje téma světové bezpečnosti, kdy státy hledají své strategické partnery, aby mohly společně čelit těmto hrozbám. Stejně tomu tak bylo a je i v případě států vzniklých po rozpadu SSSR, ať už pobaltských republik, zemí ve východní Evropě či právě ve Střední Asii.

Jedním z cílů středoasijských států po zisku autonomie tak bylo začlenění se do mezinárodní politiky, získání členství v rozličných mezinárodních organizacích včetně těch, u kterých se podílely na jejich vzniku. A právě tomuto tématu se věnuje následující kapitola. Jedná se o organizace věnující se jak politickým vztahům mezi státy a bezpečnostní problematice, tak především ekonomické spolupráci. Jedná se o celosvětové mezinárodní organizace, jako jsou: Organizace spojených národů, Světová obchodní organizace; ale i uskupení regionální, v nichž často důležitou roli hraje Rusko.

V prvních letech bylo pro státy důležitější zapojení do velkých mezinárodních organizací, než spolupráce mezi sebou. Důvodem této omezené spolupráce byla jejich vzájemná konkurence, neboť v otázce hospodářské jsou tyto státy pro sebe spíše soupeři než partnery. To je dáno podobným spektrem surovin a zboží, které mohou nabídnout na světovém trhu.

Později bylo nutné začít řešit bezpečnostní situaci v regionu, která byla ovlivněna etnickými konflikty, ale i nárůstem terorismu v sousedních státech. Velkou hrozbou jsou dnes různé formy terorismu, náboženský extremismus, ale i organizovaný zločin, především obchod s drogami.

7.1 Organizace spojených národů a Světová obchodní organizace

Prvním krokem zapojení se do mezinárodní politiky a potvrzení statutu suverénního státu byl vstup do OSN. Cílem OSN je sdružování suverénních států za

účelem udržení světového míru, spolupráce při řešení mezinárodních ekonomických, sociálních, kulturních a humanitárních otázek a také podpora základních lidských práv a svobod. Pro členství v této organizaci je nutné, aby zájemcem byl suverénní a rovnoprávný stát, se zájmem o mírovou spolupráci. Pro schválení členství je nutný souhlas Valného shromáždění, který je přijímán na základě doporučení Rady bezpečnosti. Státy Střední Asie se staly právoplatnými členy OSN 2. března 1992.¹⁰³

Zajímavostí je současná pozice Turkmenistánu a jeho přihlášení se k principu neutrality v rámci mezinárodní politiky. Toto prohlášení zaznělo již v roce 1992 na summitu Helsinské konference. A později bylo také jednohlasně schváleno Valným shromážděním OSN v rámci rezoluce o stálé neutralitě Turkmenistánu. V roce 2015 Turkmenistán oslavil již 20. výročí této události v rámci dne neutrality, který je významným státním svátkem.¹⁰⁴

Dalším důležitým krokem bylo zapojení se do světového obchodu. Proto středoasijské státy usilovaly a některé stále ještě usilují o vstup do WTO. Tato Světová obchodní organizace se zabývá pravidly obchodu mezi členskými státy, řeší obchodní spory, ale i podporuje rozvojové státy a umožňuje jim snazší vstup na světové trhy. WTO se také snaží o obchod bez diskriminace, omezení cel a dalších bariér, kdy cílem je liberalizace obchodu.¹⁰⁵

Podmínkou vstupu do WTO je uzavření bilaterálních dohod se všemi dalšími členy WTO a také úprava legislativy země tak, aby byla v souladu s pravidly WTO. Následně musí být uchazečská země schválena Všeobecnou radou WTO, právoplatným členem se země stává 30 dní poté, co její vláda ratifikuje dohodu s WTO. Ze středoasijského prostoru je právoplatným členem WTO Kyrgyzstán, který byl přijat již 20. prosince 1998, a Tádžikistán, jenž se stal členem organizace 2. března 2013. Navíc mají dvě středoasijské země statut pozorovatelů, čímž je potvrzen jejich zájem o vstup do WTO. Velmi blízko k tomu má Kazachstán, který po 20 letech jednání splnil veškeré předpoklady, získal i souhlas Rady WTO a nyní se už čeká jen na podpis vlády. Poté se Kazachstán stane 162. zemí, jež se zařadila mezi členské státy. Druhou zemí usilující

---

¹⁰³ OSN Praha: O OSN. *OSN Praha* [online]. 2005 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.archiv.osn.cz/system-osn/o-osn/>

¹⁰⁴ 15. výročí neutrality Turkmenistánu. *Velvyslanectví České Republiky v Taškentu* [online]. 2010 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/tashkent/cz/zu/akce/archiv_akci_2010/svet_slavi_15_vyroci_neutrality.html

¹⁰⁵ Světová obchodní organizace - WTO. *Portál eAGRI* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/mezinarodni-organizace/svetova-obchodni-organizace-wto.html>

o vstup je Uzbekistán, zde ale jednání o vstupu byly zahájeny již v roce 1994 a dosud nebyly dokončeny.¹⁰⁶

7.2 Regionální uskupení v rámci středoasijského regionu

Jedním z prvních uskupení vůbec, které vzniklo na území původního Sovětského svazu, bylo Společenství nezávislých států (SNS), které sdružovalo nástupnické státy dřívějších svazových republik s výjimkou pobaltských států. Toto sdružení vzniklo v průběhu roku 1991 a tvořilo ho 12 členů včetně Ruska. Úkolem společenství měla být především společná koordinace politik at' už v otázkách obchodu, zahraničních vztahů, obrany či ochrany přírody. Ovšem fungování této organizace je spíše jen formální. V současnosti už SNS tvoří pouze devět členských států, neboť Gruzie a Ukrajina sdružení opustila z důvodu sporů s Ruskem a Turkmenistán svým odchodem proklamuje svoji neutrální pozici. Ostatní středoasijské republiky zůstávají členy SNS.¹⁰⁷

V rámci SNS vznikla na počátku 90. let 20. století Smlouva o kolektivní bezpečnosti. A dodnes je v podstatě jedinou částí Společenství, o které je možné říct, že alespoň nějakým způsobem funguje. Jejím hlavním cílem mělo být zajištění společné obrany regionu, společné výcviky a cvičení vojsk, ale i spolupráce na technické úrovni v případě vybavenosti armád. V první fázi během podpisu Taškentského paktu v květnu 1992 se členy staly: Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Uzbekistán a Arménie. O rok později přistoupily Ázerbájdžán, Gruzie a Bělorusko. Ale v roce 1999 při prodloužení platnosti smlouvy již Gruzie, Ázerbájdžán a Uzbekistán odmítly dále setrávat v tomto seskupení. Ovšem Uzbekistán se v roce 2006 do uskupení opět navrátil, důvodem bylo opuštění jeho prozápadní politiky. Úkolem tohoto uskupení mělo být i řešení ozbrojených konfliktů v jednotlivých zemích, i reakce na bezpečnostní situaci v okolních státech, především v blízkém Afghánistánu.¹⁰⁸

Tato Smlouva o kolektivní bezpečnosti, později přejmenována na Organizaci Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB) se nepovažuje za protiváhu Severoatlantické aliance (NATO). Neboť OSKB nemá žádného nepřítele at' už z pohledu států, či jejich seskupení. Na druhou stranu západní organizace zatím nemají příliš velký zájem

¹⁰⁶ WTO: UNDERSTANDING THE WTO. *World Trade Organization* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

¹⁰⁷ Commonwealth of Independent States (CIS). *Britannica.com* [online]. 2014 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/topic/Commonwealth-of-Independent-States>

¹⁰⁸ HORÁK, Slavomír (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, s. 67-68.

spolupracovat s OSKB na řešení bezpečnostní situace třeba právě v Afghánistánu.¹⁰⁹ Z pohledu různých expertů a odborníků na spolupráci z hlediska společné obrany se jedná spíše o neefektivní uskupení, které působí především jako stabilizátor vnitřních politik autoritářských států, kdy jejich jednání je mnohdy značně nepředvídatelné, především z důvodů silných prezidentů, kteří si ve svých republikách mohou rozhodovat v podstatě neomezeně. Současně také jak SNS tak i OSKB vzniklo z popudu Ruska, které si tak snaží udržet svoji pozici a především vliv ve středoasijském prostoru.¹¹⁰

Příkladem čistě středoasijských integračních snah je Organizace Středoasijské spolupráce. Základy této organizace byly položeny již v roce 1990 ještě v době existence SSSR. Po zániku Sovětského svazu byly ovšem integrační snahy mezi jednotlivými středoasijskými republikami utlumeny, neboť ty se nejprve věnovaly ustanovení své nezávislosti. Zájem o vzájemnou spolupráci se obnovil v roce 1994, kdy republiky musely reagovat na rozpad tzv. rublové zóny. To vedlo k dohodě mezi prezidenty Kazachstánu, Uzbekistánu a Kyrgyzstánu o vytvoření jednotného hospodářského prostoru. Cílem těchto jednání měl být volný pohyb osob, zboží a kapitálu, měla být odstraněna cla, sjednocení některých legislativ a později měla být zavedena i měnová unie. V roce 1998 do uskupení přistoupil i Tádžikistán a mimo organizaci tak zůstal už jen Turkmenistán, ale jeho zájem o členství vzhledem k jeho politice neutrality ani nikdo nepředpokládal. Během dalších let bylo podepsáno mnoho smluv, avšak většina těchto dohod a rozhodnutí zůstala pouze na papíře a k jejich naplnění nikdy nedošlo. Větší vzájemné spolupráci brání spory mezi jednotlivými státy, jako např. mezi Kyrgyzstánem a Kazachstánem o vůdčí pozici nebo mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem o platby za dodávky plynu, ale také neochota států ustoupit ze svých požadavků či plnění závazků v jiných organizacích (příkladem je Kyrgyzstán a jeho členství ve WTO).¹¹¹

Velký vliv na podobu Organizace Středoasijské spolupráce mělo přistoupení Ruska v roce 2004. Tím se Rusko díky své silné ekonomice a politice v podstatě dostalo i do čela uskupení. Navíc tak Organizace Středoasijské spolupráce v podstatě ztratila

---

¹⁰⁹ Za uplynulých 15 let se priority Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti nezměnily. *Hlas Ruska* [online]. 2010 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://cz.sputniknews.com/czech.ruvr.ru/2010/02/10/4335153/>

¹¹⁰ LARYŠ, Martin. Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB), (2011). *Briefing Paper* [online]. [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/perspektivy-rozvoje-organizace-smlouvy-o-kolektivni-bezpecnosti-odkb/>

¹¹¹ HORÁK, Slavomír (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, s. 83-86.

svůj smysl, neboť všichni její členové jsou současně i členy Euroasijského ekonomického společenství (EES). Toto Eurasijské ekonomické společenství vzniklo v roce 2000 přeměnou z původní celní unie, jejímiž členy bylo Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Uzbekistán přistoupil do EES až v roce 2006.¹¹²

Na příkladu Organizace Středoasijské spolupráce je zcela zřetelně vidět, že integrační snahy v regionu jsou často spíše pouze na papíře, než aby opravdu plnily svůj účel v praxi. Státy se stávají členy v podstatě každé organizace, která se objeví, nehledě na to, že si jejich cíle vzájemně odporují, či pouze kopírují svoji činnost. Problém je i vzájemná podobnost států z hlediska složení hospodářství a produkce surovin či zemědělských plodin, kdy jsou pro sebe spíše konkurenty než partnery. Toto je problémem především ekonomických uskupení. Integrační snahy mají vzor v organizacích, které fungují, vytvářejí společné trhy a měnové unie. A proto si kladou velmi vysoké cíle, kterých by mělo být dosaženo v rekordně krátkém čase. Avšak poté, co se to ukáže jako nereálné, se organizace mění na života neschopné a nefungující. Navíc pokud v seskupení chybí silný hráč, který by se ujal role vůdce, nejčastěji to bývá Rusko nebo Čína, tak je fungování organizace ještě více oslabeno a jeho členové si v podstatě dělají, co chtějí, nehledě na společné dohody a smlouvy.

7.3 Otázka bezpečnosti ve středoasijském prostoru

Velkým tématem současnosti je otázka bezpečnosti, rizika terorismu, organizovaného zločinu, ale i náboženského, a to především islámského, extremismu. A oblast Střední Asie není v tomto výjimkou. Velký prostor pro nelegální činnost uvnitř států poskytuje sama tzv. klanová politika, kdy členové významných rodin či skupin obyvatel jsou zvýhodňováni před ostatními a korupce zde bují ve velkém. Ovšem v souvislosti s děním v okolí regionu lze toto považovat za malicherné a pro okolí neškodné. Mnohem větší důsledky má obchod s drogami, který skrze středoasijský prostor proudí z oblasti Afghánistánu do Ruska a do Evropy. S tím souvisí i riziko terorismu, stejně jako rozšíření náboženského extremismu z jihu do této oblasti, především do Uzbekistánu, který je z hlediska náboženství převážně muslimský. A navíc zde v minulosti již několik teroristických útoků za strany muslimů proběhlo.

Po rozpadu Sovětského svazu vznikla obava, že by se středoasijský prostor mohl stát nestabilní konfliktní zónou, jako se tomu stalo v případě Jugoslávie. Naštěstí se tyto

---

¹¹² HORÁK, Slavomír (2008): *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, s. 86.

obavy ukázaly jako liché. Avšak i tak zde existuje několik rizikových faktorů, které se mohou do budoucna projevit, u některých se to již dokonce stalo, ale žádný z nich zatím nedokázal destabilizovat celý region.¹¹³

Jedním z nich je islámský extremismus, neboť po letech sovětské nadvlády, kdy svobodné projevy jakéhokoliv náboženství byly ze strany komunistické vlády potlačovány, zde vznikl po zisku nezávislosti opět prostor pro náboženské vyznání. Panovala zde obava z vývozu islámské revoluce ze sousedního Íránu, avšak to se nepotvrdilo z několika důvodů. Jedním z nich byl právě pokles počtu věřících ve středoasijských státech během sovětské nadvlády. Druhým byla odlišnost hanafíjského islámu, který převládá právě v regionu Střední Asie. Ten se řadí k umírněnému sunnitskému islámu na rozdíl od ortodoxnějších podob, které se objevují na Blízkém východě. Navíc ve státech jako je Kazachstán, Kyrgyzstán a Turkmenistán nebyl islám nikdy dominantní, neboť původní obyvatelstvo patřilo mezi kočovné národy s odlišným stylem života. Větší problém představují radikální skupiny v Tádžikistánu a Uzbekistánu věnující se kriminální činnosti často spojené s obchodem s drogami, které se hlásí k radikálnímu islámu či se za něj schovávají. Příkladem je Islámská strana Uzbekistánu, která tak získává finance na svůj chod, jejímž cílem je ovládnutí Ferganské kotliny. Členy těchto skupin se stávají nájemní žoldáci, bojovníci za nezávislost např. z Čečenska, nebo mladí lidé nespokojení se sociální situací v oblasti. Takže islám zde působí spíše jako spojovací prvek, než hlavní důvod pro vznik těchto ozbrojených skupin. Ale i přesto už se těmito skupinám podařilo provést několik teroristických útoků. Jedním z nich byl pokus o atentát na prezidenta Karimova v roce 1999.¹¹⁴

Z hlediska hrozby islámu je nejvíce ohrožen Uzbekistán, který se sám prohlašuje za stát bojující vůči radikálnímu islámu a terorismu. Stává se tak partnerem pro západní státy v tomto boji. Ovšem je otázkou, zda Uzbekistán toto nevyužívá jen jako záminku pro upevnění režimu, likvidaci politické opozice a odpoutání pozornosti od jiných problémů v zemi.¹¹⁵

Vytvoření středoasijských sovětských republik vedlo k rozdělení etnických skupin do různých států. Např. 13 % obyvatel Kyrgyzstánu tvoří uzbecké menšiny

---

¹¹³ HORÁK, Slavomír [online]: Konfliktní zóny ve Střední Asii. *Mezinárodní politika* [online]. [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.slavomirhorak.net/publikace/>

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ HORÁK, Slavomír [online]: *POLITICKÝ ISLÁM VE STŘEDNÍ ASII: RADIKÁLNÍ ISLAMISTÉ NEBO UTlačOVÁNÍ MUSLIMOVÉ?* [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.slavomirhorak.net/publikace/>

a nejinak je tomu i v jiných státech. To vedlo k obavám z etnických konfliktů. Podobně tomu tak bylo i u početné ruské menšiny, která zde byla na počátku 90. let 20. století. Ovšem tyto obavy se příliš nepotvrdily, neboť počet Rusů v regionu začal postupně klesat a konflikty z kraje 90. let se již neopakovaly. Větší problém přináší poměrně rychlý nárůst počtu obyvatel, který přinesl sociální problémy v podobě nezaměstnanosti mladých lidí, čímž vzniká prostor pro růst extrémistických, nacionalistických a islamistických skupin. Jedním z těchto problémových míst je i Ferganská kotlina. Jedná se o úrodné horské údolí s mnoha různými etniky, na jehož území se nachází hranice tří států, a to Kyrgyzstánu, Tádžikistánu a Uzbekistánu (příloha 5).¹¹⁶

Rozloha Ferganské kotliny je přibližně 22 000 kilometrů čtverečních a patří mezi nejhustěji osídlené oblasti celé Střední Asie. Mimo úrodné půdy s dostatkem vody z řeky Syrdarji jsou zde i naleziště mnohých přírodních zdrojů. V minulosti tato oblast tvořila jeden celek, ať už v rámci Perské říše, Kokandského chanátu, či nově vzniklého Turkestánu pod ruskou nadvládou. Zlom přišel až se vznikem republik navržených Stalinem v rámci Sovětského svazu. Ten tak chtěl zabránit hrozbě vzniku politického odporu vůči Moskvě v této do té doby jednotné oblasti. V době existence SSSR byla Ferganská kotlina poměrně klidnou oblastí, ale to se změnilo se vznikem nezávislých republik a následným nárůstem nacionalismu.¹¹⁷

Přestože v prvních letech nezávislosti zde panoval klid, neboť pro zainteresované státy je oblast příliš důležitá na to, aby zde podporovaly nepokoje, několik konfliktů se zde událo. Největší se stal na přelomu tisíciletí, ale nejednalo se ani tak o etnický konflikt, jako spíše o zájem jedné skupiny o nadvládu nad obchodem s drogami v této oblasti, k čemuž využila islámskou propagandu.¹¹⁸ Dalším problémem jsou hraniční spory v této oblasti, jeden takový vypukl i v roce 2010 mezi Kyrgyzy a Uzbeky. Tyto nepokoje mohou do budoucna spolu s růstem počtu obyvatel a vzestupem radikálního islámu ještě více ovlivnit nestabilitu regionu a stát se tak základem pro mnohé konflikty.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Central Asia: The Complexities of the Fergana Valley [online]. 2013 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <https://www.stratfor.com/analysis/central-asia-complexities-fergana-valley>

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ HORÁK, Slavomír [online]: Konfliktní zóny ve Střední Asii. *Mezinárodní politika* [online]. [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.slavomirhorak.net/publikace/>

¹¹⁹ Central Asia: Tensions Grow in the Fergana Valley [online]. 2013 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <https://www.stratfor.com/sample/analysis/central-asia-tensions-grow-fergana-valley?amp%3Buuid=33b8cdf6-e1f9-4aea-bcfc-014d8acacc34&id=%2A%7CLIST%3AUID%7C%2A>

Těsná geografická blízkost středoasijského regionu s Afghánistánem přináší mnoho problémů této oblasti. A asi ten největší je obchod s drogami, především s opiem, které se v Afghánistánu produkuje ve velkém množství. Údaje o množství Afghánského opia, které se dostává na světové trhy skrze Střední Asii, se různí, ale hovoří se o 25 až 60 % celkového objemu. Důvodem tohoto jsou málo hlídané hranice mezi Afghánistánem s Turkmenistánem a Tádžikistánem. Navíc do obchodu s narkotiky jsou často zapojeni i úředníci, celníci a policisté, kteří jsou kvůli nízkým platům snadno zkorumpovatelní. Ovšem obchod s drogami prorůstá i do vysoké politiky, kdy její představitelé ze zisků z ilegálního obchodu financují svůj nákladný život, ale i boj vůči opozici. Tomuto korupčnímu prostředí nahrává i klanová politika, která ve středoasijských státech převládá. Důsledkem obchodu s drogami je i rostoucí závislost na návykových látkách, a to především heroinu. Navíc z obchodu s drogami mají zisk i různé extremistické skupiny působící v oblasti Střední Asie, což do budoucna může vést k růstu jejich aktivity a terorismu.¹²⁰

Region Střední Asie se v období své nezávislosti zapojil do světové politiky, státy mají snahu odpoutat se od své sovětské minulosti skrze zapojení do světových organizací jako je OSN či WTO. Na druhou stranu státy si s sebou nesou mnohé z dědictví po Sovětském svazu, ať už je to úzké napojení na ruské a východoevropské státy, či mnohé problémy, jako je vymezení hranic a následné vymezení etnických menšin. Velkým problémem, se kterým se současné státy potýkají, je nárůst náboženského extremismu a především ilegální činnost spojená s obchodem s drogami.

---

¹²⁰ HORÁK, Slavomír [online]: Drogová hedvábná stezka. *Mezinárodní politika*. [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/drogova-hedvabna-stezka>

8 Pedagogická aplikace tématu

Následující kapitola se zabývá možnostmi zařazení tématu problematiky tranzice středoasijských zemí do výuky na základních a středních školách a gymnáziích. První část bude věnována teoretickému ukotvení tématu do Rámcových vzdělávacích programů (RVP). Například do kterých vzdělávacích oblastí látku zařadit, zda je možné využít pro to mezipředmětové vztahy nebo projektovou výuku. Ve druhé části budou představeny již konkrétní návrhy využití tématu ve vzdělávání. Bude se jednat o celek vyučovacích hodin využívajících toto téma včetně aktivit, které je možno použít.

Otázkou je, zda je téma vhodné i pro základní školy. Pro většinu žáků je totiž oblast Střední Asie velkou neznámou, se kterou se během svého studia teprve seznámí, a podobně je tomu tak i s problematikou tranzice, neboli přechodu k demokracii. Proto by bylo vhodnější nechat téma pouze pro starší žáky na středních školách a gymnáziích. Ovšem zde nastává otázka druhá, a to zda na středních odborných školách (SOŠ) je věnován tomuto tématu dostatečný prostor, aby žáci byli schopni aplikovat tuto problematiku na středoasijský region. Rozhodnutí zda zařadit téma do výuky či nikoliv je zde na učitelích a ředitelích těchto škol. Neboť střední odborné školy mají své vlastní RVP a následně i školní vzdělávací programy (ŠVP) a tak se dotace hodin i jejich obsah může pro jednotlivé školy značně lišit. Z těchto důvodů jsou následující dvě podkapitoly zaměřeny na gymnázia a jejich žáky.

8.1 Zařazení tématu do RVP pro gymnázia

Problematiku přechodu k demokracii ve Střední Asii můžeme řadit do dvou vzdělávacích oblastí. Jsou to Člověk a příroda a Člověk a společnost. Z hlediska vzdělávacího oboru Člověk a společnost nás bude zajímat vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ. V rámci vzdělávací oblasti Člověk a příroda se jedná o vzdělávací obor Geografie, který přestože má přírodovědný i společenskovední obsah je řazen sem. Důvodem pro toto zařazení je návaznost na RVP pro základní školy.

Vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ pokrývá celou škálu společenskovedních oblastí od ekonomiky přes politologii, filosofii či sociologii. Pro účely tohoto tématu je právě stěžejní oblast politologie. A téma politologie je v rámci RVP pro gymnázia zařazena do vzdělávacího obsahu Občan ve státě, jehož výstupy jsou následující:

„Žák:

- rozlišuje a porovnává historické i současné typy států (forem vlády)

- *vymezí, jakou funkci plní ve státě ústava a které oblasti života upravuje*
- *objasní, proč je státní moc v ČR rozdělena na tři nezávislé složky, rozlišuje a porovnává funkce a úkoly orgánů státní moci ČR*
- *vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě*
- *objasní podstatu a význam politického pluralismu pro život ve státě, uvede příklady politického extremismu a objasní, v čem spočívá nebezpečí ideologií*
- *rozlišuje složky politického spektra, porovnává přístupy vybraných politických seskupení k řešení různých otázek a problémů každodenního života občanů*
- *uvede příklady, jak může občan ovlivňovat společenské dění v obci a ve státě a jakým způsobem může přispívat k řešení záležitostí týkajících se veřejného zájmu*
- *vyloží podstatu komunálních a parlamentních voleb, na příkladech ilustruje možné formy aktivní participace občanů v životě obce či širších společenstvích*
- *obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování*
- *uvede okruhy problémů, s nimiž se může občan obracet na jednotlivé státní instituce, zvládá komunikaci ve styku s úřady*
- *uvede příklady projevů korupce, analyzuje její příčiny a domýšlí její možné důsledky“¹²¹*

Dle RVP pro gymnázia sem řadíme učivo jako: stát (jeho funkce, znaky, a formy státu), demokracie (znaky, typologie, práva občanů a jejich povinnosti, občanská společnost, politický život ve státě), lidská práva (lidsko-právní dokumenty a organizace, lidská práva a jejich porušování či ochrana) a ideologie (znaky, funkce, přehledy).¹²² Tento vzdělávací obsah navazuje a rozvíjí vzdělávací oblast Člověk a společnost, vzdělávací obor Výchova k občanství, které jsou zařazeny na základních

¹²¹ *Rámcový vzdělávací plán pro gymnázia* [online]. 2007 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>, s. 40-41

¹²² Tamtéž

školách. Konkrétně se jedná o vzdělávací obsah Člověk, stát a právo, který se základy státovědy, demokracie a lidskými právy zabývá.¹²³

Současně lze také téma tranzice ve středoasijských zemích zařadit do vzdělávacího oboru Geografie, v rámci vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Díky tomu, že v oboru Geografie, se žáci blíže seznámí s danou světovou oblastí, jejími přírodními ale i společenskovedními podmínkami, které se spolupodílí na jejím vývoji a současné podobě. Konkrétně se jedná o vzdělávací obsah Regiony, které pokrývá téma jako: místní region, Česká republika a makroregiony světa. Výstupy tohoto vzdělávacího obsahu jsou následující:

„Žák:

- rozlišuje na konkrétních územních příkladech mikroregionální, regionální, státní, makroregionální a globální geografickou dimenzi
- vymezí místní region (podle bydliště, školy) na mapě podle zvolených kritérií, zhodnotí přírodní, hospodářské a kulturní poměry mikroregionu a jeho vazby k vyšším územním celkům a regionům
- zhodnotí polohu, přírodní poměry a zdroje České republiky
- lokalizuje na mapách hlavní rozvojová jádra a periferní oblasti České republiky, rozlišuje jejich specifika
- lokalizuje na mapách makroregiony světa, vymezí jejich hranice, zhodnotí jejich přírodní, kulturní, politické a hospodářské vlastnosti a jednotlivé makroregiony vzájemně porovná“¹²⁴

Z předchozích kapitol zřetelně vyplývá, že vybrané téma lze použít jak v jednotlivých předmětech, tak i pro výuku v rámci mezipředmětových vztahů a např. i projektové výuky. Proto se zde mohou uplatnit i průřezová témata, především Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Multikulturní výchova.¹²⁵

---

¹²³ *Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání* [online]. 2013 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 50.

¹²⁴ *Rámcový vzdělávací plán pro gymnázia* [online]. 2007 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>, s. 36.

¹²⁵ Tamtéž, s. 65.

8.2 Využití tématu ve výuce

Pro účely této práce je téma zařazeno do vzdělávacího oboru Občanský a společenskovední základ a konkrétně do vzdělávacího obsahu Občan ve státě. Pro možnosti výuky byl vytvořen následující časově tematický plán, který zpracovává téma politické tranzice středoasijských zemí do 3 vyučovacích jednotek. Délka jednotky je shodná s délkou vyučovací hodiny, tedy 45 minut. V tomto plánu je zařazena jak hodina teoretická, která se věnuje vysvětlení problému politické tranzice, tak i hodiny praktické, kdy žáci sami zkoumají státy, jejich postoj k demokracii, ale i stupeň jejího dosažení.

Téma:		Tranzice zemí Střední Asie		
Programový cíl:		Žák vysvětlí pojem tranzice a její fáze, toto poté aplikuje na úroveň demokracie ve středoasijských zemích, které podle tohoto hlediska mezi sebou porovná ve spolupráci s ostatními žáky.		
Způsob kontroly jeho ověření:		kontrola pracovních listů, prezentace plakátů, analýza výkonu žáka		
Časové údaje	Specifické cíle	Způsob kontroly dosažení cíle	Učivo	Hlavní strategie, organizace
45 minut	Žák definuje pojem tranzice a vyjmenuje její fáze.	vyplnění pracovního listu	politická tranzice a její fáze	- výklad - prezentace - samostatná práce
45 minut	Žák ve skupině vypracuje plakát s analýzou politického systému jedné země.	vytvoření plakátu	politické systémy středoasijských zemí	- skupinová práce - práce s textem, práce s internetem
45 minut	Žák porovná země mezi sebou dle předem stanovených	analýzy výkonu žáka	srovnání zemí (statistické ukazatele, mezinárodní	- samostatná a skupinová práce - práce s tabulkami, grafy

	parametrů		hodnocení	
--	-----------	--	-----------	--

V následující části jsou podrobně rozepsány jednotlivé výukové jednotky, včetně obsahu hodin, ale i využitých aktivit, které by mohly být zařazeny do výuky. Jedná se o celek tří vyučovacích hodin, které na sebe navazují. Jsou zde zařazeny rozličné formy a metody výuky, aby byly schopnosti, dovednosti, ale i znalosti žáků rozvíjeny komplexně a rovnoměrně.

Výuková jednotka č. 1	
Téma:	Proces tranzice a její fáze
Cíle:	Žák definuje pojem tranzice. Uvede státy, kterých se tato problematika týká. Je ochoten seznámit ostatní s výsledky práce ve svém pracovním listu.
Čas	Aktivita
15 minut	Video o přechodu Barmy k demokracii (http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/211411000371118/obsah/178660-barmsky-prechod-k-demokracii) Diskuze - co se dělo/děje v Barmě - kdo zde do této doby vládl -zda žáci znají některé další státy, kde se režim změnil z nedemokratického na demokratický
20 minut	Výklad učitele doplněný prezentací o problematice přechodu k demokracii. (příloha 6) Žáci si během tohoto doplňují informace do pracovního listu (příloha 7), který zde nahrazuje vlastní zápis.
10 minut	Společná kontrola pracovních listů a případné otázky k tématu ze strany žáků.

Během první vyučovací jednotky převládá hromadná formy výuky, kdy žáci skrze výklad učitele doplněný o prezentaci a samostatnou práci s pracovními listy získají nové informace, se kterými budou nadále pracovat. Oproti tomu v následujících

dvou jednotkách převládá skupinová práce žáků. Proto je dobré zařadit obě jednotky buď bezprostředně po sobě či v krátké době.

Pro plnění úkolů je ideální počet žáků 25, neboť pracují v 5 skupinkách ideálně o 5 členech. Pro první hodinu mohou utvořit skupiny libovolně, ale v hodině druhé je již skupina složena tak, aby v ní byl zastoupen člen každé skupiny z hodiny předcházející. Rozřazení do skupin může být také určeno losem, kdy si žáci losují čísla od 1 do 5. Pro první hodinu utvoří skupinu žáci se stejným číslem (např. 1), v další hodině je skupina tvořena žáky s čísly 1 až 5.

Výuková jednotka č. 2	
Téma:	Politické systémy ve středoasijských státech
Cíle:	Žák vypracuje plakát, který analyzuje politický systém středoasijského státu. Žák pracuje ve skupině, naslouchá ostatním a diskutuje s nimi.
Čas	Aktivita
10 minut	Brainstorming na téma státy Střední Asie - které státy sem řadíme (Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán) - co již žáci o těchto zemích vědí (geografické, ekonomické, historické, kulturní a politické souvislosti)
25 minut	Žáci ve skupině obdrží text o vybrané středoasijské zemi (každá skupina má jeden stát). (příloha 8) Jejich úkolem je na základě textu a dalších informací, které mají možnost si dohledat na internetu, vypracovat plakát o dané zemi a jejím politickém systému. - kolik prezidentů se již v zemi vystříдалo - jak probíhají volby - kolik stran se obvykle dostane do parlamentu - zda v zemi existuje politická opozice - vlastní zhodnocení zda je země demokratická
10 minut	Stručná prezentace plakátů, kdy žáci seznamují ostatní se svými závěry.

Výuková jednotka č. 3	
Téma:	Porovnání středoasijských zemí mezi sebou

Cíle:	Žák porovná státy mezi sebou dle různých hledisek a dokáže formulovat svůj názor, který před ostatními obhájí.
Čas	Aktivita
10 minut	Úkolem žáků ve skupině je sestavení žebříčku zemí podle úrovně demokracie na základě jejich znalostí z předcházející hodiny. (Skupiny tvoří žáci, tak aby v ní byli zastoupeni zástupci všech skupin z předešlé hodiny) - diskuze ve skupině, hledání řešení a shody v rámci skupiny
15 minut	Žáci obdrží do skupin tabulky, ve kterých je každému státu světa přiřazeno hodnocení, které jim náleží dle rozličných indexů a srovnání vydávaných mezinárodními organizacemi (příloha 9). Žáci se zaměří na středoasijské republiky, vyhledají údaje, které k nim patří a následně je podle těchto údajů seřadí. Každá skupina státy srovnává podle jiného hlediska: - index lidského rozvoje (HDI) - výše hrubého domácího produktu (HDP) - index svobody - index demokracie - index ekonomické svobody - index svobody Během skupinové práce mohou žáci využívat internet k dohledání potřebných informací.
20 minut	Žáci prezentují ostatním výsledky své práce, vysvětlují, co daný index měří a jak se jejich výsledek liší od jejich úvahy z úvodu hodiny. Diskuze o jednotlivých srovnáních, zda vykazují podobné hodnoty.

Aktivita v rámci třetí vyučovací jednotky je zaměřena na práci s daty, jejich srovnání. Tato aktivita by žákům měla ukázat, že postavení jednotlivých států ve světě záleží i na tom, z jakého úhlu pohledu je na ně nazíráno. Zda se jedná spíše o ekonomické srovnání či o srovnání z pohledu osobní svobody a dodržování lidských práv.

Celý tento soubor tří vyučovacích jednotek by měl žáky dovést k lepšímu pochopení procesu tranzice na příkladu středoasijských států. Kdy je využito i jejich

dalšího vývoje pro přiblížení situace, kdy tranzice není ještě dokončena, či se proces zastaví během svého průběhu.

Závěr

Cíl práce, jenž měl zhodnotit proces politické tranzice na území dnešních států Střední Asie, byl v rámci rozsahu práce naplněn. Samozřejmě, že během vypracovávání práce se objevilo mnoho zajímavých událostí a problémů týkajících se regionu Střední Asie, které by si zasloužily větší pozornost. Důvodem byl především omezený rozsah práce a držení se hlavního tématu.

Samotná práce je rozčleněna do osmi hlavních kapitol.

V první kapitole je pozornost věnována především nedemokratickým režimům, konkrétně totalitarismu a autoritářství, a procesu tranzice. Pro doplnění je zde začleněno i dělení nedemokratických režimů tak, jak se využívá v politologii, tedy na režimy s historickou zkušeností a režimy klasifikované podle obsahu. V podkapitole Proces tranzice je definován samotný proces tranzice, ale i příčiny, které k této změně politického režimu vedou. Poměrně velký prostor je zde i věnován výsledkům samotného procesu a podobám nových režimů.

Druhá kapitola se zabývá politickým systémem Sovětského svazu. Jsou zde zaznamenány jednotlivé etapy vývoje, změny, které do systému vnesli jednotliví představitelé. Kapitola je rozdělena na dvě podkapitoly, kdy první se věnuje osobě J. V. Stalina a jeho přeměně SSSR v totalitní stát, ve druhé části se jedná o přiklonění k autoritarismu pod vedením jeho následovníků.

Obsahem třetí kapitoly je již samotný region Střední Asie, konkrétně období, kdy se oblast dostala pod nadvládu nejprve carského Ruska a později SSSR. Důležitou částí je zde vytvoření středoasijských sovětských republik, ale i zásahy centrální vlády do tradičního uspořádání společnosti. Jednalo se hlavně o rusifikaci místních obyvatel.

Vývoji již samostatných středoasijských států se věnuje čtvrtá kapitola. Každému státu je věnována jedna podkapitola, která zaznamenává proměny politického systému, změny ústavy, ale i výsledky jednotlivých voleb. Tyto podkapitoly ilustrují dění v zemích, kde moc ve svých rukou drží silní prezidenti.

Údajů a faktů z předešlé kapitoly je využito v kapitole páté, která se věnuje ukončení předchozího režimu, procesu tranzice a jeho fázím. Zde lze konstatovat, že šlo o nastolení nového režimu shora, tedy původní autoritářští vůdci se sami rozhodli pro změnu režimu. Z jednotlivých fází tranzice proběhla ve všech zemích uspokojivě pouze liberalizace. A mimo Kyrgyzstán se jedná o autoritářské republiky s hybridními režimy.

V šesté kapitole, kde jsou mezi sebou porovnány státy Kyrgyzstán a Uzbekistán, jsou využity dvě komparativní metody. Jedná se o regionální statistickou analýzu a analýzu procesů. Z tohoto srovnání vychází podle všech předpokladů Kyrgyzstán, ovšem ve srovnání se zbytkem světa jsou i zde vidět značné nedostatky v přístupu k lidským právům a jednotlivým lidským i politickým svobodám.

Sedmá kapitola v sobě shrnuje současné postavení regionu Střední Asie v mezinárodní politice a rizika, která se v oblasti vyskytují a ohrožují stabilitu regionu. Mezi tato rizika patří především obchod s narkotiky, který je často napojen na místní vlády, ale také působí jako zdroj financí pro různá ozbrojená uskupení.

Závěrečná kapitola je věnována možností zařazení tématu procesu tranzice a politického vývoje Střední Asie do výuky na školách. Z hlediska obsahu je téma zařazeno do dvou vzdělávacích oborů v rámci RVP a to do Občanského a společenskovědního základu a Geografie. Součástí je také návrh tří vyučujících hodin, které se této problematice věnují, pro výuku na gymnáziu.

Seznam zkratek

Čeka	Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží při Radě lidových komisařů RSFSR
EES	Euroasijské ekonomické společenství
HDP	Hrubý domácí produkt
HDI	Index lidského rozvoje
KGB	Výbor státní bezpečnosti
KSSS	Komunistická strana Sovětského Svazu
NATO	Severoatlantická aliance
NEP	Nová ekonomická politika
NKVD	Lidový komisariát vnitřních záležitostí
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSKB	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti
OSN	Organizace spojených národů
RFSFR	Ruská sovětská federativní socialistická republika
RVP	Rámcový vzdělávací program
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Sovětský svaz
ŠVP	Školní vzdělávací program
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
USA	Spojené státy americké
ÚV KS	Ústřední výbor Komunistické strany
WTO	Světová obchodní organizace

Zdroje:

Prameny a literatura:

BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2004, 167 s. ISBN 80-86569-89-6.

BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2011, 901 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7217-812-4.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5.

DOČEKALOVÁ, Pavla, Kamil ŠVEC a Jaroslav DANEŠ. *Úvod do politologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 263 s. ISBN 978-80-247-2940-4.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a Jiří KUNC. *O přechodech k demokracii*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 156 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-8-6.

SARTORI, Giovanni. *Teória demokracie*. 1. vydání. Bratislava: Archa, 1993, s. 207. ISBN 80-7115-049-5.

HLOUŠEK, Vít (ed.) a Lubomír KOPEČEK (ed.). *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007, 379 s. ISBN 978-80-210-4249-0.

HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011, 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5.

HORÁK, Slavomír. *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008, 226 s. ISBN 978-80-246-1472-4.

HORÁK, Slavomír. *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 259 s. ISBN 80-246-0906-1.

KOKAISL, Petr a Jan PARGAČ. *Pastevecká společnost v proměnách času: Kyrgyzstán a Kazachstán*. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006, 297 s. ISBN 80-730-8119-9.

MLYNÁŘ, Zdeněk. *Krize v sovětských systémech od Stalina ke Gorbačovovi*. 2. vyd. Praha: Prospektrum, 1991, 150 s. ISBN 8085431173.

ROUX, Jean-Paul. *Dějiny Střední Asie*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 330. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-867-9.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií: [empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 303 s. ISBN 80-717-8461-3.

ZAKARIA, Fareed. *Budoucnost svobody*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, 349 s. ISBN 80-200-1285-0.

Elektronické zdroje:

15. výročí neutrality Turkmenistánu. *Velvyslanectví České Republiky v Taškentu* [online]. 2010 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/tashkent/cz/zu/akce/archiv_akci_2010/svet_slavi_15_vyroci_neutrality.html

About the UN. *United Nations* [online]. [cit. 2016-02-16]. Dostupné z:

<http://www.un.org/en/about-un/index.html>

Central Asia: Tensions Grow in the Fergana Valley. *Stratfor: Geopolitical intelligence, economic, political, and military strategic forecasting* [online]. Austin, Texas, 2013 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <https://www.stratfor.com/sample/analysis/central-asia-tensions-grow-fergana-valley?amp%3Buuid=33b8cdf6-e1f9-4aea-bcfc-014d8acacc34&id=%2A%7CLIST%3AUID%7C%2A>

Central Asia: The Complexities of the Fergana Valley. *Stratfor: Geopolitical intelligence, economic, political, and military strategic forecasting* [online]. Austin, Texas, 2013 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <https://www.stratfor.com/analysis/central-asia-complexities-fergana-valley>

COLEMAN, Denise Youngblood. *Tajikistan: 2015 Country Review*. [online]. 2015 [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4f952161-a916-4a12-89a0-a2ea7bcee915%40sessionmgr4001&vid=12&hid=4202>

COLEMAN, Denise Youngblood. *Turkmenistan: 2015 Country Review* [online]. Houston: CountryWatch, Inc., 2015, s. 241 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f6415d8c-d920-4090-be7e-3b02f9573a2f%40sessionmgr4001&vid=2&hid=4102>

COLEMAN, Denise Youngblood. *Uzbekistan: 2015 Country Review* [online]. Houston: CountryWatch, Inc., 2015, s. 235 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f6415d8c-d920-4090-be7e-3b02f9573a2f%40sessionmgr4001&vid=5&hid=4102>

COLLINS, Kathleen. CLANS, PACTS, AND POLITICS IN CENTRAL ASIA. *Journal of Democracy* [online]. 2002, 2015-11-21, **13**(Number 3): 137-152 [cit. 2015-11-21]. Dostupné z: <http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/Central%20Asia/Collins%20-%20Clans%20Pacts%20and%20Politics%20in%20Central%20Asia.pdf>

Commonwealth of Independent States (CIS). *Britannica.com* [online]. 2014 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/topic/Commonwealth-of-Independent-States>

Country Rankings: World & Global Economy Rankings on Economic Freedom. *The Heritage Foundation* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/ranking>

Country Reports: Newly Independent States / Central Asia. *The International Journal of Not-for-Profit Law*[online]. 1998, 1(1) [cit. 2016-02-16]. ISSN 1556-5157. Dostupné z: http://www.icnl.org/research/journal/vol1iss1/cr_nis.htm

Democracy Index 2014. *Country analysis, industry analysis* [online]. The Economist, 2014 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-index-2014.pdf&mode=wp&campaignid=Democracy0115>

Final Results Confirmed in Kyrgyz Parliamentary Race. *The DIPLOMAT* [online]. 2015 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://thedi diplomat.com/2015/10/final-results-confirmed-in-kyrgyz-parliamentary-race/>

FREEDOM IN THE WORLD 2015. *Freedom House* [online]. Washington, 2015 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: https://freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf

FRENI, Salvatore J. The Soviet Nationality Policy in Central Asia. *Student Pulse* [online]. 2013, 5(no. 3) [cit. 2015-09-26]. ISSN 2153-5760. Dostupné z: http://www.studentpulse.com/articles/731/the-soviet-nationality-policy-in-central-asia?ab=content_recs&utm_expid=22625156-1_HyAAxXdT4Cb3b9ocWvJYA.1&utm_referrer=http%3A%2F%2Fwww.studentpulse.com%2Farticles%2F731%2F%2Fthe-soviet-nationality-policy-in-central-asia%3Fab%3Dcontent_recs

Historie. *HedvabnaStezka.cz* [online]. 2009 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.hedvabnastezka.cz/zeme/asie/uzbekistan/asie-uzbekistan-historie/>

HORÁČEK, Jakub. Hybridní demokracie [online]. E-polis.cz, 4. listopad 2005. [cit. 2015-11-06]. Dostupné z <http://www.e-polis.cz/clanek/hybridni-demokracie.html>

HORÁK, Slavomír. Drogová hedvábná stezka. *Mezinárodní politika* [online]. 2010, 2010(1), 10-13 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/drogova-hedvabna-stezka>

HORÁK, Slavomír. Konfliktní zóny ve Střední Asii. *Mezinárodní politika* [online]. 2000, **2000**(9), 16-18 [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.slavomirhorak.net/publikace/>

HORÁK, Slavomír. *POLITICKÝ ISLÁM VE STŘEDNÍ ASII: RADIKÁLNÍ ISLAMISTÉ NEBO UTLAČOVANÍ MUSLIMOVÉ?**[online]. [cit. 2016-02-27]. Dostupné z: <http://www.slavomirhorak.net/publikace/>

HORÁK, Slavomír. Střední Asie v proměnách času. *Geografické rozhledy* [online]. Praha: ČGS, 2010, **19**(5): 9-11 [cit. 2015-11-07]. ISSN 1210-3004. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2010/06/9-11.pdf>

HORÁK, Slavomír. ZÁVISLÁ NEZÁVISLOST VE STŘEDNÍ ASII: PROČ STŘEDNÍ ASIE POTŘEBUJE BÝT ZÁVISLÁ NA VNĚJŠÍCH SILÁCH? *Studia Territorialia: Acta Universitatis Carolinae* [online]. 2007, **7**(10) [cit. 2015-09-26]. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/view/233>

Kazakhstan Country Report. *Netherlands Helsinki Committee* [online]. 2013 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: http://www.nhc.nl/country_descriptions/kazakhstan_country_report/

Kazakstan- Structure of Government. *Country Studies* [online]. US, 2015 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/kazakstan/33.htm>

Kazakhstan. *The European Forum for Democracy and Solidarity* [online]. Netherlands, 2015 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.europeanforum.net/country/kazakhstan>

KOÇAK, Konur Alp. *Kazakhstan: political situation* [online]. 2015 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/554187/EPRS_ATA\(2015\)554187_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/554187/EPRS_ATA(2015)554187_EN.pdf)

Kyrgyzové protestují proti prezidentským volbám. Měly je manipulovat tisíce najatých lidí. *HOSPODÁŘSKÉ NOVINY* [online]. Economia, a.s, 2011 [cit. 2016-02-16].

Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/asiie-a-pacifik-cina/c1-53496690-kyrgyzove-protestuji-proti-prezidentskym-volbam-mely-je-manipulovat-tisice-najatych-lidi>

LARYŠ, Martin. Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB). *Briefing Paper* [online]. 2011, **2011**(8) [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/perspektivy-rozvoje-organizace-smlouvy-o-kolektivni-bezpecnosti-odkb/>

NGOs in Central Asia. *Global Policy Forum* [online]. New York, 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <https://www.globalpolicy.org/un-reform/31961.html>

OSN Praha: O OSN. *OSN Praha* [online]. Praha: UNIC, 2005 [cit. 2016-01-16].

Dostupné z: <http://www.archiv.osn.cz/system-osn/o-osn/>

Politický systém Střední Asie. *Hospodářská a kulturní studia* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-11-07]. Dostupné z:

http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki1/doku.php?id=politicke_systemy_stredni_asie

Rámcový vzdělávací plán pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2013 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Říjnová revoluce v Rusku. *TOTALITA.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vrsr.php>

Střední Asie. *Stránky o Střední Asii* [online]. Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.central-asia.su/sa.php>

Světová obchodní organizace - WTO. *Portál eAGRI* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/mezinarodni-organizace/svetova-obchodni-organizace-wto.html>

TEMIRKULOV, Azamat. Kyrgyz “revolutions” in 2005 and 2010: comparative analysis of mass mobilization. *Nationalities papers* [online]. Abingdon: Carfax Publishing Co., 2010, **38**(5): 589-600 [cit. 2015-10-16]. ISSN 0090-5992. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4f952161-a916-4a12-89a0-a2ea7bcee915%40sessionmgr4001&vid=4&hid=4202>

Turkmenistan- Government Structure. *Country Studies* [online]. US, 2008 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/turkmenistan/28.htm>

Uzbekistan country update. *European Forum for Democracy and Solidarity* [online]. Amsterdam, 2009 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: <http://www.europeanforum.net/country/uzbekistan#elections>

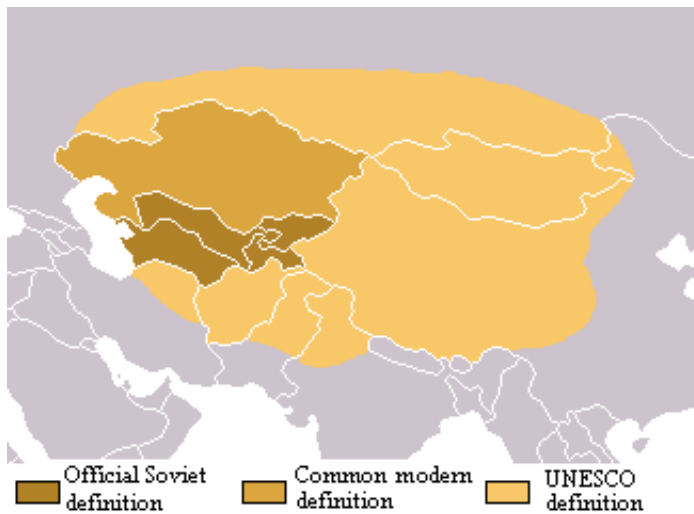
Uzbekistan- Government. *Country Studies* [online]. US, 2007 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://countrystudies.us/uzbekistan/44.htm>

WTO: UNDERSTANDING THE WTO. *World Trade Organization* [online]. 2015 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

Za uplynulých 15 let se priority Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti nezměnily. *Hlas Ruska* [online]. 2010 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://cz.sputniknews.com/czech.ruvr.ru/2010/02/10/4335153/>

Přílohy

Příloha 1

Obrázek č. 1: Různá vymezení oblasti Střední Asie

Zdroj: *Střední Asie*- *Wikipedie*[online]. 2008 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edn%C3%AD_Asie#/media/File:Central_Asia_a_borders.png

Příloha 2

Obrázek č. 2: Mapa současných států Střední Asie

Zdroj: *Central Asia*- *Wikipedie*[online]. 2008 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/68/Map_of_Central_Asia.png

Příloha 3

Obrázek č. 3: Historická mapa oblasti Střední Asie

Zdroj: *Europe in the Nineteen Century* [online]. 2013 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://myviewofeurope.weebly.com/authors.html>

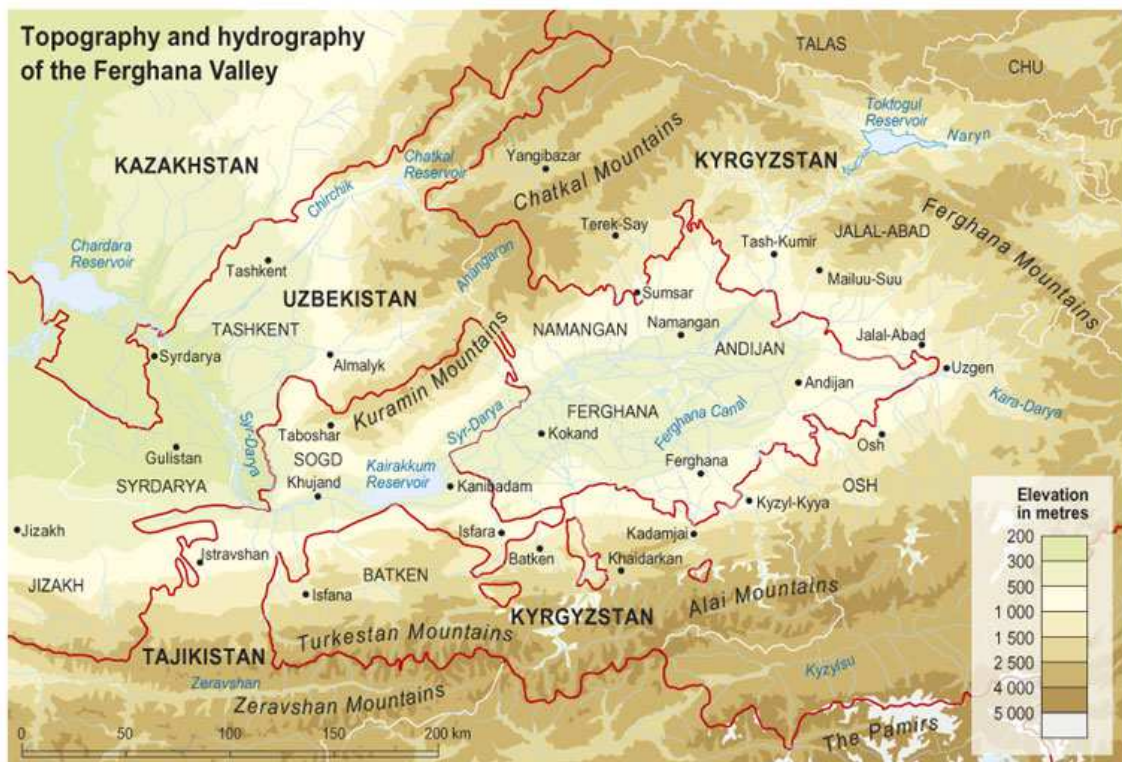
Příloha 4

Obrázek č. 4: Turkmenbašihů zlatá socha

Zdroj: *Turkmenistán* [online]. 2014 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.infoglobe.cz/res/archive/256/030374.jpg?seek=1266483316>

Příloha 5

Obrázek č. 5: Mapa Ferganské kotliny

Zdroj: *Oriental Review* [online]. 2014 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2010/04/ferghana-valley.jpg>

Příloha 6

Prezentace do výuky tématu Proces tranzice

TRANZICE

= přechod od nedemokratického režimu k demokratickému

V. Dvořáková, J. Kunc:
„interval mezi jedním a druhým politickým režimem“

STÁTY, KTERÉ SI JIŽ TÍMTO PROCESEM PROŠLY:

- Česká republika (Československo)
- Chile
- Španělsko
- Jihoafrická republika
- .....

FÁZE TRANZICE:

1. Liberalizace
2. Demokratizace
3. Konsolidace demokracie (=upevnění)

CO SE STANE, POKUD NEPROBĚHNOU VŠECHNY FÁZE?

- Původní režim zůstane zachován
- Proces změny se zastaví na půli cesty
  - Hybridní režim
  - Moc zůstane v rukou malé skupinky lidí a demokratické instituce a principy fungují jen na oko (např. volby)

Příloha 7

Pracovní list- Přejchod k demokracii

1. Doplně informace do vět:

Tranzice= _____

Jaký typ vlády předcházal demokracii v těchto zemích? Kdo byl u moci?

1. Česká republika - _____

2. Španělsko - _____

3. Chile - _____

4. JAR - _____

5. Kambodža - _____

2. Seřad' jednotlivé fáze tranzice a přiřad' k nim jejich charakteristiku:

Demokratizace, konsolidace demokracie, liberalizace

1. _____	A. Ustálení, souhlas a zapojení všech aktérů
2. _____	B. Rozšíření práv jedinců, moc v rukou vlády
3. _____	C. Vznik demokratických institucí, volby

3. Jak by mohlo vypadat fungování státu, kde proces tranzice neproběhne úplně?

Napiš 3-5 vět, jak si představuješ demokracii v rámci takového hybridního režimu.

Příloha 8

Kazachstán

Po rozpadu Sovětského svazu byl Kazachstán poslední z nástupnických zemí, který vyhlásil svoji nezávislost. Do čela země se postavil Nursultan Abišuly Nazarbajev. V historicky prvních prezidentských volbách v samostatné historii Kazachstánu byl jediným kandidátem. Jeho volební období mělo trvat pět let, ale prezidentem je díky různým změnám v ústavě dodnes. Dle ústavy, která vešla v platnost v roce 1995, je Kazachstán jednotnou zemí s prezidentským systémem. Prezident stojí v čele státu, má právo jmenovat vládu i další státní úředníky, ale i vetovat zákony. V podstatě ústava zaručuje prezidentovi neomezenou moc, existují jediné dva případy, kdy by mohl být parlamentem odvolán, a to zrada a celková slabost jeho osoby. Moc zákonodárná je zde reprezentována parlamentem. Parlament byl z popudu prezidenta Nazarbajeva rozpuštěn a v roce 1995 podle nové ústavy nahrazen parlamentem dvoukomorovým, který je tvořen Senátem a Medžlisem (název pro parlament či jednu z jeho komor používaný na Blízkém východě). Ačkoliv by moc soudní měla být nezávislá, tak soudci jsou jmenováni na své posty prezidentem a nemají pevně stanovené funkční období.

Nursultan Nazarbajev je dodnes jediným člověkem, který v Kazachstánu zastával a stále zastává funkci prezidenta. Poprvé byl zvolen jako prezident země už v roce 1991, tehdy ještě platily zákony, že prezident je volen na pět let a maximálně na dvě období v řadě. Avšak už v roce 1995 se konalo v zemi referendum o prodloužení jeho mandátu až do roku 2000. Podobně proběhlo jeho prodloužení mandátu i v roce 1999, tentokrát do roku 2005. Druhé prezidentské volby proběhly v roce 2005. Následně kazašský parlament schválil dodatek ústavy, v němž stojí, že prezident Nazarbajev může na post prezidenta kandidovat neomezeně krát. Pro ostatní platí pravidlo dvou volebních období.

Situace ohledně parlamentních voleb je velmi podobná té okolo prezidentských. Přestože do roku 2000 bylo složení parlamentu poměrně pestré z hlediska počtu stran, tak vždy šlo o strany podporující prezidenta, poté se počet stran rapidně snížil. Na druhou stranu postavení parlamentu je v Kazachstánu velmi slabé, neboť většinu pravomocí drží v rukou prezident. Parlament pouze schvaluje návrhy zákonů vzešlé od prezidenta, sám sebe nemůže ani rozpustit, neboť demisi vlády musí opět schválit prezident. Parlament je dvoukomorový, kdy většinu dolní komory ovládá prezidentova strana Nur Otan (Vlast). V dolní komoře zasedá 107 poslanců, z nichž jich je 98 voleno skrze stranické kandidátky a dalších devět je jmenováno Shromážděním kazašského lidu, což je instituce jmenována prezidentem. Horní komoru parlamentu tvoří senát, který má 47 členů. Třetina z nich je přímo jmenována prezidentem a zbývající dvě třetiny jsou voleny v jednotlivých regionech Kazachstánu.

Kyrgyzstán

Po etnických nepokojích v roce 1990 se do čela Nejvyššího sovětu postavil Askar Akajev, který se později stal i prvním kyrgyzským prezidentem. Akajev podporoval již od počátku své vlády vznik politických stran a uskupení, deklaroval zavedení demokratických principů, rozvoj soukromého sektoru, posílení občanské společnosti. I proto byl Kyrgyzstán nazýván „ostrovem demokracie“. V tomto prvním období byl prezident současně i předsedou vlády a mohl vydávat vlastní dekrety postavené na roveň zákonům. Během roku 1993 byla vyhlášena postkomunistická ústava, která jeho moc omezila. Prezident je volen všelidovým hlasováním na pětileté období. Ve volbách v roce 1995 opět zvítězil dosavadní prezident Akajev, když předtím neúspěšně usiloval o prodloužení mandátu skrze referendum. Ale situace se brzy začala měnit, neboť prezident Akajev se rozhodl, že bude ústavě navzdory kandidovat potřetí na prezidentské křeslo. Volby Akajev vyhrál se ziskem 74,5 % hlasů.

Na rozdíl od prezidentského úřadu, kde svobodné volby proběhly ihned po vyhlášení nezávislosti, v parlamentu proběhly první svobodné volby až v roce 1994. Od roku 1995 funguje v zemi dvoukomorový parlament se 105 členy. V prvních svobodných volbách uspěli především zástupci regionálních uskupení, kteří reprezentovali zájmy daného regionu či klanu. Tento trend přetrvává v kyrgyzské politice dodnes.

V roce 2005 se konaly parlamentní volby. Opozice i OBSE kritizovala průběh prvního i druhého kola voleb. V březnu ve městech Oš a Džalalabád vyšli do ulic na protest tisíce lidí. Nepokoje se později změnily v chaos a rabování, to bylo potlačeno až opozičním politikem Kurmanbekem Bakijevem, jenž se později stal hlavou státu.

Bakijev začal stejně jako Akajev shromažďovat moc ve svých rukou, na pozice svých spolupracovníků obsazoval členy rodiny. Opozice byla potlačena, svobodná média v zemi v podstatě neexistovala. Napětí eskalovalo v dubnu 2010, kdy lidé opět vyšli do ulic na protest, a prezident se rozhodl použít ozbrojené složky k rozehnání davu. Tato situace, která trvala dva dny, umožnila zástupcům opozice návrat ze zahraničí, později se k nim připojili i ti, co byly do té doby uvězněni. Opozice tak mohla převzít moc, zatímco prezident Bakijev uprchl ze země.

Tímto se do čela země dostala Roza Otumbajevová, dřívější ministryně zahraničí, která stála v čele opozičních sil. Byla ustanovena prozatímní vláda na dobu šesti měsíců. Během roku 2010 byla zavedena nová ústava, která omezila moc prezidenta, posílila demokratické instituce, současně také proběhly nové parlamentní a prezidentské volby v roce 2011. V těch zvítězil se ziskem více než 60 % Almazbek Atambayev, který stojí v čele země dodnes.

Tádžikistán

Prvním prezidentem ještě sovětského Tádžikistánu byl Kachar Machkamov, o rok později ho nahradil vítěz celonárodních voleb Rahmón Nabijev. Avšak v listopadu 1992 byl prezidentský úřad zrušen a jeho post byl sloučen s pozicí předsedy Nejvyššího sovětu. Současný předseda Akbaršo Iskandarov byl z funkce odvolán a na jeho místo byl parlamentem zvolen Emómali Rahmonóv, který je v čele státu dodnes.

V roce 1994 byla po řadě konzultací s různými odborníky i ze Západu přijata nová ústava. Tato ústava obnovila post prezidenta, uznala občanské svobody a vlastnická práva. Součástí ústavy bylo i přejmenování parlamentu na Nejvyšší shromáždění. Z hlediska rozdělení moci ústava zaručovala všem třem složkám poměrně vyrovnané zastoupení, včetně pravomocí prezidenta. Podle této nové ústavy proběhly v roce 1994 prezidentské volby a v roce 1995 parlamentní. Volby vyhrál dosavadní předseda parlamentu Rahmonóv. V parlamentních volbách uspěli především kandidáti, kteří sympatizovali s prezidentem, např. členové Komunistické strany a Lidové strany i mnozí nezávislí kandidáti.

Rok 1999 přinesl změny do tohoto relativně vyváženého stavu. V zemi proběhlo další referendum, tentokrát o změně ústavního zřízení. Parlament se stal dvoukomorovým a třetina parlamentu byla jmenována prezidentem, nikoliv volena. Současně v tomto roce proběhly také prezidentské volby, kterých se účastnil pouze Rahmonóv a opoziční kandidát Usmonov. Vítězem se stal Rahmonóv, mělo se jednat o jeho druhé volební období a podle ústavy tedy i poslední.

Další parlamentní volby se odehrály v roce 2000, volební účast dosáhla čísla 93 % a vítězství dosáhly strany podporující prezidenta. Jedinou opoziční stranou, která se dokázala dostat do parlamentu, byla Islámská strana obrody. Tato strana získala pouhé dva mandáty.

Rahmonóva touha udržet se u moci vedla k tomu, že v roce 2003 nechal vyhlásit referendum o tom, zda prodloužit volební období na sedm let a povolit kandidaturu i v dalších po sobě jdoucích obdobích. Tímto referendem byla ústava změněna a Rahmonóv si tak otevřel cestu k moci v podstatě na doživotí. Prezident tak posílil ještě více svoji pozici. Parlamentní volby v roce 2010 vyhrála prezidentova Lidově-demokratická strana. Prezidentské v roce 2013 vyhrál Rahmonóv, který si začal říkat Rahmón, aby se zbavil svého rusky znějícího jména. Jediná opoziční kandidátka Oynihol Bobonazarová, aktivistka za lidská práva, byla vyřazena z voleb s tím, že nenasbírala dostatečný počet podpisů na svoji podporu.

Turkmenistán

Turkmenistán měl vlastní ústavu jako první z bývalých republik Sovětského svazu. Jednalo se o poměrně demokratickou ústavu, zaručující občanům mnohá práva. V roce 1995 prošla ústava změnou v souvislosti se schválením neutrality státu. Došlo k posílení Lidové rady (*Halk maslahaty*) na úkor parlamentu (*Medžlis*), zrušení trestu smrti a prezident získal svůj mandát doživotně.

Je zde velmi silné postavení prezidenta, zastává pozici předsedy vlády, předsedy jediné povolené Demokratické strany, předsedy Rady stařešinů a je také nejvyšším velitelem ozbrojených sil, a navíc může vydávat prezidentské dekrety. V čele státu stál prezident Saparmurat Nijazov, který byl do této funkce zvolen již v roce 1991, ještě za sovětské éry. Nijazov si později v zemi vybuodoval silné postavení, které později přešlo až v kult osobnosti. V roce 1993 ho parlament prohlásil za otce všech Turkmenů a udělil mu titul Turkmenbaši. Během prvních svobodných prezidentských voleb v roce 1992 získal Nijazov 99,5 % hlasů. Původně pětiletý prezidentský mandát byl v roce 1994 prodloužen na desetiletý a poté v roce 1999 mu byl Lidovou radou udělen titul prezidenta doživotně.

Halk maslahata představuje nejvyšší reprezentativní orgán, jehož součástí je prezident, členové vlády a parlamentu, generální prokurátor, předseda nejvyššího soudu a volení lidoví zástupci. Celkem má tato Lidová rada 2 507 členů. Lidová rada má kontrolu nad všemi složkami státní moci, může vyhlášovat referenda, měnit hranice i ústavu. V roce 2003 byla oddělena pozice předsedy této organizace od postu prezidenta. Ale na tuto pozici byl zvolen prezident Turkmenbaši. Pozice Halk maslahaty je nadřazená ostatním složkám státní moci.

Medžlis, parlament nebo také národní shromáždění sestává z 50 členů volených na pět let. Původně se jednalo o legislativní orgán, který se ale postupně svých pravomocí vzdal ve prospěch prezidenta a Lidové rady. V podstatě parlament jen schvaluje zákony, které vydávají jiní. Volby jsou povinné a manifestační. Podobně funguje i soudní moc, kdy soudci jsou jmenováni prezidentem na pětileté období, a Rada stařešinů, která má představovat turkmenskou tradici. Tato rada má pravomoc radit prezidentovi a vybírat prezidentské kandidáty, ale v jejím čele stojí opět sám prezident.

Za Turkmenbašihovy vlády byla většina opozičních hnutí donucena ukončit svoji činnost, jejich představitelé končili ve vězení či byli jinak perzekuováni. Konec jeho vlády přišel až s jeho smrtí, prezident Saparmat Nijazov zemřel v prosinci 2006 na selhání srdce. Prezidentem se stal místopředseda vlády Berdymukhamedov, který je v čele dodnes.

Uzbekistán

Základním pilířem, který upravuje rozdělení pravomocí v zemi je ústava, která byla přijata 8. prosince 1992. Dle ústavy se jedná o prezidentskou republiku, což ve zdejšímu regionu není nic výjimečného. Původně byl prezident volen na maximálně dvě pětiletá volební období za sebou, později byl jeho mandát prodloužen na sedm let. Podobně tomu bylo i s pravidlem, které určovalo, že věk prezidentského kandidáta nesmí být vyšší než 65 let. Samotný prezident má mnohé pravomoci, včetně vydávání dekretů, je velitelem armády, jmenuje a odvolává vládu, navrhuje členy a předsedy významných institucí v zemi a mnohé další. Na druhou stranu sám je prakticky neodvolatelný.

Post prezidenta Uzbekistánu obsadil tehdejší první tajemník Komunistické strany Uzbekistánu Islom Karimov. Později bylo jeho postavení potvrzeno v prvních samostatných prezidentských volbách v roce 1992, kdy získal 86 % hlasů. V následujících letech Karimov soustavně pracoval na tom, aby post prezidenta získal nadosmrtí. Nejprve v roce 1995 vypsál referendum o prodloužení jeho mandátu do roku 2000. V roce 2000 volby samozřejmě vyhrál. Poté nechal vypsát další referendum o změně ústavy, které by mu dovolilo kandidovat znovu, neboť předchozí dvě období se již nebudou započítávat. V podstatě si tak zajistil možnost být prezidentem až do roku 2019, kdy mu má být 81 let.

V zemi funguje parlament, který je od roku 2002 dvoukomorový, do té doby měl pouze jednu komoru. Jeho fungování je spíše jen formální a symbolické. Neboť kandidáti pro parlamentní volby jsou navrhováni schválenými politickými stranami, místními úřady či skupinami voličů.

Se získáním nezávislosti mohly v Uzbekistánu po více jak 60 letech opět fungovat opoziční strany. Ovšem hned v roce 1994 v prvních volbách do parlamentu, byla účast povolena pouze dvěma stranám, a to Lidově-demokratické straně a straně *Vatan Terakkiyeti* (Strana rozvoje vlasti). Později v zemi proběhlo referendum o prodloužení mandátu parlamentu a také o jeho rozšíření. Během těchto prvních let se vláda v zemi stala velmi represivní, potlačovala demokracii i lidská práva. Mnoho opozičních aktivistů bylo uvězněno, popraveno či vyhoštěno ze země. V druhých parlamentních volbách v roce 1999 kandidovaly v podstatě už jenom uskupení a strany, které podporovaly prezidenta. Přestože stát se navenek tváří jako pluralitní, kde mohou existovat různá politická hnutí, tak jejich existence je ve skutečnosti značně omezená. Jediným stranám, kterým se v systému podařilo přežít, jsou ty, které vznikly z prezidentova popudu.

Příloha 9

Tabulka č. 2: Hodnoty vybraných indexů států světa

		HDP (\$)¹	HDI²	Index demokracie³	Index ekonomické svobody⁴	Index svobody⁵
1	Albánie	9 943	0,733	5,91	65,7	67
2	Alžírsko	13 054	0,736	3,95	48,9	35
3	Angola	6 822	0,532	3,35	47,9	24
4	Argentina	22 050	0,836	7,02	44,1	79
5	Arménie	8 124	0,733	4,00	67,1	46
6	Austrálie	42 261	0,935	9,01	81,4	98
7	Ázerbájdžán	16 428	0,751	2,71	61,0	16
8	Bahrajn	38 599	0,824	2,79	73,4	14
9	Bangladéš	3 191	0,570	5,73	53,9	49
10	Barma	4 608	0,536	4,14	46,9	28
11	Belgie	41 187	0,890	7,30	68,8	96
12	Bělorusko	16 676	0,798	3,62	49,8	17
13	Benin	1 767	0,480	5,72	58,8	82
14	Bhútán	7 176	0,605	4,93	57,4	56
15	Bolívie	5 760	0,662	5,75	46,8	68
16	Bosna a Hercegovina	9 638	0,733	4,83	59,0	57
17	Botswana	16 646	0,698	7,87	69,8	73
18	Brazílie	15 175	0,755	6,96	56,6	81
19	Bulharsko	15 596	0,782	7,14	66,8	80
20	Burkina Faso	1 591	0,402	4,70	58,6	59
21	Burundi	758	0,400	2,49	53,7	19
22	Čad	2 085	0,392	1,50	45,9	20
23	Černá Hora	14 558	0,802	6,01	64,7	70
24	Česká republika	26 660	0,870	7,94	72,5	95
25	Čína	12 547	0,727	3,14	52,7	16
26	Dánsko	44 025	0,923	9,11	76,3	98
27	Dominikánská republika	11 883	0,715	6,67	61,0	70
28	Džibucko	3 276	0,470	2,90	57,5	28
29	Egypt	10 512	0,690	3,18	55,2	27
30	Ekvádor	10 605	0,732	5,87	49,2	59
31	El Salvador	7 349	0,666	6,64	65,7	69
32	Eritrea	1 130	0,391	2,37	38,9	3
33	Estonsko	25 214	0,861	7,85	76,8	94
34	Etiopie	1 428	0,442	3,83	51,5	15
35	Fidži	7 493	0,727	5,69	59,0	62
36	Filipíny	7 915	0,668	6,84	62,2	65

37	Finsko	38 695	0,883	9,03	73,4	100
38	Francie	38 056	0,888	7,92	62,5	91
39	Gabon	16 367	0,684	3,76	58,3	34
40	Gambie	1 507	0,441	2,97	57,5	18
41	Ghana	3 852	0,579	6,86	63,0	83
42	Gruzie	7 164	0,754	5,88	73,0	64
43	Guatemala	6 929	0,627	5,92	60,4	54
44	Guinea	1 096	0,411	3,14	52,1	40
45	Guinea-Bissau	1 362	0,420	1,93	52,0	39
46	Guyana	6 522	0,636	6,05	55,5	74
47	Haiti	1 669	0,483	3,94	51,3	41
48	Honduras	3 938	0,606	5,84	57,4	45
49	Chile	21 290	0,832	7,84	78,5	95
50	Chorvatsko	19 409	0,818	6,93	61,5	87
51	Indie	5 497	0,609	7,74	54,6	77
52	Indonésie	9 788	0,684	7,03	58,1	65
53	Írán	15 440	0,766	2,16	41,8	17
54	Irsko	39 568	0,916	8,85	76,6	96
55	Island	35 182	0,899	9,58	72,0	100
56	Itálie	33 030	0,873	7,98	61,7	89
57	Izrael	30 676	0,894	7,77	70,5	80
58	Jamajka	7 415	0,719	7,39	67,7	75
59	Japonsko	36 927	0,891	7,96	73,3	96
60	Jemen	3 519	0,498	2,24	53,7	17
61	Jihoafriická republika	12 122	0,666	7,56	62,6	79
62	Jižní Korea	33 809	0,898	7,97	71,5	83
63	Jordánsko	11 365	0,748	3,86	69,3	36
64	Kambodža	2 949	0,555	4,27	57,5	32
65	Kamerun	2 803	0,512	3,66	51,9	24
66	Kanada	42 155	0,913	9,07	79,1	99
67	Katar	123 124	0,850	3,18	70,8	27
68	Kazachstán	20 867	0,788	3,06	63,3	24
69	Keňa	2 762	0,548	5,33	55,6	51
70	Kolumbie	12 040	0,720	6,62	71,7	63
71	Kongo	6 012	0,591	2,91	42,7	28
72	Kostarika	13 413	0,766	7,96	67,2	90
73	Kuba	7 301	0,769	3,52	29,6	15
74	Kuvajt	83 961	0,816	3,85	62,5	36
75	Kypr	28 633	0,850	7,53	67,9	94
76	Kyrgyzstán	3 044	0,655	5,33	61,3	38
77	Laos	4 680	0,575	2,21	51,4	12
78	Lesotho	3 306	0,497	6,59	49,6	67

79	Libanon	16 509	0,769	4,86	59,3	43
80	Libérie	805	0,430	4,95	52,7	61
81	Litva	24 500	0,839	7,54	74,7	91
82	Lotyšsko	22 281	0,819	7,37	69,7	86
83	Lucembursko	58 711	0,892	8,88	73,2	98
84	Madagaskar	1 328	0,510	4,85	61,7	56
85	Maďarsko	22 916	0,828	6,84	66,8	79
86	Makedonie	11 780	0,747	6,02	67,1	57
87	Malajsie	22 762	0,779	6,43	70,8	45
88	Malawi	747	0,445	5,55	54,8	64
89	Mali	1 583	0,419	5,70	56,4	45
90	Malta	27 930	0,839	8,39	66,5	96
91	Maroko	6 850	0,628	4,66	60,1	41
92	Mauretánie	3 560	0,506	3,96	53,3	30
93	Mauricius	17 470	0,777	8,27	76,4	90
94	Mexiko	16 056	0,756	6,55	66,4	65
95	Moldavsko	5 223	0,693	6,35	57,5	60
96	Mongolsko	10 729	0,727	6,62	59,2	86
97	Mosambik	1 123	0,416	4,60	54,8	56
98	Namibie	9 418	0,628	6,31	59,6	77
99	Německo	43 919	0,916	8,64	73,8	95
100	Nepál	2 311	0,548	4,77	51,3	51
101	Niger	908	0,348	3,85	54,6	52
102	Nigérie	5 341	0,514	4,62	55,6	48
103	Nikaragua	4 457	0,631	5,26	57,6	54
104	Nizozemsko	45 435	0,922	8,92	73,7	99
105	Norsko	64 992	0,944	9,93	71,8	100
106	Nový Zéland	32 689	0,913	9,26	82,1	98
107	Omán	34 858	0,793	3,04	66,7	25
108	Pákistán	4 866	0,538	4,40	55,6	41
109	Panama	18 192	0,780	7,19	64,1	83
110	Papua-Nová Guinea	2 463	0,505	6,03	53,1	59
111	Paraguay	7 643	0,679	6,33	61,1	64
112	Peru	11 015	0,734	6,58	67,7	71
113	Polsko	23 177	0,843	7,09	68,6	93
114	Portugalsko	25 757	0,830	7,79	65,3	97
115	Rakousko	43 869	0,885	8,54	71,2	95
116	Rovníková Guinea	21 056	0,587	1,77	40,4	8
117	Rumunsko	18 108	0,793	6,68	66,6	83
118	Rusko	22 352	0,798	3,31	52,1	22
119	Rwanda	1 458	0,483	3,07	64,8	24
120	Řecko	24 524	0,865	7,45	54,0	83
121	Saúdská Arábie	52 821	0,837	1,93	62,1	10

122	Senegal	2 188	0,466	6,08	57,8	78
123	Sierra Leone	1 780	0,413	4,55	51,7	65
124	Singapur	76 628	0,912	6,14	89,4	51
125	Slovensko	25 845	0,844	7,29	67,2	89
126	Slovinsko	27 852	0,880	7,57	60,3	92
127	Spojené Arabské Emiráty (SAE)	60 868	0,835	2,75	72,4	20
128	Spojené království (Velká Británie)	39 267	0,907	8,31	75,8	95
129	Spojené státy (USA)	52 947	0,915	8,05	76,2	90
130	Srbsko	12 190	0,771	6,71	60,0	78
131	Srí Lanka	9 779	0,757	6,42	58,6	55
132	Středoafriická republika	581	0,350	1,57	45,9	7
133	Suriname	15 617	0,714	6,77	54,2	77
134	Svazijsko	5 542	0,531	3,09	59,9	18
135	Španělsko	32 045	0,876	8,30	67,6	95
136	Švédsko	45 636	0,907	9,45	72,7	100
137	Švýcarsko	56 431	0,930	9,09	80,5	96
138	Tádžikistán	2 517	0,624	1,95	52,7	16
139	Tanzanie	2 411	0,521	5,58	57,5	60
140	Thajsko	13 323	0,726	5,09	62,4	32
141	Timor-Leste	5 363	0,595	7,24	45,5	65
142	Togo	1 228	0,484	3,41	53,0	48
143	Trinidad a Tobago	26 090	0,772	7,10	64,1	81
144	Tunisko	10 404	0,721	6,72	57,7	79
145	Turecko	18 677	0,761	5,12	63,2	53
146	Turkmenistán	13 066	0,688	1,83	41,4	4
147	Uganda	1 613	0,483	5,22	59,7	36
148	Ukrajina	8 178	0,747	5,70	46,9	61
149	Uruguay	19 283	0,793	8,17	68,6	98
150	Uzbekistán	5 567	0,675	1,95	47,0	3
151	Venezuela	16 159	0,762	5,00	34,3	35
152	Vietnam	5 092	0,666	3,53	51,7	20
153	Zair (DR Kongo)	680	0,433	2,11	45,0	25
154	Zambie	3 734	0,586	6,28	58,7	60
155	Zimbabwe	1 615	0,509	3,05	37,6	32

Zdroj: Vlastní práce

Pramen: <http://hdr.undp.org>

<http://www.eiu.com/>

<http://www.heritage.org/>

<https://freedomhouse.org/>

- 1- Hrubý domácí produkt na osobu v paritě kupní síly pro rok 2014
(HDP vyjadřuje hodnotu všech ekonomických statků vytvořených na území daného státu za jeden rok, v tomto případě je hodnota vyjadřuje HDP v přepočtu na jednoho obyvatele.)
- 2- Index lidské rozvoje pro rok 2014
(Tento index vyjadřuje úroveň rozvoje každého jedince v daném státu. Hodnota indexu se pohybuje mezi čísly 0 až 1, kdy 1 je nejlepší možné hodnocení a 0 nejhorší.)
- 3- Index demokracie pro rok 2015
(Index vyhodnocuje míru demokracie v dané zemi podle 60 ukazatelů v oblastech např. týkajících se občanských práv, politické svobody a kultury či funkčnosti vlády. Státy získávají hodnocení na škále 0 až 10, kdy 10 je nejlepší ohodnocení.)
- 4- Index ekonomické svobody pro rok 2015
(Tento index udává hodnotu toho, jak lidí v daném státě mohou nakládat se svojí prací a majetkem, jak vláda reguluje podnikání. Hodnoty tohoto indexu se pohybují v rozmezí 0 až 100, kdy horní hranice znamená absolutní ekonomickou svobodu.)
- 5- Index svobody pro rok 2016
(Tento index hodnotí míru osobních svobod každého jedince v daném státu. Jedná se o politická práva a občanské svobody. Hodnotící škála se pohybuje v rozmezí 0 až 100, kdy 100 je nejlepší možná dosažená hodnota.)

Anotace

Jméno a příjmení:	Iva Lhotová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Problém tranzice ve středoasijských postsovětských republikách
Název v angličtině:	The problem of transition in post-Soviet Central Asian republics
Anotace práce:	Práce se zabývá problematikou přechodu nedemokratických režimů k demokratickým ve státech Střední Asie. Teoretická část obsahuje typy nedemokratických režimů a možnosti přechodu k demokracii. Je zde zachycen politický vývoj regionu od 20. století po současnost. Součástí práce je i pedagogická aplikace tématu, která se věnuje problematice tranzice obecně i regionu Střední Asie konkrétně.
Klíčová slova:	tranzice, Střední Asie, demokracie, autoritářství
Anotace v angličtině:	Thesis deals with the transition to democratic regimes in Central Asian states. The theoretical part contains the types of non-democratic regimes and the possibility of transition to democracy. It records the political development of the region from the 20th century to the present. The thesis also includes educational applications, which is devoted to the transition in general and Central Asia in particular.
Klíčová slova v angličtině:	transition, Central Asia, democracy, authoritarianism
Přílohy vázané v práci:	1. Různá vymezení oblasti Střední Asie (obrázek) 2. Mapa současných států Střední Asie 3. Historická mapa oblasti Střední Asie 4. Turkmenbašiho zlatá socha (obrázek)

	5. Mapa Ferganské kotliny 6. Prezentace do výuky tématu Proces tranzice 7. Pracovní list- Přejchod k demokracii 8. Texty do výuky 9. Přehled států (tabulka)
Rozsah práce:	80 stran
Jazyk práce:	Čeština